

**ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

**Υποστηρικτικές παρεμβάσεις για τους άστεγους στο
Δήμο Αθηναίων**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μαρία Καρούμπαλη

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:
Δ. Παπαδοπούλου, Επιβλέπουσα
Β. Αράπογλου,
Κ. Δημουλάς

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2014

Copyright © Μαρία Καρούμπαλη, 2014.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	6
Α' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Το φαινόμενο της έλλειψης στέγης ως έκφραση της ακραίας φτώχειας και του ακραίου κοινωνικού αποκλεισμού	7
1.1 Οι έννοιες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού: διαστάσεις της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας	7
1.2 Το φαινόμενο της έλλειψης στέγης.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Διαστάσεις του προβλήματος της έλλειψης στέγης.....	13
2.1 Ορισμός της έλλειψης στέγης και του άστεγου	13
2.1.1 Η Ευρωπαϊκή Τυπολογία για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία: ETHOS.....	14
2.2 Ταυτότητα των αστέγων στην ελληνική κοινωνία.....	16
2.3 Ποσοτικά στοιχεία για τους άστεγους στην Ελλάδα.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Παρεμβάσεις και πολιτικές για την αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα	24
3.1 Παρεμβάσεις για την υποστήριξη των αστέγων και ο Μη Κυβερνητικός τομέας υπηρεσιών	24
3.2 Οι πολιτικές του ελληνικού συστήματος κοινωνικής προστασίας για την έλλειψη στέγης..	27
3.3 Τρέχουσες πολιτικές κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα για τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη φτώχεια.....	34
Β' ΜΕΡΟΣ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΜΕΡΟΣ - ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ	41
Κεφάλαιο 4 Μεθοδολογία της Διπλωματικής Εργασίας.....	41
4.1 Οι υποθέσεις εργασίας	41
4.2 Ο σχεδιασμός και η μεθοδολογία της έρευνας πεδίου	43
4.3 Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	46
4.4 Περιορισμοί και οι δυσκολίες της έρευνας	48

4.5 Επεξεργασία και κωδικοποίηση των ποιοτικών δεδομένων	51
Κεφάλαιο 5 Ανάλυση των δεδομένων και των αποτελεσμάτων της εμπειρικής διερεύνησης ...	52
5.1 Οι εξειδικευμένες κοινωνικές υπηρεσίες και οι επιμέρους παρεμβάσεις τους για την υποστήριξη των αστέγων στην περιοχή της Αθήνας	52
5.2 Αρχές φιλοσοφίας προσέγγισης της ομάδας των αστέγων	58
5.3 Παραλαβή και υποδοχή των αιτημάτων των αστέγων	61
5.4 Παρεμβάσεις εκτός δομών - εργασία στο δρόμο (Street Work)	65
5.5 Επιμέρους παρεμβάσεις	68
5.6 Στέγαση	71
5.7 Δράσεις επανένταξης	73
5.8 Διασύνδεση - συνεργασία φορέων	75
5.9 Πόροι	76
5.10 Στόχοι και προοπτικές	78
5.11 Δυσκολίες και προβλήματα στην υλοποίηση των προγραμμάτων και των παρεμβάσεων ..	79
5.12 Αποτίμηση της αποτελεσματικότητας και αξιολόγηση των δράσεων	83
5.13 Ανάγκες και αιτήματα του άστεγου πληθυσμού	84
ΣΥΝΘΕΣΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ	86
ABSTRACT	90
ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	91
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	97

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η έλλειψη στέγης είναι ένα σύγχρονο κοινωνικό πρόβλημα που αφορά τη διαμονή και τη διαβίωση ανθρώπων εκτός στέγης. Αίτια εκδήλωσης αυτού του φαινομένου είναι πολλοί και σύνθετοι παράγοντες που συσχετίζονται με συνθήκες και διαδικασίες ακραίου κοινωνικού αποκλεισμού και φτώχειας που πολλές φορές αντιμετωπίζουν μέλη του κοινωνικού συνόλου, στους κόλπους της σύγχρονης κοινωνίας.

Στην παρούσα Διπλωματική Εργασία επιχειρείται η προσέγγιση του φαινομένου της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα στις σημερινές συνθήκες της κρίσης, μέσα από τη μελέτη των πολιτικών των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και των επιμέρους παρεμβάσεων στον τομέα παροχής υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας, από τις οποίες υποστηρίζονται οι άστεγοι, ειδικότερα για τους στόχους της εργασίας, στην πόλη της Αθήνας.

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση στρατηγικών και παρεμβάσεων για την υποστήριξη των αστέγων σήμερα στην Ελλάδα φαίνεται ότι, καθώς πρακτικά δεν υπάρχει μια ενιαία κρατική κοινωνική πολιτική για την καταπολέμηση της έλλειψης στέγης σε συνδυασμό με την πολύ περιορισμένη στεγαστική πολιτική στην Ελλάδα, βασίζονται σε προγράμματα και προτάσεις της Ευρώπης από όπου πηγάζουν τα κονδύλια και οι συγχρηματοδοτήσεις που διεκδικούνται για την εφαρμογή τους σε πρακτικό επίπεδο.

Τα αιτήματα και οι ανάγκες του άστεγου πληθυσμού είναι ποικίλα. Αναγκαία κρίνεται μια σφαιρική και εξειδικευμένη προσέγγιση από τις υπηρεσίες για τη συνδυαστική κάλυψη των αναγκών των αστέγων που προέρχονται από πολλές και διαφορετικές πηγές αιτιών στο πλαίσιο, ωστόσο, μιας ενιαίας συντονισμένης κοινωνικής πολιτικής για την έλλειψη στέγης για την ουσιαστική και αποτελεσματική καταπολέμηση του εν λόγω προβλήματος.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός, φτώχεια, έλλειψη στέγης, άστεγος, ανάγκες, παρεμβάσεις, πολιτικές, κοινωνική πολιτική, κοινωνική προστασία

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑμεΑ: Άτομα με Αναπηρία

Δ.Ε.Κ.Ο.: Δημόσιες Επιχειρήσεις Και Οργανισμοί

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Ε.Σ.: Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

Ε.Κ.Κ.Α.: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης

ΕΚΚΕ: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

Ε.Κ.Τ.: Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΛ.ΣΤΑΤ.: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία (πρώην ΕΣΥΕ)

Ε.Ο.Π.Υ.Υ.: Εθνικός Οργανισμός Παροχής Υπηρεσιών Υγείας

Ε.Π.: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

Ε.Π.ΑΝ.Α.Δ.: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού»

ΕΣΠΑ: Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς

ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.: Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις

ΚΟΙ.Σ.Π.Ε.: Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης

ΚΥΑ: Κοινή Υπουργική Απόφαση

Κ.Υ.Α.Δ.Α.: Κέντρο Υποδοχής & Αλληλεγγύης του Δήμου Αθηναίων

Μ.Κ.Ο.: Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Ν.Π.Δ.Δ.: Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου

Ν.Π.Ι.Δ.: Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου

FEANTSA: European Federation of National Organisations Working with the Homeless- Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Εθνικών Οργανώσεων που εργάζονται με τους Άστεγους

ETHOS (FEANTSA): European Typology of Homelessness and housing exclusion

Α' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Το φαινόμενο της έλλειψης στέγης ως έκφραση της ακραίας φτώχειας και του ακραίου κοινωνικού αποκλεισμού

1.1 Οι έννοιες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού: διαστάσεις της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας

Η σημερινή κοινωνική πραγματικότητα ολοένα δυσχεραίνει λόγω των επιπτώσεων της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, των Μνημονιακών πολιτικών στο πλαίσιο του Μηχανισμού Δημοσιονομικής Σταθερότητας και της έντασης της φτώχειας που λαμβάνουν χώρα στην Ελλάδα. Από τη μελέτη των δεδομένων της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών¹ της ΕΛ.ΣΤΑΤ. προκύπτει για τη χώρα μας ότι, το κατώφλι της φτώχειας ανέρχεται για το 2012 σε 5.708€ ενώ σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα δημοσιευμένα αποτελέσματα της εν λόγω έρευνας, για το έτος 2012 ο πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού είναι 3.795.100. (34.6% του πληθυσμού της χώρας), αυξημένος κατά 391.800 άτομα από το 2011. Αξιοσημείωτη είναι η αύξηση του ποσοστού του συνόλου που διαβιεί σε κίνδυνο φτώχειας από το 2009 μέχρι το 2012, από 19.7% με αυξητική πορεία φτάνοντας στο 23.1%. Σύμφωνα με τα συγκεκριμένα δεδομένα, μεταξύ άλλων, παρατηρείται αύξηση του ποσοστού ανεργίας από το 2008 μέχρι το 2012 για τα άτομα 15 ετών και άνω από 7.6% σε 24.2%. Σημειώνεται ότι, οι παράμετροι της κατάστασης απασχόλησης και της ανεργίας, καθώς και της μακροχρόνιας ανεργίας συνδέονται άμεσα με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ευρύτερα, αναφέρεται ότι, η Ελλάδα είναι τέταρτη μεταξύ των χωρών της Ευρώπης, σχετικά με τον πληθυσμό που αντιμετωπίζει τον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού έπειτα από τη Βουλγαρία, Ρουμανία και τη Λετονία (σε φθίνουσα σειρά). Μέσα από τη μελέτη των εν λόγω αποτελεσμάτων καθώς, επίσης, φυσικά πολλών άλλων δεικτών όπως πχ. η υλική αποστέρηση των νοικοκυριών, μπορούν να γίνουν εκτιμήσεις και για τους εν δυνάμει φτωχούς και αποκλεισμένους, σύμφωνα πάντοτε και με τις ολοένα εντεινόμενες συνθήκες λόγω της παρούσας κρίσης που αντιμετωπίζει η Ελλάδα σήμερα.

1 Βλ. επίσημη ιστοσελίδα της ΕΛ.ΣΤΑΤ. www.statistics.gr στο: Στατιστικά Θέματα > Εισόδημα – Δαπάνες Νοικοκυριών > Εισόδημα και Συνθήκες διαβίωσης & http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/General/LivingConditionsInGreece_0413.pdf (πρόσβαση 20/7/2014)

Για την προσέγγιση του προβλήματος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην ελληνική κοινωνία παρατίθεται, μεταξύ άλλων από τους Μπαλούρδο & Σπυροπούλου (2012: 165) ότι αφ' ενός, υπάρχει ένα κοινωνικό κράτος υποχρηματοδοτούμενο και αντιμέτωπο με περικοπές δημοσίων δαπανών και πολιτικές λιτότητας που δεν είναι πλήρως αποτελεσματικό ώστε να καταπολεμήσει τη φτώχεια ενώ έχει υπολειμματικό χαρακτήρα, εμφανίζοντας κενά και δυσλειτουργίες στην ανάπτυξη των παρεμβάσεων και των υπηρεσιών κοινωνικής πολιτικής. Αφ' ετέρου, λαμβάνει χώρα η κατάρρευση του μοντέλου πρόνοιας μέσω των άτυπων δικτύων προστασίας που κυρίως επικρατεί στα συστήματα κοινωνικής προστασίας και φροντίδας στο Νότο και την Ελλάδα καθώς, τα κοινωνικά προβλήματα και η φτώχεια εντείνονται διαρκώς. Η φτώχεια, όπως σημειώνουν οι ως άνω ερευνητές, «μεταφέρεται δυναμικά και πολλαπλασιάζεται, πλήττοντας πολλά άτομα αλλά και τα ίδια άτομα σε πολλά επίπεδα, παγιδεύοντας τα σε ένα φαύλο κύκλο» και τα άτομα, έτσι, καταλήγουν να αδυνατούν λόγω των κινδύνων και των δύσκολων καταστάσεων που αντιμετωπίζουν καθημερινά να υποστηριχθούν με αλληλεγγύη, όπως συνέβαινε παραδοσιακά.

Οι έννοιες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού συσχετίζονται σε μεγάλο βαθμό μεταξύ τους καθώς ο αποκλεισμένος άνθρωπος, πολίτης και μέλος μιας κοινωνίας, αντιμετωπίζει σημαντικές ελλείψεις αγαθών και στοιχείων βασικών για ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο, δηλαδή ελλείψεις εισοδήματος, κατοικίας, υγείας, εκπαίδευσης, είτε καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους είτε για κάποια χρονική περίοδο. Αυτές οι ελλείψεις προσεγγίζονται σε συνάρτηση με δυσμενείς συνθήκες όπως είναι το βίωμα και η αντιμετώπιση ανισοτήτων και των διακρίσεων, η απώλεια δικαιωμάτων, η αδυναμία πρόσβασης στους πόρους της αγοράς εργασίας (οικονομική ενσωμάτωση), στο κοινωνικό κράτος (κοινωνική ενσωμάτωση) και στα άτυπα δίκτυα προστασίας και στήριξης (διαπροσωπική ενσωμάτωση) και ευρύτερα η αδυναμία πρόσβασης και συμμετοχής στο δημοκρατικό σύστημα, συνθήκες που αντιμετωπίζει σημαντική μερίδα ανθρώπων και οι οποίες συνθέτουν την εικόνα της σύγχρονης κοινωνίας, όπως έχει εισηγηθεί ο Μπαλούρδος, στο Συνέδριο «Φτώχεια, Αποκλεισμός & Κοινωνικές Ανισότητες», στις 22-23 Σεπτεμβρίου 2005 (2006: 81-98).

Η διαδικασία της συσσώρευσης κοινωνικών μειονεκτημάτων και αρνητικών παραγόντων που συσχετίζονται με την ύπαρξη και την αναπαραγωγή κοινωνικών ανισοτήτων, με την απώλεια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη διάρρηξη του

κοινωνικού δεσμού, δηλαδή η μετάβαση σε μια κατάσταση αδυναμίας συμμετοχής στη σύγχρονη καθημερινή πραγματικότητα που περιβάλλει τα άτομα, οδηγεί στο μετασχηματισμό της κοινωνικής ευπάθειας σε κοινωνικό αποκλεισμό με συνέπεια τη μη ενσωμάτωση ατόμων και πληθυσμιακών ομάδων στο κοινωνικό σύστημα και μέσω αυτής της διαδικασίας, την ώθησή τους στα όρια του ή εκτός αυτού (Παπαδοπούλου, 2012).

Η φύση του κοινωνικού αποκλεισμού είναι πολυδιάστατη, είναι μια διαδικασία δυναμική και όχι μια σταθερή κατάσταση με κατεύθυνση το ατομικό επίπεδο, το οικογενειακό αλλά και ευρύτερα το κοινωνικό επίπεδο. Αφορά εκπωτικές διαβαθμίσεις που συσχετίζονται με τον κίνδυνο και την απειλή που αφορά τις ευάλωτες κοινωνικές κατηγορίες πληθυσμού με κοινωνικές μειονεξίες, με απώτερο το βαθμό του πραγματικού αποκλεισμού που είναι η πλήρης διάρρηξη των κοινωνικών δεσμών, η παραίτηση και η απουσία συμμετοχής των μελών του κοινωνικού συνόλου από τις κοινωνικές διαδικασίες στους κόλπους του κοινωνικού περιβάλλοντος (Μουσούρου, 1998: 69-72, Παπαδοπούλου, 2002: 26-30, Μπαλούρδος, 2006: 82)

Μέσα στις σύγχρονες κοινωνίες, λοιπόν, που χαρακτηρίζονται από τον ατομικισμό, την κρίση των αξιών και των θεσμών η κοινωνική συνοχή απειλείται και διασπάται, «διαρρηγνύεται ο κοινωνικός δεσμός και η διαδικασία της κοινωνικοποίησης υφίσταται διαβρώσεις» (Παπαδοπούλου, 2008: 20). Αυτή η διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού και η μη εγκαθίδρυση ισχυρών κοινωνικών σχέσεων απαντάται σε επίπεδο συλλογικό και ευρύτερα κοινωνικό, πέραν της σφαίρας της ατομικότητας.

Διαφαίνεται ιδιαίτερα έπειτα από το ξέσπασμα της παρούσας κρίσης ότι, και μέσα στην ελληνική κοινωνία που παραδοσιακά στηριζόταν στα άτυπα δίκτυα προστασίας, ολοένα αυξανόμενος αριθμός ατόμων και ομάδων αντιμετωπίζουν διαδικασίες του κοινωνικού αποκλεισμού και των ακραίων μορφών του, έκφραση των οποίων αποτελεί και το πρόβλημα της έλλειψης στέγης και ο άστεγος πληθυσμός. Η εν λόγω πληθυσμιακή ομάδα ως ευπαθής κοινωνική ομάδα αποτελείται από άτομα με «συσσωρευμένες κοινωνικές μειονεξίες» και αποτελεί «την καταλυτική κατάσταση μίας μακροχρόνιας διαδικασίας πολλαπλών δυσκολιών που οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό» (Παπαδοπούλου, 2008: 34). Ιδιαίτερα για τον άστεγο πληθυσμό αναφέρεται ότι ο κοινωνικός δεσμός σε πολλές περιπτώσεις έχει διαρρηχθεί στο οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, με τις σχέσεις να έχουν υποστεί

ρήξη. Ο παράγοντας του κοινωνικού δεσμού, λοιπόν, επιτελεί σημαντικότατο υποστηρικτικό ρόλο στην επιβίωση, την επανένταξή τους και τη συμμετοχή τους στην κοινωνία καθώς διαφαίνεται ότι, τα άστεγα άτομα που είναι περισσότερο λειτουργικά και κινητοποιημένα υποστηρίζονται από τα άτυπα δίκτυα προστασίας, το κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον, όπως αναφέρεται από την ίδια συγγραφέα.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός συσχετίζεται με δυνατότητες διανομής ευκαιριών και ενσωμάτωσης ή περιθωριοποίησης και έλλειψης δικαιώματος συμμετοχής στην κοινωνία και συνδέεται σε πρακτικό επίπεδο με τις έννοιες των κοινωνικών δικαιωμάτων, της κοινωνικής συμμετοχής και της ιδιότητας του πολίτη (Βενιέρης, 2013: 147-148).

Για την καταπολέμηση γενικότερα του κοινωνικού αποκλεισμού² προτείνονται και υιοθετούνται σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο συγκεκριμένες πολιτικές αντιμετώπισης και μέτρα κοινωνικής πολιτικής τα οποία πολλές φορές, όμως, κρίνονται ως αναποτελεσματικά. Αυτό οφείλεται στο σχεδιασμό και την εφαρμογή τους εκτός του πυρήνα των αποκλεισμένων ομάδων και πέραν των στοιχείων και των συνθηκών που επικρατούν στην καθημερινή πραγματικότητα των κοινωνικών ομάδων προς τις οποίες, όμως, κατευθύνονται οι παρεμβάσεις. Οι εκάστοτε κοινωνικό-πολιτικοί θεσμοί οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά που διαπλάθουν το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού και των ακραίων μορφών του. Η συνεχής αναδιαμόρφωση με σκοπό την αποτελεσματική παρέμβαση και την ουσιαστική υποστήριξη των αποκλεισμένων ομάδων και του άστεγου πληθυσμού κρίνεται απαραίτητη, αντίθετα με την αρχή του κοινωνικού κράτους για υπηρεσίες προς τις ομάδες που θέλουν να επωφεληθούν από αυτές, δηλαδή με δομές βοήθειας προς τους πληθυσμούς στους οποίους απευθύνονται, περισσότερο ευέλικτες και εξωστρεφείς «προσαρμοσμένες στην “κουλτούρα” του δρόμου» (Παπαδοπούλου, 2012: 57).

² Για μια πιο αναλυτική σκοπιά για τον κοινωνικό αποκλεισμό βλ. : Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής (2004). Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Επιμέλεια: Μαρία Πετμεζίδου & Χρίστος Παπαθεοδώρου. Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα.

1.2 Το φαινόμενο της έλλειψης στέγης

Σε συνέχεια των παραπάνω και όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφία και τις αντίστοιχες έρευνες, το πρόβλημα της απώλειας και της έλλειψης στέγης είναι πολυπαραγοντικό που σημαίνει ότι, αφορά στη συσσώρευση και το συνδυασμό ποικίλων παραγόντων που μπορεί να οδηγήσουν σε αυτό όπως είναι πχ. η μακροχρόνια ανεργία και εισοδηματική φτώχεια, η διάσπαση των οικογενειακών δεσμών και των κοινωνικών σχέσεων, η χρήση ουσιών, χρόνια προβλήματα σωματικής και ψυχικής υγείας κ.ά. Η ομάδα των αστέγων, άλλωστε, όπως αναλύεται παρακάτω είναι εξαιρετικά ετερογενής με πολλές επιμέρους κατηγορίες λόγω του συνδυασμού ποικίλων αιτιών που οδηγούν στην εμφάνιση του προβλήματος και η προσέγγιση και οι παρεμβάσεις για την υποστήριξη τους οφείλουν να σχεδιάζονται και να υλοποιούνται στοχευμένα βάσει αυτής της αρχής.

Το φαινόμενο της έλλειψης στέγης και των άστεγων ατόμων, κατά την Παπαδοπούλου (2008: 21-27), είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που εντείνεται σε περιόδους κρίσιμων κοινωνικό-οικονομικών συνθηκών, συσχετίζεται με την αύξηση της ανεργίας, την αποβιομηχάνιση και συνεπώς με τις αλλαγές στις εργασιακές συνθήκες, τη μείωση και έλλειψη εισοδήματος, την κρίση κατοικίας και τις τιμές της γης, ιδίως στα μεγάλα αστικά κέντρα. Επίσης, σημειώνεται από την ίδια και προκύπτει και από τη βιβλιογραφία ότι, η επιστημονική μελέτη διαφοροποιείται μεταξύ των χωρών ανάλογα με τις διαστάσεις του προβλήματος, τα μέσα και τις στρατηγικές που είναι διαθέσιμα και διαμορφώνονται κατά περίπτωση στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε κράτους και κοινωνίας.

Από τη μία πλευρά οι δυσμενείς συνθήκες της οικονομικής κρίσης ανά την Ευρώπη, οι οποίες παρουσιάζονται διαφοροποιημένες μεταξύ των χωρών, δηλαδή η καλπάζουσα ανεργία και έλλειψη θέσεων εργασίας, η μείωση των εισοδημάτων που οδηγεί σε αδυναμία πληρωμών εξόδων κατοικίας, τα εντεινόμενα συσχετιζόμενα κοινωνικά προβλήματα όπως της περιθωριοποίησης, της εξάρτησης από ουσίες, τα προβλήματα ψυχικής υγείας οδηγούν στην ανάδειξη του εντεινόμενου προβλήματος της έλλειψης στέγης. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, επισημαίνεται μέχρι σήμερα η έλλειψη στοιχείων και συγκριτικών στατιστικών αναλύσεων για την ακριβή αποτύπωση της έκτασης του προβλήματος καθώς, επίσης, οι δυσκολίες ορισμού και μέτρησής του σε

επίπεδο μεθοδολογίας (Fondeville & Ward, 2011³), όπως παρατίθεται και στη συνέχεια της εργασίας.

Συνεπώς, διαφαίνεται ότι, η έλλειψη στέγης είναι ένα σύνθετο πρόβλημα και για την κατανόηση του αναγκαία είναι η προσέγγιση των αιτιών και η ερμηνεία τους μέσα από τη μελέτη μιας σειράς αλληλένδετων παραγόντων που στοιχειοθετούν τη σύγχρονη κοινωνία. Συνοπτικά αυτοί οι παράγοντες είναι δομικοί παράγοντες όπως είναι πχ. οι αυξημένες τιμές κατοικίας, η έλλειψη πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες, κοινωνικοί παράγοντες όπως πχ. εμπόδια στην κοινωνική ένταξη και οι προσωπικοί παράγοντες όπως είναι πχ. χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (Fondeville & Ward, 2011: 14).

Ορισμένα γενικά χαρακτηριστικά που ενδεχομένως εντοπίζονται, συνδυαστικά στον άστεγο πληθυσμό είναι πιθανόν να αφορούν τα παρακάτω, όπως αναφέρει και η Παπαδοπούλου (2008: 26-27) αναφερόμενη στην περίπτωση της Γαλλίας και τους Sans Domicile Fixe (SDF) δηλαδή την κοινωνική ομάδα χωρίς σταθερή κατοικία, που άλλωστε όμως αφορούν γενικότερα την εν λόγω πληθυσμιακή ομάδα και εκτός των συνόρων της Γαλλίας. Έτσι, στην ετερογενή ομάδα των αστέγων παρουσιάζονται ποικίλα κοινωνικά χαρακτηριστικά των υποομάδων που τη συνθέτουν. Αποτελείται από άνδρες που διαβιούν στο δρόμο και είναι μακροχρόνια άνεργοι, από άνεργες ή άεργες γυναίκες που λόγω ρήξης οικογενειακών σχέσεων δεν έχουν κανένα εισόδημα, γυναίκες θύματα βίας, ψυχικά ασθενείς, άτομα με σοβαρά και χρόνια προβλήματα υγείας, άστεγοι και άνεργοι μετανάστες, νέοι και ανήλικοι άνεργοι, ενδεχομένως παραβάτες που διαβιούν στο δρόμο, χρήστες ουσιών και πολιτισμικές ή εθνικές μειονότητες και ηλικιωμένα άτομα που λόγω έλλειψης πόρων και δικτύων προστασίας καταλήγουν άστεγοι να ζουν στο δρόμο.

Στις σημερινές συνθήκες που επικρατούν στη χώρα μας, γενικότερα, οι ανάγκες των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού και φτώχειας δεν καλύπτονται, πλέον, ούτε μέσω των άτυπων δικτύων στήριξης. Αυτό συμβαίνει λόγω των εκτεταμένων προβλημάτων φτώχειας που βιώνουν στο σύνολο τους οι άνθρωποι ενώ προκύπτει ότι, η διάσταση του εισοδήματος δεν αποτελεί το κύριο σημείο προσέγγισης της φτώχειας «για τη ρήξη του κύκλου της σωρευτικής αιτιότητας της

3 Nicole Fondeville & Terry Ward Applica European Commission. *Homelessness during the crisis*. ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=9847&langId=en. (πρόσβαση στις 10/5/2014).

φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού», όπως έχουν εισηγηθεί οι Χρυσάκης & Μπαλούρδος, στο ως άνω Συνέδριο «Φτώχεια, Αποκλεισμός & Κοινωνικές Ανισότητες» (2006: 70). Κατ' επέκταση και στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, της φτώχειας και του προβλήματος της έλλειψης στέγης που αποτελεί την έκφραση μιας ακραίας μορφή τους, είναι αναγκαία μια κοινωνική πολιτική ολιστικής προσέγγισης των στοιχείων που συνθέτουν το πρόβλημα με μακροπρόθεσμους στόχους, με το σχεδιασμό εστιασμένων πολιτικών κοινωνικής προστασίας και με ανάπτυξη των αντίστοιχων παρεμβάσεων από τους φορείς κοινωνικής πολιτικής και τις υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Διαστάσεις του προβλήματος της έλλειψης στέγης

2.1 Ορισμός της έλλειψης στέγης και του άστεγου

Όπως παρατίθεται στο προηγούμενο κεφάλαιο, είναι πολύ σημαντικό να τονιστεί ότι ως άστεγος πληθυσμός δε νοείται μια ομοιόμορφη ομάδα πληθυσμού αλλά μια εξαιρετικά ετερογενής πληθυσμιακή ομάδα, με πολλές και διαφορετικές ως προς τα χαρακτηριστικά τους κατηγορίες αυτές των ατόμων, που είναι ήδη άστεγα και διαβιούν στο δρόμο, είναι κακώς στεγασμένα αλλά και ανήκουν στους ευάλωτους εν δυνάμει άστεγους ανθρώπους, εκείνους δηλαδή που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της έλλειψης στέγης.

Στο «*Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2010*» του ΕΚΚΕ η Παπαλιού (2010: 214) αναφέρει για τους άστεγους ότι, άστεγοι δεν είναι μόνο εκείνοι που διαβιούν στο δρόμο ή σε ξενώνες και προσωρινά καταλύματα αλλά και τα άτομα που φιλοξενούνται σε μη δικές τους κατοικίες, ζουν σε ακατάλληλες συνθήκες και ενδεχομένως ανήκουν σε μία και ταυτόχρονα σε περισσότερες από μία ομάδες, όπως συναντάται συχνότερα. Οι ομάδες των αστέγων συμπεριλαμβάνουν νέους που αντιμετωπίζουν δυσκολία πρόσβασης στην αγορά εργασίας, χαμηλοσυνταξιούχους και ευρύτερα άτομα με χαμηλό κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο διαβίωσης, ανήλικα άτομα θύματα εκμετάλλευσης και ενδοοικογενειακής βίας, αποφυλακισμένα άτομα, χρήστες ουσιών, Ρομά, ψυχικά ασθενείς, ανύπαντρες μητέρες, αιτούντες άσυλο, μετανάστες κ.ά.

Επιπρόσθετα για την έννοια του άστεγου, σύμφωνα με την Παπαδοπούλου (2008:22) αναφερόμενη στο έργο των Paugam, Papadopoulou & Pignoni(1991), οι καταστάσεις που χαρακτηρίζουν ένα άστεγο άτομο είναι είτε η παντελής έλλειψη στέγης και η

διαβίωση σε εξωτερικούς χώρους και στο δρόμο, είτε η διαμονή και διαβίωση σε δομές φιλοξενίας και κέντρα υποδοχής, είτε η διαβίωση σε οικήματα και χώρους ακατάλληλους προς διαμονή λόγω έλλειψης βασικών παροχών και επισφαλών συνθηκών όπως πχ. η έλλειψη ηλεκτρικού ρεύματος, θέρμανσης και νερού, είτε η προσωρινή διαμονή σε κατοικίες ατόμων του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος, λόγω αδυναμίας συντήρησης ίδιας κατοικίας και έλλειψης οικονομικών πόρων.

Στο πρόσφατο ερευνητικό κείμενο των Fondeville & Ward, που έχει δημοσιευτεί το 2011⁴, με αντικείμενο το πρόβλημα των αστέγων κατά τη διάρκεια της κρίσης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, διαφαίνονται ορισμένα σημαντικά σημεία και μεταξύ άλλων, αναγνωρίζεται η αύξηση του άστεγου πληθυσμού και η ένταση του προβλήματος της έλλειψης στέγης, ιδιαίτερος στις ομάδες των μεταναστών και των νέων σε διευρωπαϊκό επίπεδο καθώς, επίσης, επισημαίνονται ζητήματα υλοποίησης στρατηγικών και εφαρμογής των εργαλείων παρακολούθησης για την ουσιαστική καταπολέμηση του προβλήματος.

2.1.1 Η Ευρωπαϊκή Τυπολογία για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία: ETHOS

Στην παρούσα προσπάθεια προσέγγισης και κατανόησης του προβλήματος της έλλειψης στέγης, σκόπιμο κρίνεται να παρατεθούν βασικά σημεία της Ευρωπαϊκής Τυπολογίας για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία (ETHOS)⁵, η οποία έχει αναπτυχθεί από τη FEANTSA που υποστηρίζεται οικονομικά από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Σύμφωνα με την ETHOS, λαμβάνονται υπόψη οι τρεις κύριες παράμετροι - διαστάσεις που συνθέτουν την έννοια της οικίας, του «σπιτιού». Η φυσική διάσταση αφορά την αποκλειστική κυριότητα του ατόμου και της οικογένειάς του ενός κατάλληλου οικήματος/ χώρου, η κοινωνική διάσταση σχετικά με τις κοινωνικές σχέσεις του ατόμου εντός ενός διαθέσιμου προσωπικού χώρου καθώς, επίσης, είναι η νομική διάσταση που αφορά στην κατοχή νόμιμου τίτλου ιδιοκτησίας χώρου.

4 Nicole Fondeville and Terry Ward Applica European Commission. *Homelessness during the crisis*.: ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=9847&langId=en. (πρόσβαση στις 10/5/2014).

5 Ευρωπαϊκή Τυπολογία για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία- ETHOS, στο http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/EL_2009EthosLeaflet11.pdf (πρόσβαση στις 19/4/2014)

Με βάση αυτές τις κύριες διαστάσεις για την εννοιολόγηση της οικίας, η Τυπολογία κατατάσσει σε τέσσερις κατηγορίες τον άστεγο πληθυσμό που είναι: οι άστεγοι στο δρόμο, οι άνθρωποι που στερούνται κατοικίας (έλλειψη κατοικίας), εκείνοι που διαβιούν σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης (επισφαλής στέγη) και εκείνοι που διαβιούν σε ανεπαρκή ή/ και ακατάλληλα καταλύματα (ανεπαρκής ή ακατάλληλη στέγη). Ακολούθως, διατυπώνονται λειτουργικοί ορισμοί και προσδιορισμοί των ιδιαίτερων συνθηκών διαβίωσης και των όρων κατοικίας όπου βασίζεται η καταγραφή και η προσέγγιση του φαινομένου του άστεγου πληθυσμού. Εδώ γίνεται εκτενής αναφορά για τις υπό-ομάδες του πληθυσμού των αστέγων που επιλέχθηκαν ως πληθυσμός αναφοράς για την παρούσα Διπλωματική Εργασία δηλαδή, για τους άστεγους που διαβιούν στο δρόμο και την ομάδα του πληθυσμού που στερείται κατοικίας. Αναλυτικά παρατίθεται ο πίνακας της ETHOS στο Παράρτημα.

Επομένως, ως άστεγοι στο δρόμο ορίζονται τα άτομα εκείνα που διαβιούν στο δρόμο και τα άτομα που διαμένουν σε χώρους για επείγουσες περιπτώσεις. Για την πρώτη περίπτωση, οι συνθήκες διαβίωσής τους είναι η διαμονή τους σε δημόσιους ή/ και εξωτερικούς χώρους όταν το κατάλυμα βάσει των συνθηκών δεν είναι δυνατόν να θεωρείται τόπος κατοικίας. Για τη δεύτερη περίπτωση, δηλαδή για τα άτομα που διαμένουν σε χώρους λόγω επειγουσών αναγκών, οι συνθήκες αφορούν στη διανυκτέρευση σε ξενώνες ύπνου και είναι τα άτομα εκείνα που στερούνται σταθερού τόπου διαμονής.

Για τη δεύτερη κατηγορία των ανθρώπων που στερούνται κατοικίας οι επιμέρους λειτουργικοί ορισμοί αφορούν: άτομα που διαμένουν σε ξενώνες για άστεγους, φιλοξενούμενες σε ξενώνες γυναικών, διαμένοντες σε κέντρα για μετανάστες και πρόσφυγες, ανθρώπους που φεύγουν από ιδρύματα, λήπτες μακροχρόνιας υποστήριξης. Πιο αναλυτικά, για τους ανθρώπους που διαμένουν σε ξενώνες για άστεγα άτομα και για τις φιλοξενούμενες σε ξενώνα γυναικών, η διαμονή αφορά σε ξενώνα που εστιασμένα εξυπηρετεί τις ανάγκες του εξυπηρετούμενου πληθυσμού ή/ και παραμένουν προσωρινά εκεί ή/ και η διαμονή τους είναι υποστηριζόμενη σε μεταβατικό στάδιο με τον όρο ο χρόνος παραμονής τους να είναι σύντομος.

Για τους διαμένοντες σε κέντρα για μετανάστες και πρόσφυγες οι συνθήκες διαβίωσής τους αφορούν σε προσωρινή φιλοξενία τους σε τόπους διαμονής για μετανάστες και κέντρα υποδοχής αντίστοιχα (λόγω νομικής εκκρεμότητας). Για τα

άτομα που φεύγουν από ιδρύματα, περιγράφονται τα αποφυλακισζόμενα άτομα ή/ και άτομα με εξιτήριο από νοσοκομεία και ιδρύματα ή/ και φιλοξενούμενα άτομα σε στέγες ανηλίκων και ιδρύματα παιδικής προστασίας των οποίων η χρονική περίοδος διαμονής έχει λήξει. Σχετικά με τους αποφυλακισμένους ως όρος διατυπώνεται η έλλειψη κατοικίας προ φυλάκισης του ατόμου, για τα άτομα που βγαίνουν από νοσοκομειακά ιδρύματα η παρατεταμένη νοσηλεία λόγω της έλλειψης στέγης που αντιμετωπίζει το άτομο και για τα νέα άτομα που δεν είναι δυνατόν να παραταθεί η διαμονή τους σε δομή παιδικής προστασίας ως όρος αναφέρεται η ενηλικίωση του. Τέλος, για τα άτομα - λήπτες μακροχρόνιας υποστήριξης οι συνθήκες διαβίωσης αφορούν σε στεγαστική φροντίδα για ηλικιωμένους άστεγους ή/ και υποστηριζόμενη διαμονή για πρώην άστεγα άτομα υπό τον όρο η φροντίδα και η διαμονή τους να είναι μακροχρόνια (δηλαδή άνω του ενός έτους)⁶.

Η πρώτη προσπάθεια διατύπωσης ορισμού για τον άστεγο στην Ελλάδα, επιχειρήθηκε το 2012 (Ν. 4052/12), όπου αναγνωρίζονται οι άστεγοι για πρώτη φορά στην ελληνική κοινωνία ως ευπαθής κοινωνική ομάδα με αναγνώριση του δικαιώματος τους στην κοινωνική προστασία, αναφορά για το οποίο πραγματοποιείται στη συνέχεια.

2.2 Ταυτότητα των αστέγων στην ελληνική κοινωνία

Στην Ελλάδα, η έλλειψη στέγης και ο άστεγος πληθυσμός αποτελούσαν μέχρι πολύ πρόσφατα ένα κοινωνικό πρόβλημα μη ορατό. Έτσι, το πρόβλημα της έλλειψης στέγης και του άστεγου πληθυσμού μέχρι τη θεσμοθέτηση του με το νόμο Ν. 4052/ 2012 για τον οποίο γίνεται αναφορά σε άλλο σημείο της παρούσας μελέτης και με εξαίρεση ελάχιστες περιπτώσεις, δεν αποτελούσε σημείο ανάπτυξης δημόσιας συζήτησης ούτε όμως ζήτημα συνεπούς επιστημονικής έρευνας πέραν κάποιων λίγων, αποσπασματικών προσπαθειών που έχουν λάβει χώρα για την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών. Αγνοούνταν και δεν αναγνωρίζονταν οι διαστάσεις του ενώ σημειώνεται ότι, η αδυναμία ποσοτικής αποτύπωσης των αστέγων βάσει των μηχανισμών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (με εξαίρεση την απογραφή του 2011 για την οποία όμως αναμένεται ακόμη η

⁶ Εδώ επισημαίνεται από τη FEANTSA σχετικά με τον ορισμό της χρονικής περιόδου διαμονής και φροντίδας ως σύντομη και μακροχρόνια όπως προαναφέρεται ότι, αυτός είναι συμβατός με τον αντίστοιχο ορισμό των απογραφών και σύμφωνα με τις συστάσεις της Έκθεσης της UNECE/ EUROSTAT(2006). Βλ. επίσημη ιστοσελίδα της FEANTSA: www.feantsa.org (πρόσβαση στις 25/4/2014)

δημοσίευση των δεδομένων) συνιστά ένα βασικό εμπόδιο σχετικά με τη μεθοδολογία προσέγγισης και αποτύπωσης του προβλήματος, δυσκολία που εντοπίζεται σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως αναφέρεται στο πρώτο κεφάλαιο. Επίσης, επισημαίνεται η μερική, ελλιπής αποτύπωση ποιοτικών χαρακτηριστικών λόγω της έλλειψης συστηματικών ερευνών στο πεδίο και γενικότερα αδυναμίας παρακολούθησης του προβλήματος.

Για την ταυτότητα των ακραία αποκλεισμένων πληθυσμιακών ομάδων που διαβιούν στο δρόμο όσον αφορά την ελληνική κοινωνία, πολύ ενδιαφέρουσα και περιεκτική είναι η ανάλυση της Παπαδοπούλου (2008: 32-35 & 40-43) στο πλαίσιο μιας πιλοτικής μεθοδολογίας προσέγγισης με παρεμβάσεις εκτός δομών. Στη βάση της σημαντικής ετερογένειας που χαρακτηρίζει την ομάδα των αστέγων σύμφωνα με τη συγγραφέα βασικές κατηγορίες αστέγων αποτελούν οι ακόλουθες. Είναι η ηλικιακή κατηγορία > 50 ετών που ανήκουν σε οποιαδήποτε οικογενειακή κατάσταση, χωρίς κοινωνικό περιβάλλον που λόγω της μακροχρόνιας ανεργίας και έλλειψης οικονομικών πόρων ζει στο δρόμο και αποτελεί χαρακτηριστικό των αστέγων στα αστικά κέντρα.

Στο δρόμο συναντάται και η κατηγορία των άστεγων χρηστών ουσιών, νέων σε ηλικία καθώς, επίσης, ανήλικων συνήθως με παραβατική συμπεριφορά που διαβιούν στο δρόμο. Έχουν πολύ διαφορετικά κοινωνικά χαρακτηριστικά στις υπο-ομάδες που τη συνθέτουν ενώ σημειώνεται ότι είναι δύσκολη η προσέγγισή τους και απαιτείται εστιασμένη και εξειδικευμένη στις ανάγκες τους παροχή βοήθειας καθώς, διαβιούν υπό συγκεκριμένους όρους κουλτούρας, συνθηκών και τόπων, τα «στέκια» και τις «πιάτσες» και πολλές φορές η αντίδραση τους απέναντι στη λήψη βοήθειας είναι αρνητική. Επιμέρους στοιχεία για τους χρήστες ουσιών, μεταξύ των οποίων μεγάλος αριθμός άστεγων ατόμων, δημοσιεύονται από το ΕΚΤΕΠΝ⁷ στις ετήσιες αναφορές.

Μια επιπρόσθετη κατηγορία είναι αυτή των νεοεισερχόμενων συνήθως μεταναστών που είναι άστεγοι, κάθε ηλικίας, δεν υποστηρίζονται από άτυπα δίκτυα προστασίας και δεν εργάζονται ενδεχομένως, λόγω έλλειψης των απαιτούμενων νομιμοποιητικών εγγράφων παραμονής στη χώρα. Συνήθως, συνωστίζονται σε καταλύματα πολλές φορές χωρίς τα βασικά αγαθά πχ. ηλεκτρικό ρεύμα και νερό ενώ συνδυαστικά η έλλειψη περιβάλλοντος, η μη γνώση της γλώσσας, η αδυναμία πληροφόρησης και πρόσβασης

⁷ Βλ. αναλυτικά την επίσημη ιστοσελίδα του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά: <http://www.ektepn.gr> (25/6/2014)

σε υπηρεσίες, η έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων και η διαφορετική πολιτισμική τους ταυτότητα οφείλουν να λαμβάνονται υπόψη για την ανάπτυξη σωστά σχεδιασμένης προσέγγισης.

Στο δρόμο, συναντώνται άστεγες γυναίκες χωρίς εισοδήματα πιθανά θύματα κακοποίησης και βίας, απομονωμένες λόγω οικογενειακών σχέσεων και των δεσμών που ήρθαν σε ρήξη που είναι μια γνωστή κατηγορία ληπτών κοινωνικών υπηρεσιών που χρειάζονται εκτός από την εξασφάλιση στέγης, όπως και στην πρώτη περίπτωση, ψυχοσυναισθηματική υποστήριξη για την επανά-διεκδίκηση και τον επαναπροσδιορισμό των δικαιωμάτων τους με σκοπό την επανένταξη τους στην κοινωνία.

Οι Ρομά, που διαβιούν σε πρόχειρα, ανεπαρκή καταλύματα και κατοικίες συνήθως ομαδικά, αντιμετωπίζουν στο πλαίσιο της νομαδικής και πολύ διαφορετικής σε επίπεδο κουλτούρας ζωής τους διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού που είναι βαθύτατα εσωτερικευμένες υιοθετώντας διαφορετικές αξίες από τις κοινωνικά αποδεκτές στην ελληνική κοινωνία. Οι ανάγκες τους και οι διαδικασίες του κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετωπίζουν δεν είναι δυνατόν να καταπολεμηθούν με τις ήδη υπάρχουσες στρατηγικές κοινωνικής προστασίας όπως έχουν αναπτυχθεί έως σήμερα παρά τη συστηματική λήψη προγραμμάτων και κονδυλίων και από την Ε.Ε. και από την Ελλάδα αλλά στη βάση αποδοχής των αξιών τους, ελέγχου των στερεοτύπων και της μη κυριαρχικής στάσης κατά την παροχή υποστήριξης⁸.

Επίσης, μια άστεγη ομάδα είναι αυτή των ηλικιωμένων, που εντοπίζονται ως κακώς στεγασμένοι περισσότερο στην επαρχία με σημαντικές ελλείψεις στην κάλυψη πρωτογενών τους αναγκών και χωρίς συγγενικό περιβάλλον, σε ορισμένες περιπτώσεις συμμετέχοντας σε αντίστοιχα προγράμματα παρέμβασης στην κοινότητα. Η προσέγγισή τους για υποστήριξη μπορεί να είναι πιο εύκολη στις μικρές κοινότητες και γενικά αντιμετωπίζουν δεκτικά τη λήψη βοήθειας.

⁸ Περισσότερα βλ. Παπαδοπούλου (2008) «Κοινωνικές παρεμβάσεις εκτός δομής: Ένα μεθοδολογικό εργαλείο». Κεφ. «Προτάσεις προσέγγισης των ομάδων που ζουν στο δρόμο», σελ. 36-39.

Ακόμη, σε μια πρόσφατη ποιοτική αποτύπωση του φαινομένου της έλλειψης στέγης κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα τη ΜΚΟ «ΚΛΙΜΑΚΑ»⁹, διακρίνονται τρεις βασικές κατηγορίες αστέγων που συναντώνται κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται άτομα που είναι άστεγα για μεγάλη χρονική περίοδο λόγω του συνδυασμού ανεργίας και χαμηλού εισοδήματος, ψυχικών διαταραχών και απουσίας υποστηρικτικού πλαισίου (κυρίως άτομα με ψυχικές διαταραχές και συχνά με διπλή διάγνωση) ενώ σημειώνεται για τους αλλοδαπούς ότι προέρχονται, κυρίως, από χώρες της πρώην Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (Ε.Σ.Σ.Δ.) και των Βαλκανίων.

Η δεύτερη κατηγορία είναι οι νεοάστεγοι οι οποίοι λόγω των παρουσών δυσμενών κοινωνικοοικονομικών συνθηκών και της φτώχειας, αν και ενσωματωμένοι στην κοινωνία μέχρι πρότινος, στερούνται κατοικίας με μέτριο έως υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, με υποστηρικτικό περιβάλλον και συνήθως, χωρίς να αντιμετωπίζουν ψυχικές διαταραχές και τέλος, στην τρίτη κατηγορία των αστέγων εντάσσονται οι μετανάστες/ αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες οι οποίοι βρίσκονται στη χώρα σε ένα μεταβατικό στάδιο, προερχόμενοι κυρίως από χώρες της Ασίας και της Αφρικής. Οι εν λόγω άστεγοι για μια σχετικά μικρή χρονική περίοδο έπειτα από την είσοδο τους στην Ελλάδα στερούνται κατοικίας, ωστόσο όπως αναφέρεται στη συνέχεια διαβιούν σε ακατάλληλα και υποβαθμισμένα καταλύματα και υπό συνθήκες υπερσυνωστισμού.

Συμπερασματικά, οι άστεγοι, πρώτιστα, χρήζουν υποστήριξης για την ικανοποίηση των ατομικών αναγκών τους που είναι στοιχειώδεις για την επιβίωση τους και των συναισθηματικών τους αναγκών τις οποίες αδυνατούν οι ίδιοι να καλύψουν, λόγω συνδυασμού παραγόντων όπως έχει αναφερθεί, ανάγκες που βρίσκονται εξελικτικά στη βάση της ιεραρχίας των ανθρωπίνων αναγκών κατά τον Maslow (1954) όπως αναφέρει σχετικά και ο Σταθόπουλος (2003: 40-41), προκειμένου οι άνθρωποι να καταστούν αυτόνομα άτομα και να οδηγηθούν προς την επανένταξη, στους κόλπους μιας κοινωνίας. Εδώ επισημαίνονται ακόμη, σύμφωνα με την Παπαδοπούλου (2008) η κοινωνική κατάσταση, οι ιδιαίτερες ανάγκες του άστεγου ατόμου και η κάλυψή τους μέσα από εξειδικευμένη και εξατομικευμένη υποστήριξη καθώς, αίτημα και ανάγκη του

⁹ Τα στοιχεία της δημοσίευσης αποτελούν τμήμα της έρευνας των: Alamanou A., Stamatogiannopoulou E., Theodorikakou O., Katsadoros K. (2011). "The configuration of homelessness in Greece during the financial crisis", KLIMAKA NGO – GREECE στην ιστοσελίδα της «ΚΛΙΜΑΚΑ»: http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/astegoi_apotyposi_2011.pdf. (πρόσβαση την 1/6/2014)

άστεγου πέραν των βασικών αναγκών όπως είναι η τροφή, ρουχισμός και υγιεινή που καθημερινά προσπαθεί να ικανοποιήσει δεν αποτελεί μόνο η βασική παροχή στέγης/ καταλύματος αλλά και η κάλυψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, η ενίσχυση οικονομικών πόρων, η επαγγελματική (επαν)ένταξη.

Τα παραπάνω αποτελούν μια προσπάθεια αποτύπωσης χαρακτηριστικών του γενικού προφίλ των αστέγων βάσει των υπαρχόντων, δημοσιευμένων δεδομένων στην ελληνική κοινωνία και επισημαίνεται ότι, κρίνεται αναγκαία η συνέχιση αντίστοιχων εγχειρημάτων σε συστηματική βάση εν μέσω και της παρούσας κρίσης, όπου το φαινόμενο της φτώχειας και της έλλειψης στέγης είναι, πλέον, ορατό. Στη συνέχεια ακολουθούν ορισμένες ποσοτικές διαστάσεις των άστεγων στην Ελλάδα, όπως έχουν προκύψει μέσα από αποσπασματικές προσπάθειες φορέων.

2.3 Ποσοτικά στοιχεία για τους άστεγους στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, όπως προαναφέρεται σε άλλο μέρος της εργασίας, η σφαιρική εικόνα για το συγκεκριμένο κοινωνικό πρόβλημα είναι ελλιπής καθώς μέχρι σήμερα, δε λειτουργεί ένας ενιαίος μηχανισμός καταγραφής και συλλογής αξιόπιστων στοιχείων για τους άστεγους και το φαινόμενο της έλλειψης στέγης ενώ, επιπλέον, σε συνάρτηση με την αποσπασματική δημοσίευση των στοιχείων της πρόσφατης απογραφής από την ΕΛ.ΣΤΑΤ., όπου συμπεριλήφθησαν και άστεγα άτομα δεν είναι δυνατόν να προσεγγίσουμε βάσει επίσημων στατιστικών δεδομένων την πραγματικότητα του άστεγου πληθυσμού στην Ελλάδα. Ωστόσο, μέσα από λίγες καταγραφές που έχουν λάβει χώρα για τον άστεγο πληθυσμό, έχουν προκύψει τα παρακάτω.

Βάσει των στοιχείων και των εκτιμήσεων του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για την Έλλειψη Στέγης για την Ελλάδα, οι άστεγοι¹⁰ υπολογίζονται σε 20.000 από τους οποίους σχεδόν οι μισοί (9.000 άτομα) διαβιούν στο νομό Αττικής, ενώ αναφέρεται ότι από το σύνολο 1.000 είναι Έλληνες πολίτες χωρίς κανένα κατάλυμα, 8.000 είναι αιτούντες άσυλο και αλλοδαποί μετανάστες χωρίς κανένα κατάλυμα, 3.000 διαμένουν σε άσυλα και ιδρύματα, 2.000 φιλοξενούνται σε δομές φιλοξενίας ΜΚΟ και της Εκκλησίας, 2.000 άτομα διαβιούν σε πρόχειρα καταλύματα και υπό κατάληψη κτίρια,

¹⁰ Επισημαίνεται ότι σε αυτήν την καταγραφή δε συμπεριλαμβάνονται οι διαμένοντες σε επισφαλείς κατοικίες και ακατάλληλα καταλύματα.

500 άτομα σε οικοτροφεία και 280 άτομα φιλοξενούνται σε κρατικές και δημοτικές δομές φιλοξενίας (Παπαλιού, 2010: 216-217).

Σε συνέχεια των παραπάνω, παρατίθενται στοιχεία από τη μετέπειτα έγκυρη έρευνα που έχει πραγματοποιήσει η «ΚΛΙΜΑΚΑ» για τους άστεγους στην Ελλάδα το 2012, τα οποία έχει δημοσιεύσει στην επίσημη ιστοσελίδα του φορέα¹¹ και έλαβε χώρα στην περιοχή της πρωτεύουσας, στην Αθήνα, σε άστεγο πληθυσμό με δείγμα 214 ατόμων.

Από τα ως άνω προκύπτει ότι, η συντριπτική πλειοψηφία είναι άνδρες και τα περισσότερα άτομα ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 41-55 ετών (περίπου 61%) ενώ σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού της έρευνας είναι ηλικίας 26-40 ετών (περίπου 21%). Ο πληθυσμός της έρευνας αφορά σε άστεγους ελληνικής υπηκοότητας και αλλοδαπούς με χρόνο παραμονής στην Ελλάδα άνω των 8 ετών ενώ από τα ευρήματα προκύπτει ότι η συντριπτική πλειοψηφία (περίπου το 90%) είναι Έλληνες, από τους οποίους αρκετοί (περίπου 42%) γεννήθηκαν τόσο στην Αττική όσο και στην περιφέρεια (περίπου 38%). Αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο του πληθυσμού της συγκεκριμένης έρευνας προκύπτει ότι περίπου οι μισοί έχουν λάβει την υποχρεωτική εκπαίδευση (περίπου 52%) ενώ επισημαίνεται ότι 1 στους 5 εκ των ερωτηθέντων έχει ανώτερο/ ανώτατο μορφωτικό επίπεδο. Πολύ σημαντικό είναι ότι, οι περισσότεροι (64,8%) διαβιών εκτός στέγης για λιγότερο από 2 χρόνια ενώ κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας, 2 στα 10 άστεγα άτομα ζούσαν περισσότερο από 4 έτη στο δρόμο. Σημαντικό είναι, επίσης, ότι περισσότεροι από τους μισούς (58,1%) δεν έχουν κοινωνική ασφάλιση.

Ακόμη, σχετικά με την οικογενειακή τους κατάσταση προκύπτει ότι λιγότεροι από τους μισούς (42%) είναι άγαμοι, περίπου 3 στους 10 (33%) διαζευγμένοι, με σχεδόν τους μισούς εκ των ερωτηθέντων να έχουν παιδιά (47%) ενώ παρά την ενημέρωση του οικογενειακού περιβάλλοντος των ερωτηθέντων για την έλλειψη στέγης που αντιμετωπίζουν οι ίδιοι, περίπου οι μισοί (54%) έχουν απαντήσει ότι η στάση του οικογενειακού περιβάλλοντός τους είναι αδιάφορη, ωστόσο περίπου 3 στους 10 (32%) απάντησαν ότι είναι βοηθητικό προς αυτούς. Στις κυρίαρχες αιτίες για τη διαβίωσή τους εκτός στέγης αναφέρονται τα οικονομικά φύσης προβλήματα (περίπου 30%), η

¹¹Τα στοιχεία της δημοσίευσης αποτελούν τμήμα της έρευνας των: Θεοδωρικού Ο., Αλαμάνου Α., Σταματογιαννοπούλου Ε., Τούρκου Α., Καρύδη Κ., Σαραντίδης Δ., Κατσαδόρος Κ. (2012). «Homelessness in Greece-2012 An in-depth research on homelessness in the financial crisis», KLIMAKA NGO-GREECE, στην ιστοσελίδα της «ΚΛΙΜΑΚΑ»: http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/Research%202012_Homelessness.pdf (πρόσβαση την 1/6/2014)

ανεργία και η έλλειψη στήριξης από το οικογενειακό περιβάλλον τους (περίπου 17% αντίστοιχα). Ως σημαντικότερες ανάγκες από τους ίδιους αναφέρονται: η στέγαση (85.6%), η ιατρική περίθαλψη (83.1%), η ανάγκη για εργασία (76.5%) και η φροντίδα της υγιεινής τους (75%).

Αναφορικά με την υποκατηγορία των αστέγων που περιλαμβάνει τα ασυνόδευτα ανήλικα και τους ενήλικες αιτούντες άσυλο, έγκυρα και σημαντικά στοιχεία έχουν δημοσιευτεί από το ΕΚΚΑ¹². Για το 2013 αναφέρονται συνολικά 3.220 αιτήματα για στέγαση έναντι των 2.264 του 2012, με τα ασυνόδευτα ανήλικα να είναι περισσότερα και σε σύνολο 1.150 (περίπου το 96% αγόρια) από τα 822 του 2012. Για τα ασυνόδευτα ανήλικα ενώ τοποθετούνται όλα, όπως σημειώνει η Υπηρεσία τελικά δεν εισήχθησαν 430 συνολικά έναντι των 221 των στοιχείων του 2012. Ακόμη, οι ενήλικες που έχουν καταγραφεί είναι σε σύνολο 888 (περίπου 87% άνδρες) έναντι των 308 του 2012, από τους οποίους οι περισσότεροι (περίπου 62%) όπως καταγράφεται και το 2012 (70%) δεν τοποθετήθηκαν λόγω έλλειψης υποδομών. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι σημαντικά στοιχεία έχουν καταγραφεί για τις πυρηνικές και μονογονεϊκές οικογένειες για τις οποίες προκύπτουν τα εξής. Από τις πυρηνικές οικογένειες σε αριθμό 143 έναντι των 126 οικογενειών του 2012, δεν τοποθετήθηκαν παραπάνω από τις μισές (από το σύνολο των 535 ατόμων τοποθετήθηκε περίπου το 56% και για το 2012 από τα 489 άτομα το 71%). Για τις μονογονεϊκές οικογένειες, σε αριθμό 250 έναντι των 238 για το 2012, τοποθετήθηκαν στην πλειοψηφία τους (από το σύνολο των 647 ατόμων τοποθετήθηκε περίπου το 88% ενώ για το 2012 από τα 645 το 36%). Συμπερασματικά για τα ως άνω στοιχεία παρατίθεται ότι, παρατηρείται αύξηση των αιτημάτων με αυξήσεις στα ποσοστά των τοποθετήσεων και σημαντικές μειώσεις στο μέσο όρο χρόνου αναμονής εκτός, όμως από την περίπτωση των ενηλίκων όπου παρατηρείται μεγάλη αύξηση. Ωστόσο σημειώνεται ότι, παρά τις θετικές εξελίξεις και τη συντονισμένη προσπάθεια που διαφαίνεται ότι υπάρχει σε συνάρτηση με τις δεδομένες

¹² Τα στοιχεία είναι προσβάσιμα στην επίσημη ιστοσελίδα του φορέα. Βλ. ΕΚΚΑ: <http://www.ekka.org.gr> & αναλυτικά στα: http://www.ekka.org.gr/portal_docs/forceaccount/picture/19_1062.pdf (πρόσβαση στις 8/6/2014)

http://www.ekka.org.gr/portal_docs/forceaccount/picture/20_1064.pdf (πρόσβαση στις 8/6/2014)

http://www.ekka.org.gr/portal_docs/forceaccount/picture/21_1065.pdf (πρόσβαση στις 8/6/2014)

συνθήκες που αφορούν και τη μειωμένη δυναμικότητα των δομών φιλοξενίας σε εθνικό επίπεδο, κρίνεται αναγκαία η λήψη επιπρόσθετων μέτρων για την κάλυψη των στεγαστικών αναγκών αυτής της υπο-ομάδας των αστέγων, όπως και των υπόλοιπων υποκατηγοριών.

Τέλος, πρόσφατα στοιχεία και συμπεράσματα αναφορικά με τα χαρακτηριστικά των αστέγων έχουν προκύψει από καταγραφή που δημοσίευσε το Κ.Υ.Α.Δ.Α.¹³ με δείγμα 480 ατόμων κατά την περίοδο Ιούνιος - Αύγουστος το 2013, μέσω της παρέμβασης εκτός δομής με τις ομάδες εργασίας στο δρόμο (*Street Work*) που παρεμβαίνουν για την προσέγγιση των αστέγων που ζουν εκτός στέγης.

Από αυτήν την καταγραφή φαίνεται ότι, η πλειοψηφία (77%) των ερωτώμενων είναι άνδρες με τις ηλικιακές κατηγορίες των 26-35 ετών (27%), των 36-45 (26%) και 46-55 ετών (23%) και χαμηλότερο ποσοστό στους άστεγους ηλικίας 56-65 (15%). Αιτίες για τη διαβίωση στο δρόμο για λίγο περισσότερους από τους μισούς (54%) αναφέρεται η έλλειψη οικονομικών πόρων με περίπου 2 στους 10 (21%) έχουν αναφέρει την έλλειψη οικογενειακού περιβάλλοντος. Αξιοσημείωτο εδώ είναι ότι, ορισμένοι εκ των άστεγων (19%) δεν έχουν απαντήσει για την αιτία διαβίωσης εκτός στέγης ενώ λίγοι εξ' αυτών (6%) έχουν απαντήσει ότι είναι αποτέλεσμα ελεύθερης επιλογής τους η διαβίωση στο δρόμο. Σχετικά με την καταγωγή των αλλοδαπών άστεγων σημειώνεται ότι, λίγο παραπάνω από τους μισούς (53%) κατάγονται από χώρα της Ευρώπης και σχεδόν οι μισοί (46%) από χώρα καταγωγής της Ασίας/ Αφρικής. Σχετικά με την κατάσταση υγείας των ερωτώμενων αυτή χαρακτηρίζεται περισσότερο ως μέτρια (53%), για λίγους ως καλή (24%), ως μέτρια/ έλλειψη επικοινωνίας (15%) και για περίπου 1 στους 10 ως άσχημη κατάσταση (8%). Σημαντικό είναι ότι, οι περισσότεροι από τους μισούς (58%) έχουν απαντήσει θετικά σχετικά με εξάρτηση από ουσίες (αλκοόλ ή/ και ναρκωτικά) και σχεδόν οι υπόλοιποι (36%) αρνητικά. Πολύ σημαντικά είναι τα αιτήματα των άστεγων και οι ανάγκες τους προς υποστήριξη όπως οι ίδιοι τα εκφράζουν και από την εν λόγω καταγραφή προκύπτει ότι, περισσότεροι από τους μισούς (54%) δεν έχουν εκφράσει επιθυμία για στέγαση ενώ από το σύνολο αυτών που δεν επιθυμούν στέγαση σημειώνεται ότι η πλειοψηφία τους (69%) έχουν δηλώσει ότι είναι χρήστες/ εξαρτημένοι από ουσίες. Επίσης, σχεδόν οι μισοί (48%) δεν επιθυμούν υπηρεσίες

13 Βλ. επίσημη ιστοσελίδα του Κ.Υ.Α.Δ.Α. www.kyada.gr (πρόσβαση στις 15/6/2014)

φροντίδας υγιεινής τους (μπάνιο), η πλειοψηφία (59%) επιθυμούν υπηρεσίες σίτισης και αναφορικά με το ρουχισμό περίπου οι μισοί επιθυμούν ενώ οι υπόλοιποι όχι.

Τα ως άνω στοιχεία που συνθέτουν το προφίλ των άστεγων ομάδων στην ελληνική κοινωνία όπως είναι πχ. η σημαντική διάσταση του φαινομένου της χρήσης και εξάρτησης ουσιών αλλά συνολικά τα στοιχεία και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τις υφιστάμενες έρευνες και καταγραφές, προκειμένου να χρησιμεύσουν για τη χάραξη στοχευμένων στρατηγικών και μέτρων κοινωνικής πολιτικής, είναι απαραίτητο να συνεκτιμώνται βάσει της βιβλιογραφίας και των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούν στο πεδίο διερεύνησης της εκάστοτε κοινωνίας σε συσχέτιση πάντοτε με τις επίσημες αλλά και τις άτυπες παρεμβάσεις και υπηρεσίες που αναπτύσσονται εστιασμένα για την καταπολέμηση των κοινωνικών προβλημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Παρεμβάσεις και πολιτικές για την αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα

3.1 Παρεμβάσεις για την υποστήριξη των αστέγων και ο Μη Κυβερνητικός τομέας υπηρεσιών

Σημαντικό βάρος των υπηρεσιών υποστήριξης των άστεγων, φαίνεται να έχουν επωμιστεί οργανώσεις εθελοντικού χαρακτήρα, κατάσταση αλληλένδετη φυσικά με τα αυστηρά μέτρα οικονομικής πολιτικής και περικοπών υπηρεσιών του δημόσιου τομέα που αναπτύσσονται σε αρκετές χώρες της Ευρώπης για την αντιμετώπιση της κρίσης¹⁴. Εδώ αναφέρεται ότι, σε συνάρτηση με τις ήδη υφιστάμενες περικοπές υπηρεσιών, τις περικοπές επιδοματικών παροχών και συντάξεων και σε αναμονή των προαναγγελθέντων περαιτέρω περικοπών προνοιακών παροχών το 2015 για την Ελλάδα, εκτιμάται ότι οι συνθήκες θα εξελιχθούν ακόμη περισσότερο εις βάρος των ευπαθών ομάδων και της διεκδίκησης των δικαιωμάτων τους ως μέλη του κοινωνικού συνόλου καθώς, όπως παραθέτει ο Σταθόπουλος (2003: 61), οι κοινωνικές υπηρεσίες και οι λοιπές επιδοματικές παροχές είναι εύκολο να υποτιμηθούν ιδιαίτερα σε περίοδο οικονομικής κρίσης για τις κοινωνικές ομάδες που είναι πολιτικά ανίσχυρες.

14 Nicole Fonderville and Terry Ward Applica European Commission. *Homelessness during the crisis*,: ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=9847&langId=en. (πρόσβαση στις 10/5/2014).

Αξιοσημείωτο είναι, λοιπόν, ότι κατά τα τελευταία χρόνια της κρίσης διαφαίνονται οι σημαντικές άτυπες και τυπικές πρωτοβουλίες κοινωνικής αλληλεγγύης και φροντίδας από κυβερνητικούς φορείς, ιδιωτικούς φορείς και ΜΚΟ, εθελοντικές ομάδες ενώ αυτός ο προνοιακός πλουραλισμός άμεσης υποστήριξης εν όψει των ελλείψεων του συστήματος κοινωνικής προστασίας και ενός καθολικού δικτύου ασφαλείας «προβάλλει ως μηχανισμός διάσωσης της προνοιακής πολιτικής» προς ενίσχυση της επίσημης κοινωνικής πολιτικής (Μπουρίκος, 2013: 31).

Για την Ελλάδα, ειδικότερα, οι κοινωνικές παροχές για τη στήριξη των αστέγων ουσιαστικά αφορούν σε παροχές σε κεντρικό επίπεδο μέσα από τα ευρύτερα προγράμματα στήριξης ευάλωτων ομάδων υπό τις αντίστοιχες προϋποθέσεις και πληρώντας ορισμένα κριτήρια. Σε τοπικό επίπεδο η στήριξη των αστέγων αναπτύσσεται κυρίως από οργανώσεις, την Εκκλησία και τις κοινωνικές υπηρεσίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και περισσότερο μέσα από αυτές τις δομές και τις οργανώσεις λόγω της διευκόλυνσης στις διαδικασίες, της μεγαλύτερης ευελιξίας και της δυνατότητας εμβάθυνσης στην υποστήριξη προς τους άστεγους συγκριτικά με τους κρατικούς προνοιακούς φορείς (Παπαλιού, 2010: 223). Εδώ, σημειώνεται η ιδιαίτερη προσέγγιση και σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ αστέγων και κοινωνικών υπηρεσιών καθώς λόγω του προφίλ της εν λόγω πληθυσμιακής ομάδας που διαφέρει εξαιρετικά μεταξύ των υπο-κατηγοριών που τη συνθέτουν, είναι αναγκαίο οι παρεμβάσεις να είναι ευέλικτες και να αντιπαλεύουν τις πολιτικές και τις παρεμβάσεις που ελλιπώς σχεδιάζονται και υλοποιούνται που πολλές φορές φέρουν ως αποτέλεσμα τη μη ξεκάθαρη εικόνα και πληροφόρηση για τις παροχές που δικαιούνται και τη μη καλλιέργεια εμπιστοσύνης (Παπαδοπούλου, 2008).

Σε συνέχεια των παραπάνω, ο Ζάννης (2002: 73-81), μεταξύ άλλων, παραθέτει εύστοχα σχετικά με το ρόλο των οργανώσεων του λεγόμενου Τρίτου τομέα ευρύτερα στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα ότι, στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες ο κοινωνικός αποκλεισμός και οι συνέπειες του δύνανται να αντιμετωπιστούν μέσα από τη δράση του Τρίτου τομέα, ειδικότερα, μέσα από παρεμβάσεις των ανεξάρτητων από την αγορά και τον κρατικό τομέα οργανώσεων, οι οποίες είναι μη κερδοσκοπικές και εξυπηρετούν άμεσα ή έμμεσα ανθρωπιστικούς στόχους. Αυτές καλύπτουν ως ενδιάμεσες δομές, συμπληρωματικά, το κενό της κρατικής κοινωνικής φροντίδας (μαζί με τα άτυπα κοινωνικά δίκτυα προστασίας) με

την άσκηση πίεσης για λύσεις και τη δυναμική υποστήριξη των κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων και ομάδων. Στόχοι των παρεμβάσεων πιο συγκεκριμένα είναι αφ' ενός τα επίκτητα, κοινωνικό-οικονομικά, αντικειμενικά γνωρίσματα (φτώχεια, ανεργία, σωματική και ψυχική υγεία) που οδηγούν σε διαδικασίες αποκλεισμού ορισμένες κοινωνικές ομάδες. Αφ' ετέρου οι συλλογικές, κοινωνικές παραστάσεις σχετικά με τις αξίες και τα στερεότυπα δηλαδή, στο επίπεδο της κουλτούρας της εκάστοτε κοινωνίας που άλλωστε περιθωριοποιούν κοινωνικές κατηγορίες του συνόλου. Από τον ίδιο, τέλος, επισημαίνεται η σημασία του πεδίου δράσης των συλλογικών παραστάσεων των εν λόγω οργανώσεων, με την καταπολέμηση του στίγματος και την προώθηση της κοινωνικής συμμετοχής, πεδίο που ενδυναμώνεται και λόγω των οικονομικών περιορισμών που συνεχώς αντιμετωπίζουν οι οργανώσεις.

Για τους οργανισμούς κοινοτικής φροντίδας οι οποίοι σήμερα αναλαμβάνουν σε πολλές περιπτώσεις τις κοινωνικές υπηρεσίες, προγράμματα και ρόλους που παλαιότερα ανήκαν στο κράτος ο Ιατρίδης (2009: 22-25), στη σφαιρική μελέτη του σχετικά με αυτούς τους οργανισμούς, παραθέτει ότι αυτοί οι οργανισμοί είναι μία κύρια πηγή για την έκφραση της αλληλεγγύης των πολιτών και την προώθηση της ενεργούς συμμετοχής στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με ορισμένα κοινωνικά προβλήματα.

Οι ως άνω οργανώσεις και παρεμβάσεις μέσα από τη βιβλιογραφία συναντώνται υπό την έννοια της κοινωνίας πολιτών, η οποία «γίνεται αντιληπτή ως το σύνολο των κοινωνικών συσσωματώσεων, δηλαδή ομάδων πίεσης, κοινωνικών κινημάτων, εθελοντικών ομάδων, συλλόγων, σωματείων και μη θεσμοθετημένων, άτυπων ομάδων και δικτύων και των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων» (Σωτηρόπουλος, 2004: 121), όπου λαμβάνει χώρα η συμμετοχή των πολιτών εκτεταμένα ενώ μέσα από τις νέες εκφράσεις της κοινωνίας πολιτών που συναντώνται στη σημερινή κοινωνία, προάγονται νέες αντιλήψεις, μια αυξημένη αίσθηση ευθύνης και ένας πιο αποτελεσματικός έλεγχος των δημοσίων πραγμάτων και ενισχύεται η διαφάνεια στη διαχείριση των πόρων από την πλευρά των υπηρεσιών και των φορέων με σκοπό τον επανασχεδιασμό της κοινωνικής πολιτικής με σαφείς στόχους (Σκλιάς & Χουλιάρης, 2002: 161).

3.2 Οι πολιτικές του ελληνικού συστήματος κοινωνικής προστασίας για την έλλειψη στέγης

Η εμφάνιση του φαινομένου της έλλειψης στέγης στην ελληνική κοινωνία δε συνάδει με την επίσημη αναγνώριση του προβλήματος που πραγματοποιήθηκε μόλις το 2012. Παρατίθεται εδώ η κριτική αναφορά αρκετά χρόνια πριν, σχετικά με την ύπαρξη άστεγου πληθυσμού στην Ελλάδα στο τέλος της δεκαετίας του 1990 από το ΕΚΚΕ (1999: 226-227), όπου γίνεται αναφορά στο εμφανές πρόβλημα των αστέγων στην ελληνική κοινωνία αν και περιορισμένο τότε συγκριτικά με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, που εντείνεται ιδιαίτερα εκείνη τη χρονική περίοδο λόγω της εισροής μεταναστών και ομογενών στην Ελλάδα. Σε αυτό το έργο, επισημαίνεται ακόμη η ανεπάρκεια των κρατικών πόρων και ευρύτερα των υπηρεσιών για την αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης στέγης. Οι συγκεκριμένες συνθήκες που έλαβαν χώρα κατά τη δεκαετία του 1990 ως απόρροια των ευρύτερων κοινωνικοπολιτικών συνθηκών εντός, κυρίως, των συνόρων της Ευρώπης και οι ως άνω διαπιστώσεις των ερευνητών συνάδουν με τα στοιχεία της ποιοτικής αποτύπωσης του προβλήματος του άστεγου πληθυσμού στην Ελλάδα από τη ΜΚΟ «ΚΛΙΜΑΚΑ¹⁵», όπως παρατίθενται και σε άλλο σημείο της παρούσας μελέτης, για τη σημερινή πραγματικότητα των μακροχρόνια άστεγων ατόμων που συναντώνται στην Ελλάδα, ιδιαίτερα στα μεγάλα αστικά κέντρα και την πρωτεύουσα.

Στην Ελλάδα, με μεγάλη καθυστέρηση στην αναγνώριση του αόρατου προβλήματος των αστέγων έως το 2012, οι προσπάθειες των επίσημων αρχών της Ελλάδας σε κεντρικοπολιτικό επίπεδο, κατέληξαν στη διατύπωση του πρώτου ορισμού των αστέγων που μέχρι τότε δεν υπήρχε. Με το νόμο Ν. 4052/ 2012¹⁶, αναγνωρίζονται θεσμικά οι άστεγοι για πρώτη φορά ως ευάλωτη κοινωνική ομάδα, με περιγραφή βασικών χαρακτηριστικών που συνθέτουν το πρόβλημα της έλλειψης στέγης και του άστεγου πληθυσμού και ορίζεται κατά κάποιον τρόπο, στο πρώτο επίπεδο προσέγγισης του προβλήματος, η επίσημη κρατική παρέμβαση για την ενίσχυση των συστημάτων

15 Τα στοιχεία της δημοσίευσης αποτελούν τμήμα της έρευνας των: Alamanou A., Stamatogiannopoulou E., Theodorikakou O., Katsadoros K. (2011). "The configuration of homelessness in Greece during the financial crisis", KLIMAKA NGO – GREECE στην ιστοσελίδα της «ΚΛΙΜΑΚΑ»: http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/astegoi_apotyposi_2011.pdf. (πρόσβαση 1/6/2014)

16 ΦΕΚ Α' 41/01/03/2012. Ν 4052/2012. ΑΡΘΡΟ 29.

κοινωνικής προστασίας για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Έως τότε οι αναφορές για τους άστεγους προέρχονταν, πρώτιστα, από οργανώσεις που δρούσαν με την εν λόγω πληθυσμιακή ομάδα και στο πλαίσιο της αναγνώρισης του προβλήματος, της ευαισθητοποίησης της κοινότητας και της άσκησης πίεσης προς την Πολιτεία. Ο ορισμός, όπως διατυπώθηκε στο πλαίσιο του παραπάνω νομοσχεδίου, είναι ο εξής:

«Οι άστεγοι είναι μια ευπαθής κοινωνική ομάδα στην οποία παρέχεται κοινωνική προστασία. Ως άστεγοι ορίζονται όλα τα άτομα εκείνα που διαμένουν στη χώρα, που στερούνται πρόσβασης ή έχουν επισφαλή πρόσβαση σε επαρκή ιδιόκτητη ή ενοικιαζόμενη ή παραχωρημένη κατοικία που πληροί τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές και διαθέτει τις βασικές παροχές ύδρευσης και ηλεκτροδότησης. Στους άστεγους περιλαμβάνονται ιδίως αυτοί που διαβιούν στο δρόμο, σε ξενώνες, αυτοί που φιλοξενούνται από ανάγκη προσωρινά σε ιδρύματα ή άλλες κλειστές δομές, καθώς και αυτοί που διαβιούν σε ακατάλληλα καταλύματα. Με απόφαση του Υπουργού Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και του εκάστοτε συναρμόδιου Υπουργού που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ρυθμίζονται τα ειδικότερα θέματα εφαρμογής της παρούσας, ιδίως το περιεχόμενο, η έκταση και ο χρόνος παροχής κοινωνικής προστασίας, καθώς και η διαδικασία και οι φορείς υλοποίησης της καταγραφής των αστέγων»¹⁷.

Κατόπιν, αποφασίστηκε η συγκρότηση Επιτροπής με έργο της τη «νομοθετική κατοχύρωση των αστέγων ευπαθούς ομάδας που δικαιούνται κοινωνικής προστασίας και η κατάρτιση Σχεδίου Δράσης για τους αστέγους με αναζήτηση ρεαλιστικής βάσης χρηματοδότησης», με σκοπό την κατάρτιση σχεδίου δράσης που οδήγησε στο ολοκληρωμένο «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Αντιμετώπιση του Προβλήματος της Έλλειψης Στέγης» υπό τις αρμοδιότητες του Τμήματος Προστασίας Ευπαθών Ομάδων του Υπουργείου.

Το εν λόγω ειδικό Σχέδιο είναι ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης, το οποίο έχει προκύψει έπειτα από διενέργεια έρευνας και με τη συνεργασία ομάδων εργασίας με σκοπό να αποτελέσει εργαλείο κινητοποίησης προς την ενίσχυση της πολιτικής βούλησης και τη διεκδίκηση χρηματοδότησης για ολοκληρωμένες και μη αποσπασματικές δημόσιες πολιτικές και παρεμβάσεις κοινωνικής προστασίας, για την αποδοτική και αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης στέγης, στις σημερινές κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες. Βάση του Σχεδίου αποτελούν τα ποσοτικά στοιχεία της Πανελλαδικής Καταγραφής Αστέγων, 2009 του Ε.Κ.Κ.Α. για το τότε Υπουργείο

17 ΦΕΚ Α'41/01/03/2012. Ν 4052/2012. ΑΡΘΡΟ 29.

Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, σύμφωνα με τα οποία οι άστεγοι υπολογίστηκαν σε 21.216 άτομα πανελλαδικά¹⁸ και τα οποία αναλυτικά παρατίθενται στο εν λόγω Σχέδιο.

Οι πέντε κύριοι πυλώνες πολιτικής που εισηγείται το Σχέδιο στο πλαίσιο μιας δημόσιας πολιτικής κοινωνικής προστασίας είναι: η στοχευμένη πρόληψη μέσα από παρεμβάσεις συμβουλευτικής και εξειδικευμένων υπηρεσιών πρόληψης και αντιμετώπισης απώλειας της κατοικίας, το κεντρικό σύστημα διαχείρισης αιτημάτων στέγασης με υποδοχή και παραπομπή των δικαιούχων στις αντίστοιχες δομές, η επείγουσα στέγαση μέσα από ξενώνες ύπνου και στοχευμένες υπηρεσίες με ανακουφιστικό χαρακτήρα και με παρεμβάσεις εργασίας στο δρόμο (*Street Work*). Ακόμη, ο τέταρτος άξονας πολιτικής αφορά στη μεταβατική - προσωρινή φιλοξενία μέσα από κοινωνικούς ξενώνες για την υποδοχή και την παροχή υπηρεσιών ανακουφιστικού χαρακτήρα ως προστάδιο για την κοινωνική επανένταξη των ανθρώπων ενώ τέλος, ο κύριος άξονας πολιτικής της κινητοποίησης και επανένταξης αναπτύσσεται μέσα από την εργασιακή επανένταξη και την ευαισθητοποίηση της κοινότητας και είναι βασικός για την ολιστική προσέγγιση και αντιμετώπιση του προβλήματος συνολικά και μακροπρόθεσμα.

Εδώ, επισημαίνεται ότι η εργασιακή επανένταξη αφορά στην ενδυνάμωση της επιχειρηματικότητας με Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης (ΚΟΙ.Σ.Π.Ε.), Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, Club και Boutique εργασίας. Αξιοσημείωτο είναι ότι ένα σημαντικό βήμα ενδυνάμωσης της κοινωνικής οικονομίας είναι η θεσμοθέτηση του πλαισίου ανάπτυξης των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. με το νόμο 4019/2011¹⁹, στη βάση της ελεύθερης συμμετοχής, της δημοκρατικής διοίκησης, της αλληλεγγύης, της περιορισμένης και δίκαιης κατανομής πλεονάσματος, στο προβάδισμα του ανθρώπου έναντι του οικονομικού κεφαλαίου, την ανεξαρτησία απέναντι στο κράτος για την ένταξη και την επανένταξη ευπαθών κοινωνικά ομάδων

18 Όπως αναφέρεται και στο ίδιο το Σχέδιο Δράσης στην εν λόγω καταγραφή εντοπίζονται σημαντικές ελλείψεις οι οποίες δεν μπορούν να παρακαμφθούν, καθώς δε συμπεριλαμβάνονται: οι πληθυσμοί των Ρομά, οι άστεγοι αιτούντες άσυλο και μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα που διαμένουν στο δρόμο, στα κέντρα υποδοχής προσφύγων ή/ και σε ακατάλληλες συνθήκες στέγασης, άνθρωποι που διαβιούν σε κατασκευές αυθαίρετες που δε συνιστούν ασφαλή κατοικία καθώς επίσης οι εν δυνάμει άστεγοι, άτομα και οικογένειες που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο κατάσχεσης της κατοικίας τους ή/ και την έξωση ως εννοκιστές λόγω αδυναμίας πληρωμής.

19 ΦΕΚ Α' 216/30.09.2011. 4019/2011.

στην αγορά εργασίας, μέσα από φορείς κοινωνικής οικονομίας που δεν επιδιώκουν βασικά το κέρδος.

Μολονότι, το Σχέδιο αποτελεί μια πλήρως καταρτισμένη προσπάθεια, έως σήμερα τονίζεται ότι ακόμη δεν έχει γνωρίσει πρακτική εφαρμογή. Συνεπώς, καθώς έχει επιτευχθεί η θεσμική αναγνώριση των αστέγων ως ευάλωτη κοινωνική ομάδα και έχει ήδη καταρτιστεί ένα οργανωμένο ειδικό σχέδιο αντιμετώπισης του κοινωνικού προβλήματος των αστέγων πρέπει να αναπτυχθούν πλέον στοχευμένες δημόσιες πολιτικές και προγράμματα κοινωνικής πολιτικής για την πρόληψη της έλλειψης στέγης και του αποκλεισμού από την κατοικία και την υποστήριξη των αστέγων.

Σε αυτό το σημείο αναφέρεται ότι, έχουν λάβει χώρα εξαγγελίες σχετικά με την έναρξη λειτουργίας ενός Κέντρου Άμεσης Βοήθειας Αστέγων στο κέντρο της Αθήνας, με έμφαση στη συνεργασία του δημόσιου τομέα με χρηματοδοτήσεις της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, για την υλοποίηση δομής βραχύχρονης φιλοξενίας αστέγων ατόμων μεγάλης χωρητικότητας και παροχές σίτισης, ιατρικής κάλυψης και κοινωνικής στήριξης και την ένταξη άστεγων ατόμων σε προστατευόμενα διαμερίσματα που ανήκουν στη δικαιοδοσία του δημοσίου. Βάση αυτών των μέτρων αποτελεί ο Ν. 4254/ 2014²⁰, όπου δημοσιεύονται οι όροι για την υλοποίηση προγραμμάτων ή δράσεων στέγασης, σίτισης και κοινωνικής φροντίδας με ομάδα στόχο τον άστεγο πληθυσμό. Οι εν λόγω οικονομικοί πόροι αφορούν τον προϋπολογισμό του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας με απόφαση του οποίου ορίζονται οι σχετικές προκηρύξεις για τα ως άνω προγράμματα και δράσεις, σε συνεργασία με το οποίο οι φορείς υλοποίησης που θα επιλεγούν θα αναπτύξουν τις δράσεις. Φορείς υλοποίησης θα είναι: Ν.Π.Δ.Δ., εκκλησιαστικά φιλανθρωπικά ιδρύματα και Ν.Π.Ι.Δ. μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που αποδεδειγμένα και πιστοποιημένα παρέχουν υπηρεσίες στήριξης στον άστεγο πληθυσμό.

Σε συνέχεια των παραπάνω, εδώ σημειώνεται για τους ξενώνες μεγάλης χωρητικότητας πως φαίνεται ότι, αφορούν ξεπερασμένες ως προς την αποτελεσματικότητά τους υπηρεσίες και αυτό προκύπτει και μέσα από παλαιότερη βιβλιογραφία μέσα από τη μελέτη πολιτικών για τους άστεγους στην έξαρση του προβλήματος στην Αμερική (Jenks, 1994: 103-106). Επισημαίνεται επιπρόσθετα από τη

20 ΦΕΚ Α' 85/ 07/04/2014. Ν 4254/ 2014. ΑΡΘΡΟ 1.

Σιασίτσα²¹, η αναποτελεσματικότητα του εν λόγω μοντέλου σχετικά με το ρόλο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, των χορηγών και των «αγορών» μέσω των παροχών και των χρηματοδοτήσεων τους στη ρύθμιση της άσκησης πολιτικής, στον τομέα της κατοικίας και στη «...βιωσιμότητα του κοινωνικού κράτους...» που συνάδει με τον παράλληλο περιορισμό του δημόσιου τομέα στη ρύθμιση της κοινωνικής πολιτικής. Αποτέλεσμα είναι, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, η «κατάργηση του κοινωνικού κράτους και των δημοκρατικών θεσμών» και η απουσία συνολικής πολιτικής κοινωνικής προστασίας. Στην Ελλάδα υφίσταται μια ήδη περιορισμένη άσκηση κοινωνικής πολιτικής κατοικίας από το κράτος και η αντιμετώπιση των στεγαστικών αναγκών μέσω της αγοράς, παρά την ύπαρξη ενός αριθμού δημοσίων κτισμάτων που θα μπορούσαν να ενταχθούν στο πλαίσιο της ανάπτυξης μιας στοχευμένης πολιτικής κοινωνικής κατοικίας με σκοπό την πρόληψη της έλλειψης στέγης και την αντιμετώπιση αναγκών των ανθρώπων που διαβιούν στο δρόμο ή/ και σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης.

Κύριος φορέας της στεγαστικής πολιτικής στην Ελλάδα αποτελούσε ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας (Ο.Ε.Κ.) μέχρι την παύση της λειτουργίας του²², μέσω των προγραμμάτων που εφαρμόζε για τη στήριξη των συνταξιούχων και των εργαζόμενων του ιδιωτικού τομέα, που αντιμετώπιζαν έντονα προβλήματα και αδυναμία κάλυψης βασικών αναγκών. Όπως αναφέρεται από την Παπαλιού (2010: 219) μολονότι συντελούσε «στην κοινωνική ένταξη όσων κινδυνεύουν από περιθωριοποίηση, κοινωνική απομόνωση και αποκλεισμό» και παρά το σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων παροχής δανείων αγοράς, παροχής κατοικίας και επιδότησης ενοικίου λόγω προβλημάτων εφαρμογής, συνολικά τα προγράμματα του Ο.Ε.Κ. δεν ήταν αποτελεσματικά ως προς τις ανάγκες που έπρεπε να ικανοποιηθούν.

Στην Ελλάδα το δικαίωμα στην κατοικία και τη στέγαση είναι κατοχυρωμένο θεσμικά και σύμφωνα με το Ελληνικό Σύνταγμα: «η απόκτηση κατοικίας από αυτούς που τη στερούνται ή που στεγάζονται ανεπαρκώς αποτελεί αντικείμενο ειδικής φροντίδας του Κράτους²³». Εδώ διατυπώνεται η αναγκαιότητα για την προστασία του

21 Σιασίτσα Δήμητρα, *Κοινωνική κατοικία: φιλανθρωπία ή δικαίωμα;*, <http://enthemata.wordpress.com/2014/04/27/siatitsa/> (πρόσβαση στις 2/6/2014)

22 ΦΕΚ Α' 7/28/14/2/2012. Ν.4046/12 ΑΡΘΡΟ 1§6 και ΑΡΘΡΟ 2§1.

23 Βλ. άρθρο 21 § 4 Σύνταγμα της Ελλάδας στο: <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA.pdf> σελ 36. (πρόσβαση στις 4/5/2014)

δικαιώματος στη στέγη και η υποστήριξη αυτών των αναγκών με τη μέριμνα μέσω ειδικής φροντίδας από το Ελληνικό κράτος διαπιστώνεται ωστόσο ότι, το εν λόγω άρθρο είναι ασαφές για τις υποχρεώσεις και τις παρεμβάσεις της κρατικής κοινωνικής πολιτικής και τις στρατηγικές της κεντρικής διοίκησης, για την αντιμετώπιση του εντεινόμενου προβλήματος της έλλειψης στέγης. Πρόσκειται, όμως, στην προστασία του αναφαίρετου δικαιώματος στη στέγη και την κατοικία με σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διαφύλαξή τους, σύμφωνα και με την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε.²⁴, την αναγνώριση και προστασία τους από την Πολιτεία και την εγγύηση του κράτους προς αυτά και την αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, τα οποία είναι κατοχυρωμένα συνταγματικά, με βάση το αναθεωρημένο Ελληνικό Σύνταγμα²⁵.

Στο εν λόγω άρθρο, νοείται η εξασφάλιση στέγης ευρύτερα ενώ σημειώνεται ότι μολονότι η απόκτηση κατοικίας είναι κατοχυρωμένο κοινωνικό δικαίωμα από το Σύνταγμα για την πρακτική εφαρμογή του, την ιεράρχηση και την έκταση των παροχών από το κράτος βασικά αρμόδιοι είναι οι ασκούντες κρατική εξουσία και πολιτική, δηλαδή, η Κυβέρνηση και σύμφωνα άλλωστε με τους πόρους, τα μέσα και τις δυνατότητες που είναι διαθέσιμα. Διαφαίνεται ότι, συνεπώς και υπό τις σημερινές κοινωνικό - οικονομικές συνθήκες της χώρας οι άνθρωποι που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της έλλειψης στέγης δύσκολα μπορούν να διεκδικήσουν τη μέριμνα για τις στεγαστικές τους ανάγκες από το κράτος και στερούνται πρόσβασης σε υπηρεσίες και κοινωνικά αγαθά (Παπαλιού, 2010: 219).

Όπως προκύπτει μέσα από τη βιβλιογραφία²⁶, η διασφάλιση του δικαιώματος στη στέγη ενδυναμώνεται μέσα από το θεσμό της Κοινωνικής Κατοικίας και της προσέγγισης *Housing First* διεθνώς, που αποτελεσματικά αναπτύσσεται σε άλλες χώρες

24 ΑΡΘΡΟ 25 Καθένας έχει δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένειά του υγεία και ευημερία, και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη όπως και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες. Έχει ακόμα δικαίωμα σε ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γεροντική ηλικία, όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα της συντήρησής του, εξαιτίας περιστάσεων ανεξαρτήτων της θέλησής του. Στο http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/grk.pdf (πρόσβαση στις 3/5/2014)

25 <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA.pdf> σελ. 40. (πρόσβαση στις 4/5/2014)

26 Βλ αναλυτικά: FEANTSA- *European Observatory on Homelessness, European research agenda on Homelessness 2013*

http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/european_research_agenda_on_homelessness_eoh_2013-2.pdf (πρόσβαση στις 12/5/2014) &

Nicholas Pleace and Deborah Quilgars, *Improving Health and Social Integration through Housing First 2013 A Review*

http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/improving_health_and_social_integration_through_housing_first_a_review.pdf (πρόσβαση στις 12/5/2014)

της Ευρώπης μέσα από την ανάπτυξη ενός δικτύου παράπλευρων υπηρεσιών. Στην Ελλάδα, ωστόσο, από την επίσημη κρατική πολιτική δεν υπάρχει μέριμνα και φαίνεται ότι αγνοούνται οι διαστάσεις του προβλήματος και έως σήμερα δεν αναπτύσσονται συστηματικά αντίστοιχα προγράμματα. Προγράμματα μορφής Κοινωνικής Κατοικίας στην Ελλάδα εφαρμόζονται σε κάποιο βαθμό και από ΜΚΟ όπως είναι πχ. η PRAKSIS, σε αρχικό στάδιο από τη «ΚΛΙΜΑΚΑ» και το Δήμο της Αθήνας. Ωστόσο, κρίνεται αναγκαίο, ιδιαίτερα στις σημερινές συνθήκες της κρίσης που το φαινόμενο της φτώχειας εντείνεται, να αναπτυχθεί ένα άρτια σχεδιασμένο πλαίσιο άσκησης κρατικών πολιτικών κοινωνικής προστασίας, εφαρμογής προγραμμάτων Κοινωνικής Κατοικίας και αποδοτικότερων μέτρων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης με απώτερο σκοπό την επανένταξη των ανθρώπων στην κοινωνία.

Για την πολιτική *Housing First* αναφέρεται ότι, ως φιλοσοφία προσέγγισης για την έλλειψη στέγης αναγνωρίζεται κατά προτεραιότητα το κατοχυρωμένο, ανεξάρτητο δικαίωμα των άστεγων ατόμων στη στέγη, με άμεση παροχή σταθερής κατοικίας χωρίς την πρόσβαση σε άλλες ενδιάμεσες υπηρεσίες και δομές πρωτότερα ενώ οι υπηρεσίες που πλαισιώνουν τα άτομα είναι οι βασικές μακριά, όμως, από τη φιλοσοφία των κλιμακωτών υπηρεσιών και των υπηρεσιών συνεχούς υποστήριξης. Η πολιτική αυτή έχει διαφανεί ότι επιφέρει χαμηλότερο κόστος σε αντίθεση με τα άμεσα κόστη λειτουργίας και οργάνωσης των δομών με επείγοντα και ανακουφιστικό χαρακτήρα, όπως είναι οι κοινωνικοί ξενώνες και τα υπνωτήρια αλλά και τα έμμεσα κόστη όπως είναι πχ. η νοσηλεία και η εξωνοσοκομειακή ιατρική φροντίδα των άστεγων ατόμων²⁷.

Εστιασμένα για το πρόβλημα της έλλειψης στέγης στη χώρα, πολύ ενδιαφέρον είναι το άρθρο του Κουραχάνη²⁸ ο οποίος παραθέτει για την αναγκαιότητα της εφαρμογής λύσεων για μια πιο δίκαιη, αποτελεσματική κοινωνική πολιτική κατοικίας και τη στοχευμένη ανάπτυξη πολιτικής κατοικίας για την εστιασμένη αντιμετώπιση του προβλήματος των αστέγων. Συνοπτικά, επισημαίνεται η έλλειψη έγκυρων στοιχείων που οδηγεί στην έλλειψη καταγραφής και αποτύπωσης των ποσοτικών και ποιοτικών

27 Βλ. τις άνω πηγές και: FEANTSA, *Social Innovation to Combat Homelessness: A Guide*, May 2012, <http://www.feantsa.org/spip.php?article622> (πρόσβαση στις 15/5/2014)

28 Κουραχάνης Νίκος, *Τα (τηλε)παιχνίδια της εξαθλίωσης και η κοινωνική πολιτική για τους άστεγους*, <http://enthemata.wordpress.com/2014/05/24/nikkour/>, (πρόσβαση στις 22/5/2014)

διαστάσεων, τον αποσπασματικό και ανακουφιστικό χαρακτήρα των παροχών προς τους άστεγους με τη μορφή του κατεπείγοντος, κυρίως μέσω των ΜΚΟ. Ακόμη, επισημαίνεται η απουσία της ελληνικής κοινωνικής πολιτικής ιδιαίτερα κατά την παρούσα κρίση ενώ ταυτόχρονα μέσω των στρατηγικών που ακολουθεί η κρατική πολιτική, συμβάλλει σε δυσμενείς συνθήκες για την κατοικία σήμερα (πχ. υπερφορολόγηση) και στην ένταση των επισφαλών συνθηκών στέγασης (πχ. υπό έξωση νοικοκυριά), των κακώς στεγασμένων και των εν δυνάμει αστέγων. Τέλος, δίνεται έμφαση στη διοχέτευση των οικονομικών πόρων προς την άσκηση κοινωνικής πολιτικής από το Μη Κυβερνητικό Φορέα και την Εκκλησία και όχι από το κράτος, καθώς και την εμπλοκή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας ως χρηματοδότη μέσω των χορηγιών και των δωρεών που πραγματοποιούνται με συστηματικό τρόπο.

3.3 Τρέχουσες πολιτικές κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα για τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη φτώχεια

Καθώς, για την περίπτωση της Ελλάδας απουσιάζει η χάραξη εστιασμένων πολιτικών κοινωνικής προστασίας για τη συνολική αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης, εδώ παρατίθενται ορισμένα σημεία για τις βασικές πολιτικές καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας που έχουν λάβει χώρα στην Ελλάδα σε κεντρικό επίπεδο και οι οποίες μέσα από τις επιμέρους παρεμβάσεις που αναπτύσσονται με κατεύθυνση προς τις ευπαθείς υπο-ομάδες του πληθυσμού, έμμεσα και λιγότερο άμεσα, αφορούν και τον άστεγο πληθυσμό.

Γνώμονα του σχεδιασμού και της υλοποίησης πολιτικών και στρατηγικών κοινωνικής προστασίας, έπειτα από τη Συνθήκη της Λισσαβόνας (2000), έχουν αποτελέσει για την Ελλάδα τα Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση για την κωδικοποίηση μέτρων κοινωνικής πολιτικής και την υποστήριξη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (Παπαλιού, 2010: 220). Μέσα από τις προτεραιότητες των ΕΣΔΕν διατυπώνεται μεταξύ πολλών άλλων και η κοινωνική ένταξη ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων με αναφορά και στους άστεγους ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι τόσο στα ΕΣΔΕν όσο και στην Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη (2008-2010) που προηγήθηκε του ΕΣΠΑ (2007-2013) και του Ε.Π.ΑΝ.Α.Δ., παρά τη διατύπωση στοχευμένων δράσεων για την υποστήριξη των

ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής, δε διατυπώνονται σαφή μέτρα και εστιασμένες δράσεις πολιτικής για την αντιμετώπιση του προβλήματος των αστέγων.

Η καταπολέμηση της φτώχειας έχει αντιμετωπιστεί έως σήμερα με αποσπασματικές δράσεις και όχι ως απόρροια μελέτης και κατάλληλου σχεδιασμού παρεμβάσεων (πχ. έκτακτες επιδοματικές/ εισοδηματικές ενισχύσεις ευπαθών κοινωνικά ομάδων). Ιδιαίτερα δε στις σημερινές δυσμενείς οικονομικές συνθήκες, με την ένταση των κοινωνικών προβλημάτων, κρίνεται απαραίτητη η υπέρβαση των εμποδίων και της έλλειψης του συνολικού στρατηγικού σχεδιασμού της κοινωνικής μας πολιτικής που γενικότερα αφορά το Ελληνικό σύστημα κοινωνικής προστασίας, η αναδιάρθρωση του κοινωνικού κράτους με γνώμονα την κοινωνική δικαιοσύνη και με πολιτική βούληση για εστιασμένες δράσεις και μέτρα στην κάλυψη των πραγματικών αναγκών, για ένα αποτελεσματικό κοινωνικό κράτος και «για να αποκτήσει το κοινωνικό κράτος τη σημασία που δικαιούται» (Σπυροπούλου, 2010: 246).

Σε συνέχεια, λοιπόν, των ΕΣΔΕν και της Εθνικής Έκθεσης Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη (2008-2010) σήμερα αναπτύσσεται το Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007-2013 (Ε.Π.ΑΝ.Α.Δ.) που αφορά στις συγχρηματοδοτούμενες από την Ελλάδα (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας, Γενική Γραμματεία Διαχείρισης Κοινοτικών & άλλων Πόρων) και την Ε.Ε. (Ε.Κ.Τ) παρεμβάσεις στα πεδία της καταπολέμησης της ανεργίας, της κοινωνικής ενσωμάτωσης και της υγείας. Εδώ αναφέρεται ο άξονας των Ευπαθών Κοινωνικά Ομάδων (ΑμεΑ, μακροχρόνια άνεργα άτομα, μετανάστες, άτομα με πολιτισμικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες κ.ά.) που αφορά ως ειδικούς στόχους: την κοινωνική και επαγγελματική ενσωμάτωση των ΕΚΟ²⁹, την ένταξη τους στην αγορά εργασίας μέσω της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της κοινωνικής οικονομίας και τη βελτίωση της πρόνοιας μέσω υποστηρικτικών ενεργειών και δράσεων για όσους

29 Κατηγορία στην οποία εντάσσονται όπως αναφέρεται επίσημα και οι λοιπές ομάδες δηλαδή, οι παλινοστούντες, πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, θύματα trafficking, θύματα ενδοοικογενειακής βίας, χρήστες και πρώην χρήστες ουσιών, οροθετικούς, ανήλικους παραβάτες, φυλακισμένους, αποφυλακισμένους, άστεγους, άτομα ευρισκόμενα σε κατάσταση φτώχειας και απειλούμενα από φτώχεια κλπ.

χρήζουν υποστήριξης. Αναλυτικότερες πληροφορίες για το Ε.Π. παρέχονται στην επίσημη ιστοσελίδα του Ε.Π.ΑΝ.Α.Δ.³⁰

Αξιοσημείωτη είναι η άμεση αναφορά στον άστεγο πληθυσμό στο «Εθνικό Δίκτυο Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης» που αναπτύσσεται στο πλαίσιο του Ε.Π.ΑΝ.Α.Δ. (έτη 2013-2015). Στόχος είναι η παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών με ωφελούμενους άτομα σε κατάσταση φτώχειας ή απειλούνται από φτώχεια, άστεγα και άνεργα άτομα μέσα από τις «Κοινωνικές Δομές Άμεσης Αντιμετώπισης της Φτώχειας» σε πολλούς Δήμους σε πανελλαδικό επίπεδο με τη λειτουργία των ακόλουθων δομών: Κοινωνικά Παντοπωλεία, Κοινωνικά Φαρμακεία, Ανοιχτά Κέντρα Ημερήσιας Υποδοχής Αστέγων, Τράπεζες χρόνου, Δημοτικοί Λαχανόκηποι, Υπνωτήρια, Δομές παροχής Συσσιτίων, Γραφεία Διαμεσολάβησης.

Επίσης, σημαντικά είναι δύο προγράμματα που αναμένεται να προκηρυχθούν: το Πρόγραμμα επιχορήγησης ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ., βάσει του Ν.4019/2011 όπως έχει ήδη αναφερθεί στην παρούσα Εργασία, με έμφαση στην ενίσχυση απασχόλησης για ευάλωτες και ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού³¹ και αυτό των παρεμβάσεων για ΕΚΟ από πιστοποιημένα Εξειδικευμένα Κοινωνικής και Επαγγελματικής Ένταξης μέσω δράσεων προκατάρτισης και κατάρτισης, το οποίο με σαφήνεια όπως διατυπώνεται μεταξύ άλλων αφορά και στον άστεγο πληθυσμό³².

Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι, φαίνεται να δίδεται πολύ πρόσφατα τόσο από ανεξάρτητες προσπάθειες ΜΚΟ όσο και σε επίπεδο κεντρικής πολιτικής όπως αναμένεται να ισχύσει στο εγγύς μέλλον, μια στροφή στην κοινωνική επιχειρηματικότητα για τη στήριξη των ευπαθών πληθυσμιακών ομάδων μεταξύ των οποίων και οι άστεγοι. Αυτή η προσέγγιση για την αντιμετώπιση της φτώχειας και την

30 Βλ αναλυτικά: Αρχική σελίδα> Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα> Άξονες του Ε.Π.> Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες στο: <http://www.epanad.gov.gr> (πρόσβαση στις 6/6/2014)

31 Ειδικότερα: ΑμεΑ, Εξαρτημένα ή απεξαρτημένα από ουσίες άτομα, Οροθετικοί, Φυλακισμένοι/αποφυλακισμένοι, Ανήλικοι παραβάτες, Μακροχρόνια άνεργοι, Αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, Κάτοικοι απομακρυσμένων ορεινών και νησιωτικών περιοχών, Άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, Μετανάστες και πρόσφυγες. Βλ αναλυτικά: Αρχική σελίδα > Δράσεις του Ε.Π. > Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες στο: <http://www.epanad.gov.gr> & Ειδική Υπηρεσία για την Κοινωνική Ένταξη και την Κοινωνική Οικονομία στο: www.keko.gr (πρόσβαση στις 6/6/2014)

32 Ειδικότερα αφορά όλους τους ανέργους και: Άτομα με αναπηρία, Γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας Μετανάστες, Αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, Θύματα trafficking, Άτομα με θρησκευτικές και πολιτισμικές, παλιννοστούντες, πρόσφυγες, Φυλακισμένοι, Αιτούντες άσυλο, Αποφυλακισμένοι, Άστεγοι, Οροθετικοί, Πρώην χρήστες ουσιών, Άτομα που υπόκεινται σε διακρίσεις φτώχειας/απειλούμενα από φτώχεια και λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή/και λόγω ταυτότητας κοινωνικού φύλου. Βλ αναλυτικά: Αρχική σελίδα > Δράσεις του Ε.Π. > Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες στο: <http://www.epanad.gov.gr> & www.eye-ekt.gr, www.oaed.gr (πρόσβαση στις 6/6/2014)

εργασιακή αποκατάσταση των αστέγων έχει αναπτυχθεί ευρέως και όπως φαίνεται σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο με αποτελεσματικότητα ενώ ενισχύεται και στο πλαίσιο σήμερα της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για την οποία γίνεται αναφορά παρακάτω³³.

Η πολύ πρόσφατη εξέλιξη στην Ελλάδα αυτή της θεσμοθέτησης, του σχεδιασμού και της εφαρμογής του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος, στο πλαίσιο του Μεσοπρόθεσμου προγράμματος δημοσιονομικών μέτρων 2013-2016 ως μέτρο πολιτικών κοινωνικής προστασίας για την εξασφάλιση ενός δικτύου ασφαλείας και την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού αναμένεται να υλοποιηθεί σε δήμους της περιφέρειας το Σεπτέμβριο 2014, αρχικά πιλοτικά, μέσω οικονομικής ενίσχυσης ευπαθών ομάδων και παροχής υπηρεσιών κατά περίπτωση για την αντιμετώπιση της φτώχειας και την κοινωνική τους επανένταξη. Ωστόσο, αναφέρεται ότι, ως μέτρο παρά τις Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης³⁴ δεν αποτέλεσε έως τώρα προτεραιότητα της ελληνικής κυβερνητικής πολιτικής λόγω αδυναμίας «εύρεσης των πραγματικών δικαιούχων και των προϋποθέσεων “διακυβέρνησης”» για την εξασφάλιση ενός δικτύου ασφαλείας για τη μείωση και την καταπολέμηση της φτώχειας (Σπυροπούλου, 2010: 239).

Προστίθεται ότι, αντίστοιχα μέτρα αναπτύσσονται στην Ευρώπη εδώ και αρκετά χρόνια, όπως είναι πχ. το θεσμοθετημένο Ελάχιστο Εισόδημα Ένταξης/ Κατώτατο Εισόδημα Ενσωμάτωσης - RMI (Revenu Minimum d'Insertion) στη Γαλλία, για την υποστήριξη των ακραία κοινωνικά αποκλεισμένων πληθυσμών στο πλαίσιο της οργανωμένης κοινωνικής προστασίας του εν λόγω κράτους, που έχει όμως παραδοσιακά ευρύτατο φάσμα κοινωνικών παροχών και δημόσιας κοινωνικής παρέμβασης (Παπαδοπούλου, 2008: 28, Kaufman, 2013: 305-306). Ωστόσο, όπως χαρακτηριστικά παρατίθεται και από τον Kaufman (2013: 314), «η θεσμική συνέχεια είναι τόσο ισχυρή σε όλα τα εθνικά συστήματα κοινωνικής προστασίας, ώστε μείζονες αλλαγές έχουν πολύ μικρές πιθανότητες να πραγματοποιηθούν πριν από την εκδήλωση μιας σοβαρής κρίσης που να επιφέρει τροποποίηση των θεσμών».

33 Περισσότερα για την κοινωνική επιχειρηματικότητα βλ. FEANTSA: *Supported employment for people experiencing homelessness The role of work integration social enterprises (WISE)*

http://www.feantsa.org/files/freshstart/Working_Groups/Employment/2009/Policy_docs/0908_social_economy_document_final_EN.pdf (πρόσβαση στις 5/7/2013)

34 Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης: 92/ 441/ EOK & 92/ 442/ EOK.

Επομένως, τονίζεται εδώ η σημασία της σύνδεσης των συνοδευτικών εξατομικευμένων δράσεων κοινωνικής επανένταξης των δικαιούχων με τη χρηματική ενίσχυση που δίδεται ως επίδομα στήριξης με το εν λόγω μέτρο πολιτικής αλλά και ευρύτερα σχετικά με τις πολιτικές αντιμετώπισης της φτώχειας, όπως έχει γίνει αναφορά από το Ματσαγγάνη (2012: 117), προκειμένου αυτές οι πολιτικές να καταστούν αποτελεσματικές και με μακροπρόθεσμες θετικές συνέπειες. Οι συνοδευτικές δράσεις αφορούν την κινητοποίηση των ληπτών των υπηρεσιών για την καλλιέργεια της μακροπρόθεσμης βελτιωμένης απασχολησιμότητας τους, ενδεχομένως μέσω απασχόλησης σε φορείς (δημόσιους ή/ και εθελοντικούς) σε προγράμματα κοινωνικής εργασίας, για την εξασφάλιση της πρόσβασης στις αντίστοιχες κοινωνικές υπηρεσίες των δικαιούχων όπως πχ. η παροχή στέγης σε άστεγα άτομα που διαβιούν στο δρόμο. Τέλος, σημειώνεται ότι λαμβάνοντας υπόψη και το κόστος της υλοποίησης των ανωτέρω δράσεων σκόπιμο κρίνεται για τον περιορισμό της οικονομικής σπατάλης να εφαρμοστούν στη βάση του σωστού σχεδιασμού, του καλού συντονισμού του φορέα υλοποίησης της πολιτικής και των κοινωνικών υπηρεσιών και της εποπτείας της εφαρμογής του μέτρου.

Επιπρόσθετα, σε απόκριση των προβλημάτων που απορρέουν από την κρίση και την αδυναμία πρόσβασης ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων σε βασικές υπηρεσίες μεταξύ των οποίων και οι υπηρεσίες υγείας, εδώ, σε συνέχεια των παραπάνω είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι πρόσφατα, ψηφίστηκε Τροπολογία του Υπουργείου Υγείας για την επείγουσα κάλυψη της φαρμακευτικής περίθαλψης των ανασφάλιστων πολιτών, δεδομένης της δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας που έχει συντελέσει στην αύξηση του αριθμού τους. Μέσω ΚΥΑ³⁵, λοιπόν, καθορίζονται οι προϋποθέσεις, τα κριτήρια και οι διαδικασίες πρόσβασης για τη φαρμακευτική περίθαλψη ανασφάλιστων και οικονομικά αδύναμων πολιτών που αποτελεί ένα επιπρόσθετο βήμα έπειτα από την κάλυψη της νοσοκομειακής περίθαλψης ανασφάλιστων ατόμων³⁶. Εδώ επισημαίνονται τα εξής: από τη μία πλευρά τα ως άνω μέτρα προβλέπονται για τους άπορους, ανασφάλιστους Έλληνες και νόμιμα διαμένοντες αλλοδαπούς στη χώρα που έχουν **χάσει** την ασφαλιστική τους ιδιότητα και αδυνατούν λόγω έλλειψης προϋποθέσεων να εκδώσουν

35 ΦΕΚ Β' 28/6/2014. Ν. 1753/2014.

36 ΦΕΚ Β' 05/6/2014. Ν. 1465/2014.

βιβλιάριο πρόνοιας. Δηλαδή δεν προβλέπεται η κάλυψη των αναγκών ατόμων που δεν έχουν μπει στην αγορά εργασίας και παραμένουν ανασφάλιστοι ούτε, όμως, για τους αλλοδαπούς μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα. Από την άλλη πλευρά, ενώ προβλέπεται ορισμένη φαρμακευτική δαπάνη δε διατυπώνεται αναφορά σχετικά με την κάλυψη των ιατρικών εξετάσεων των μη εσωτερικών, νοσηλευόμενων ασθενών που αφορά ένα υψηλό επιπλέον, απαραίτητο κόστος.

Επίσης, κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά σχετικά με το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους - TEBA (FEAD) το οποίο από το 1987 υλοποιείται στην Κοινότητα με χρηματοδότηση της Ε.Ε. και του εκάστοτε συμμετέχοντος κράτους-μέλους. Κατόπιν έγκρισης από την Επιτροπή των εθνικών προγραμμάτων, οι εθνικές αρχές αποφασίζουν για το πρόγραμμα της διανομής της βοήθειας μέσω φορέων (ΜΚΟ συνήθως) με τις οποίες πραγματοποιείται σύμβαση συνεργασίας και μέσω του οποίου προγράμματος υποστηρίζονται υλικά άποροι άνθρωποι, αναλυτικές πληροφορίες για το οποίο παρέχονται από την επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής³⁷. Στην Ελλάδα, το πρόγραμμα δωρεάν διανομής τροφίμων σε απόρους έχει εφαρμοστεί στο πλαίσιο των προγραμμάτων Κοινωνικής Αρωγής μέσω φιλανθρωπικών οργανώσεων υπό το αρμόδιο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων από τα τέλη της δεκαετίας του 1990³⁸ ενώ επισημαίνεται ότι ψηφίστηκε προς εφαρμογή για την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020 (με προϋπολογισμό συνολικά 3,5 δις €)³⁹.

Σε διακρατικό επίπεδο, για την κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μέσω των συστάσεων της ανά χώρα για τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και τη δια βίου επένδυση στην κοινωνία, αναπτύσσεται για την ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης και της κοινωνικής προστασίας, η στρατηγική «*Ευρώπη 2020*» με απώτερο στόχο την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και την ενίσχυση της απασχόλησης. Μεταξύ των εθνικών στόχων στους οποίους μετατρέπονται οι στόχοι της στρατηγικής είναι και ο στόχος της αντιμετώπισης της

37 Βλ. την επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αναλυτικά: ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089&langId=el (πρόσβαση στις 10/6/2014)

38 Βλ. την επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και αναλυτικά: www.minagric.gr/index.php/el/xrisimewpliofories-2/progr-koin-arogis (πρόσβαση στις 10/6/2014)

39 Το οριζόμενο ποσοστό χρηματοδότησης από την Ε.Ε. ανέρχεται στο 85% και για τις χώρες που έχουν πληγεί περισσότερο να υποστηρίζεται στο ύψος του 95%. Αναλυτικά για τον Κανονισμό βλ. την επίσημη ιστοσελίδα του ΕΣΠΑ 2007-2013 www.espa.gr Αρχική σελίδα > Ηλεκτρονική βιβλιοθήκη και αναλυτικά: www.espa.gr/elibrary/EC223_Deprived_11032014_L72.pdf (πρόσβαση στις 6/6/2014)

φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ώστε να μειωθούν κατά 20 εκατομμύρια οι άνθρωποι που κινδυνεύουν ή ήδη βρίσκονται σε καταστάσεις φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού⁴⁰. Στην Ελλάδα, πιο συγκεκριμένα, οι στόχοι της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» αφορούν μεταξύ άλλων και σε αριθμό ατόμων τη μείωση κατά 450.000 του πληθυσμού που αντιμετωπίζει τον κίνδυνο φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού⁴¹.

Τέλος, όσα παρατίθενται παραπάνω σχετικά με τις πολιτικές Κοινωνικής Προστασίας στην Ελλάδα οφείλουν να εξετάζονται και να συνεκτιμώνται και σε συνάρτηση με τη Στρατηγική Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Ενσωμάτωσης της Ε.Ε., όπου μεταξύ άλλων στόχος είναι και η καταπολέμηση του προβλήματος των αστέγων που διαβιούν στο δρόμο μέχρι το έτος 2015.

Παρά τις άνω εκτενείς δράσεις και προγράμματα παρατίθεται ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός, που εδώ αποτελεί κύριο πυλώνα ανάπτυξης πολλών δράσεων και προγραμμάτων συσχετίζεται, όπως έχει αναφερθεί και σε άλλο κεφάλαιο της παρούσας Εργασίας, με ανισότητες στην εφαρμογή των κοινωνικών δικαιωμάτων και την κατανομή πόρων, στις δυνατότητες και στη λήψη αποφάσεων και ενώ προέρχεται «από την καρδιά της κοινωνίας, οικονομίας και πολιτικής» από όπου προέρχεται και η κοινωνική πολιτική φαίνεται να μην έχει συμβάλει στην παραγωγή νέων κοινωνικών δικαιωμάτων (Βενιέρης, 2013: 150).

Η ελληνική κρατική κοινωνική πολιτική σχολιάζεται συμπερασματικά ότι, υποκαθίσταται σήμερα από μη κρατικές πρωτοβουλίες με επείγουσας μορφής παρεμβάσεις τις περισσότερες φορές, ωστόσο, είναι αναγκαίο να υλοποιηθεί αποτελεσματική κοινωνική πολιτική που να βασίζεται στην πρόληψη του προβλήματος έλλειψης στέγης, με τη στέγαση των ανθρώπων που διαβιούν στο δρόμο, με την εξασφάλιση της καθολικής πρόσβασης στην υγεία και με την ενδυνάμωση των ήδη υπάρχουσών δομών και παρεμβάσεων με το συνδυασμό των ως άνω πολιτικών μέσω του κρατικού ελέγχου με απώτερο σκοπό την επανένταξη και ενσωμάτωση του πληθυσμού που βιώνει την ακραία φτώχεια και ακραίο κοινωνικό αποκλεισμό, όπως η πληθυσμιακή ομάδα των αστέγων.

40 Βλ. αναλυτικά στην επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ευρωπαϊκή Επιτροπή > Ευρώπη 2020: <http://ec.europa.eu/> (πρόσβαση στις 6/6/2014)

41 Βλ. ό.π. αναλυτικά: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_el.pdf (πρόσβαση στις 6/6/2014)

Β' ΜΕΡΟΣ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΜΕΡΟΣ - ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

Κεφάλαιο 4 Μεθοδολογία της Διπλωματικής Εργασίας

4.1 Οι υποθέσεις εργασίας

Το πλαίσιο της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας διαμορφώθηκε μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και την αναζήτηση πληροφοριών αναφορικά με το θέμα του άστεγου πληθυσμού, ευρύτερα, του προβλήματος της έλλειψης στέγης και μέσα από την προσέγγιση στο πεδίο των παρεμβάσεων που αναπτύσσονται για την υποστήριξη των αστέγων και την αντιμετώπιση των αναγκών τους.

Για τις ανάγκες της παρούσας Εργασίας επιλέχθηκαν οι φορείς κοινωνικής πολιτικής και κοινωνικής φροντίδας που αναπτύσσουν δράσεις και υπηρεσίες στην Αθήνα για την υποστήριξη των άστεγων ατόμων και ομάδων που διαβιούν στο δρόμο, δηλαδή, σε δημόσιους ή/ και εξωτερικούς χώρους και σε ορισμένους χώρους λόγω επειγουσών αναγκών. Επίσης, επιλέχθηκαν υπηρεσίες για την υποστήριξη της υποκατηγορίας του άστεγου πληθυσμού που στερείται κατοικίας, δηλαδή, για τους ανθρώπους που διαμένουν σε ξενώνες που εστιασμένα εξυπηρετούν τις ανάγκες άστεγου πληθυσμού ή/ και παραμένουν προσωρινά εκεί ή/ και η διαμονή τους είναι υποστηριζόμενη σε μεταβατικό στάδιο, υπό τον όρο ότι θα είναι σύντομης διάρκειας παραμονή δηλαδή μικρότερη του ενός έτους. Αναλυτικά για τις επιλεγθείσες υποκατηγορίες του άστεγου πληθυσμού προς μελέτη έχει γίνει αναφορά στο θεωρητικό μέρος της εργασίας, βάσει του ETHOS⁴² και πιο εκτεταμένα παρατίθεται στο Παράρτημα .

Η παρούσα μελέτη και οι υποθέσεις εργασίας αφορούν στην παρούσα χρονική περίοδο και ειδικότερα τις χρονικές συνθήκες σε συνάρτηση με την κρίση που βιώνει η χώρα και στο τοπικό επίπεδο (χώρο) της πρωτεύουσας, στην Αθήνα και τα όρια του Δήμου της πόλης. Ως υποθέσεις της παρούσας διπλωματικής εργασίας, λοιπόν, διατυπώνονται οι ακόλουθες τρεις υποθέσεις. Η πρώτη υπόθεση της έρευνας είναι:

- Πώς σχεδιάζονται και αναπτύσσονται οι πολιτικές και οι επιμέρους παρεμβάσεις των υπηρεσιών, στο πλαίσιο του τομέα υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας, για την υποστήριξη του πληθυσμού των αστέγων, ειδικότερα στην περιοχή της Αθήνας;

42 Ευρωπαϊκή Τυπολογία για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία- ETHOS, στο http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/EL_2009EthosLeaflet11.pdf

Αυτή η υπόθεση προσεγγίζεται μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, την έρευνα στο διαδίκτυο και συμπληρωματικά μέσα από τη διερεύνηση στο πεδίο και τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Η επόμενη υπόθεση εργασίας είναι:

- Με ποια μέσα ασκούνται οι πολιτικές κοινωνικής προστασίας και οι επιμέρους παρεμβάσεις των υπηρεσιών, στο πλαίσιο των υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας, για την υποστήριξη των αστέγων στην περιοχή της Αθήνας;

Επίσης, η τρίτη υπόθεση εργασίας είναι:

- Πώς γίνονται αντιληπτές οι ιδιαίτερες ανάγκες και τα αιτήματα των αστέγων, από τις εξειδικευμένες προς τους ίδιους κοινωνικές υπηρεσίες;

Η προσπάθεια κάλυψης και απάντησης των ως άνω δύο υποθέσεων εργασίας έχει επιχειρηθεί μέσα από την εμπειρική διερεύνηση στο πεδίο με τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων με τους επαγγελματίες που στελεχώνουν τους φορείς και τις υπηρεσίες για την υποστήριξη του άστεγου πληθυσμού και τα προγράμματα στήριξης των αστέγων. Εδώ, σημειώνεται ότι η τρίτη υπόθεση αναφορικά, δηλαδή με τις ανάγκες και τα αιτήματα των αστέγων, έγινε προσπάθεια να απαντηθεί από την πλευρά των υπηρεσιών και των επαγγελματιών που στελεχώνουν τους φορείς χωρίς τη συμμετοχή των ίδιων των αστέγων που, άλλωστε, θα ξεπερνούσε τις ανάγκες της παρούσας εργασίας. Οι ανάγκες και τα αιτήματα, όπως έχει προκύψει στην ανάλυση των δεδομένων που παρατίθεται στη συνέχεια, λόγω της πολυσύνθετης φύσης του προβλήματος του άστεγου πληθυσμού είναι δύσκολο να καταγραφούν και να σχηματοποιηθούν, φυσικά ελλείψει καταγεγραμμένων στοιχείων πραγματικότητα που έχει επηρεάσει συνολικά τη διεξαγωγή της έρευνας. Έτσι, θεωρείται ότι, η τρίτη υπόθεση της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας δεν έχει απαντηθεί επαρκώς ενώ στο πλαίσιο της προσέγγισης του προβλήματος της έλλειψης στέγης στην ελληνική κοινωνία ενδεχομένως να αποτελούσε κρίσιμο σημείο περαιτέρω συστηματικής επιστημονικής διερεύνησης.

Σε συνέχεια των παραπάνω βασικών υποθέσεων εργασίας που αποτελούν τη βάση ανάπτυξης της παρούσας διερευνητικής μελέτης για τη διεξαγωγή συμπερασμάτων, τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν διατυπωθεί προς απόκριση σε αυτές τις ορισμένες υποθέσεις, αποτελούν τα εξής πέντε ερωτήματα:

- Ποιες είναι οι εξειδικευμένες υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας που αναπτύσσονται στην Αθήνα για την υποστήριξη των αστέγων και με ποιες επιμέρους παρεμβάσεις;

- Πως σχεδιάζονται οι επιμέρους παρεμβάσεις των εξειδικευμένων κοινωνικών υπηρεσιών για την αντιμετώπιση των αναγκών των αστέγων;
- Πως διαρθρώνονται και εφαρμόζονται οι παρεμβάσεις των εξειδικευμένων κοινωνικών υπηρεσιών για την αντιμετώπιση των αναγκών των αστέγων;
- Πως αποτιμάται και αξιολογείται η αποτελεσματικότητα των εξειδικευμένων κοινωνικών υπηρεσιών και των επιμέρους παρεμβάσεων για τους άστεγους;
- Ποιες είναι οι ιδιαίτερες ανάγκες και τα αιτήματα της ομάδας των αστέγων στην Αθήνα, όπως αυτά γίνονται αντιληπτά από τις κοινωνικές υπηρεσίες;

4.2 Ο σχεδιασμός και η μεθοδολογία της έρευνας πεδίου

Σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι μέσα από την έρευνα στο πεδίο να αναδειχτούν ζητήματα που αφορούν στην ερμηνεία των χειρισμών αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού και της κοινωνικής ενσωμάτωσης των αστέγων στην Ελλάδα σήμερα κατά την παρούσα κρίση που αντιμετωπίζει η χώρα καθώς, επίσης, πορίσματα αναφορικά με την αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων παρεμβάσεων των εξειδικευμένων κοινωνικών υπηρεσιών στον τομέα της κοινωνικής φροντίδας που αναπτύσσονται στο τοπικό επίπεδο της Αθήνας, σύμφωνα πάντοτε με τις ιδιαίτερες ανάγκες και τα αιτήματα της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας.

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η προσέγγιση του φαινομένου της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα στις σημερινές συνθήκες της κρίσης, μέσα από τη μελέτη των πολιτικών των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και των επιμέρους παρεμβάσεων των εξειδικευμένων κοινωνικών υπηρεσιών, του τομέα υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας, που αναπτύσσονται για την υποστήριξη των αναγκών του άστεγου πληθυσμού στην πόλη της Αθήνας, στο νομό Αττικής.

Προηγήθηκε εκτενής βιβλιογραφική ανασκόπηση και μελέτη καθώς, επίσης, εκτενής έρευνα στο διαδίκτυο, προκειμένου να διαμορφωθεί το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας με τον εντοπισμό και την ανάδειξη των σημείων που αφορούν στις υποθέσεις της ερευνητικής μελέτης που προαναφέρονται ως άνω.

Ως τόπος διεξαγωγής της έρευνας στο πεδίο έχει γίνει επιλογή της περιοχής της Αθήνας, εντός των ορίων του Δήμου Αθηναίων αναφορικά με τους φορείς που παρέχουν υπηρεσίες στα όρια του για την υποστήριξη του άστεγου πληθυσμού που διαβιεί στο δρόμο. Η επιλογή του Δήμου Αθηναίων ως τόπος διεξαγωγής της έρευνας

στο πεδίο αφορά στη συγκέντρωση των υπηρεσιών που παρεμβαίνουν με τις ευπαθείς πληθυσμιακές ομάδες και ειδικότερα με τους άστεγους, στο μέγιστο βαθμό στο κέντρο της πόλης καθώς, επίσης συσχετίζεται φυσικά με την αναγνώριση της συγκέντρωσης μεγάλου αριθμού άστεγων ατόμων και ομάδων στην εν λόγω περιοχή, όπως προκύπτει μέσα από την παρατήρηση ιδιαίτερα του ιστορικού κέντρου της Αθήνας. Οι άστεγοι που ζουν στο δρόμο και οι άστεγοι που ανήκουν στην υποκατηγορία εκείνων που στερούνται κατοικίας είναι οι υποκατηγορίες του άστεγου πληθυσμού που επιλέχθηκαν ως πληθυσμιακή ομάδα ενδιαφέροντος προς μελέτη μέσω των υπηρεσιών που απευθύνονται σε εκείνη, όπως παρατίθεται και προηγουμένως.

Οι φορείς που επιλέχθηκαν προς μελέτη και προσεγγίστηκαν στο πεδίο για τη συλλογή και την παραγωγή των δεδομένων, σύμφωνα με το σκοπό και το αντικείμενο της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας, είναι φορείς τόσο κρατικοί όσο και ΜΚΟ, οι οποίοι αναπτύσσουν και παρέχουν υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας και υπηρεσίες στέγασης για την υποστήριξη του άστεγου πληθυσμού στα όρια της Αθήνας. Ως ερωτώμενοι, προκειμένου να συλλεχθούν ποιοτικά δεδομένα μέσα από τη διεξαγωγή συνεντεύξεων, προσεγγίστηκαν εργαζόμενα μέλη του εκάστοτε φορέα και υπηρεσίες με εργασιακή εμπειρία στο πεδίο μέσα από την παροχή υπηρεσιών και την εξυπηρέτηση άστεγων ατόμων καθώς, επίσης, επαγγελματίες που στελεχώνουν τις υπηρεσίες με εργασιακό αντικείμενο το συντονισμό και το σχεδιασμό των παρεμβάσεων που υλοποιούνται. Οι φορείς που επιλέχθηκαν προς μελέτη είναι οι παρακάτω: η ΜΚΟ «ΚΛΙΜΑΚΑ», η ΜΚΟ PRAKSIS, η ΜΚΟ Γιατροί του Κόσμου, η ΜΚΟ ΑΡΣΙΣ- Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων, η ΜΚΟ Emfasis Foundation, ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός (Κοινωνικός Ξενώνας Αστέγων), το Κ.Υ.Α.Δ.Α., ο Δήμος Αθηναίων (Διεύθυνση Κοινωνικής Αλληλεγγύης & Υγείας), φορείς που συμμετέχουν στο δίκτυο «Κοινωνικές Δομές Αντιμετώπισης της Φτώχειας στο Δήμο της Αθήνας» και λόγω γεωγραφικής εγγύτητας και στο δίκτυο «Κοινωνικές Δομές στους Δήμους Ζωγράφου και Καισαριανής - Πολυδύναμο σχέδιο κοινωνικών δράσεων άμεσης αντιμετώπισης της φτώχειας» όπου αναπτύσσονται εστιασμένες δράσεις και υπηρεσίες για την υποστήριξη των άστεγων ατόμων, το ΕΚΚΑ (Υπηρεσία Διαχείρισης Αιτημάτων Στέγασης Αιτούντων Άσυλο και Ασυνόδευτων Ανηλίκων) και αναφορικά με το κεντρικοπολιτικό επίπεδο το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας (Τμήμα Προστασίας Ευπαθών Ομάδων, της Διεύθυνσης Κοινωνικής

Αντίληψης & Αλληλεγγύης της Γενικής Γραμματείας Πρόνοιας). Ανάλυση των αρμοδιοτήτων και των δράσεων ακολουθεί στο επόμενο κεφάλαιο καθώς, επίσης, συνοπτικά παρατίθενται πληροφορίες στο Παράρτημα για τους συγκεκριμένους και συμπληρωματικά επιπλέον φορείς υποστήριξης του άστεγου πληθυσμού στην Αθήνα.

Για την έρευνα στο πεδίο επιλέχθηκε ο τύπος της ελεύθερης, μη τυποποιημένης συνέντευξης ή η εις βάθος ή μη δομημένη συνέντευξη, όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία. Συνεπώς, κατασκευάστηκε με προσοχή ο ευέλικτος οδηγός της συνέντευξης που παρουσιάζεται στο Παράρτημα της παρούσας Εργασίας και σύμφωνα με τα ακόλουθα κριτήρια και της τύπους των ερωτήσεων για την επιτυχή διεξαγωγή της. Στο πλαίσιο του οδηγού συνέντευξης, λοιπόν, κατασκευάστηκαν ερωτήσεις εισαγωγικές, προτρεπτικές, ανατροφοδότησης, ανοικτές, άμεσες και έμμεσες, ειδικές και ερμηνευτικές υπό το πρίσμα του ξεκάθολου ύφους του ερευνητή ως προς το σκοπό της συνέντευξης και της ερμηνείας των δεδομένων που παράγονται, της γνώσης και της ευαισθησίας του (Kvale, 1996: 148-149).

Ο συγκεκριμένος τύπος συνέντευξης, στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας, δεν αποσκοπεί στον έλεγχο μιας θεωρίας αλλά στην ανάδειξη θεωριών μέσα από την παραγωγή και την ανάλυση δεδομένων που ανακύπτουν από τη συλλογή των ποιοτικών στοιχείων μέσα σε ένα πλαίσιο διαδραστικής επικοινωνίας μεταξύ συνεντευκτή και συνεντευξιζόμενου ενώ σημειώνεται ακόμη πως, «το ανοικτό, μη τυποποιημένο, ευέλικτο σχήμα της συνέντευξης είναι πιο κατάλληλο, εφόσον δεν υπάρχουν συγκεκριμένες εμπειρικές υποθέσεις που προσδιορίζουν το περιεχόμενο των ερωτήσεων» (Κυριαζή, 2005: 123).

Αναφορικά με το σχεδιασμό και τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι απαραίτητο να αναφερθεί ότι, για την ανάπτυξη της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας η έρευνα που έχει διεξαχθεί υπακούει στην τήρηση των κανόνων δεοντολογίας της Διεθνούς Κοινωνιολογικής Εταιρείας⁴³.

Επίσης, οι συνεντεύξεις κατόπιν άδειας και παραχώρησης του δικαιώματος από τους ερωτώμενους στο συνεντευκτή, ηχογραφήθηκαν με τη χρήση μαγνητόφωνου με

43 Βλ. τον κώδικα δεοντολογίας της διεθνούς κοινωνιολογικής εταιρείας: International Sociological Association (ISA), *Code of ethics*, http://www.isa-sociology.org/about/isa_code_of_ethics.htm, (πρόσβαση στις 20/7/2014).

ιδιαίτερη προσοχή για την καταγραφή των συλλεγόμενων δεδομένων (Λυδάκη, 2001:223).

Σε συνέχεια των παραπάνω, έπειτα από την ολοκλήρωση της έρευνας στο πεδίο, πραγματοποιήθηκε έγκαιρα η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων για τη προετοιμασία του παραγόμενου υλικού και τη μετέπειτα ανάλυση των δεδομένων, δηλαδή πραγματοποιήθηκε η άμεση μεταφορά του προφορικού λόγου σε κειμενογράφο (WORD) σε Η/Υ, λαμβάνοντας υπόψη και τις σημειώσεις και τις παρατηρήσεις του συνεντευκτή καθώς, επίσης, όλα τα στοιχεία που διαπλέκονταν στην εικόνα του περιβάλλοντος κατά τη διάρκεια της διαδικασίας της συνέντευξης με της ερωτώμενους – συνεντευξιαζόμενους επαγγελματίες των φορέων.

4.3 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Έπειτα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και την έρευνα στο διαδίκτυο για τη συλλογή στοιχειώδους ενημερωτικού υλικού και πληροφοριών αναφορικά με τις υπηρεσίες που δραστηριοποιούνται στην υποστήριξη των αναγκών των αστέγων, προηγήθηκε τηλεφωνική επικοινωνία με τους επαγγελματίες των φορέων που επιλέχθηκαν βάσει του σκοπού και του αντικειμένου της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας που έχουν περιγραφεί στο προηγούμενο μέρος του κεφαλαίου.

Οι επαγγελματίες που επιλέχθηκαν και ανταποκρίθηκαν και με τους οποίους πραγματοποιήθηκαν στη συνέχεια οι συνεντεύξεις, στελεχώνουν τις υπηρεσίες φορέων που ως άνω έχουν αναφερθεί σύμφωνα με το σκοπό και το αντικείμενο της παρούσας μελέτης. Εργάζονται είτε στο επίπεδο παρέμβασης στο πεδίο, δηλαδή, επιστήμονες στην πρώτη γραμμή της εκάστοτε υπηρεσίας όπως πχ. οι κοινωνικοί λειτουργοί και κοινωνικοί επιστήμονες άλλων ειδικοτήτων καθώς, επίσης επαγγελματίες που αναλαμβάνουν καθήκοντα και αρμοδιότητες αναφορικά με το σχεδιασμό και την παρακολούθηση των παρεμβάσεων και των υπηρεσιών όπως πχ. διοικητικά στελέχη. Ο αριθμός των συνεντεύξεων που εν τέλει διεξήχθησαν είναι σε σύνολο 13 και πραγματοποιήθηκαν με εργαζόμενους από τις ακόλουθες υπηρεσίες και φορείς: ΜΚΟ «ΚΛΙΜΑΚΑ», ΜΚΟ Γιατροί του Κόσμου, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός - Κοινωνικός Ξενώνας Αστέγων, οργάνωση Emfasis Foundation, Δήμος Αθηναίων, ΕΚΚΑ, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας καθώς, επίσης, για τα δίκτυα των Κοινωνικών Δομών για την Αθήνα προσεγγίστηκε η ΜΚΟ «ΚΛΙΜΑΚΑ», οι

Γιατροί του Κόσμου, η ΜΚΟ Equal Society- Κοινωνία Ίσων Ευκαιριών και από τις Κοινωνικές Δομές στους Δήμους Ζωγράφου - Καισαριανής έγινε επαφή και διεξήχθησαν συνεντεύξεις με τις κοινωνικές υπηρεσίες του Ανοικτού Κέντρου Ημερήσιας Υποδοχής Αστέγων και του Υπνωτηρίου.

Κατά την τηλεφωνική επικοινωνία έγινε ενημέρωση από την πλευρά του συνεντευκτή σχετικά με το σκοπό της συνέντευξης, το αντικείμενο μελέτης και το σκοπό της Διπλωματικής Εργασίας βάσει των υποθέσεων εργασίας, δηλαδή έγινε μια προετοιμασία, προτού πραγματοποιηθεί η προγραμματισμένη συνάντηση και η διεξαγωγή της συνέντευξης. Στη συνέχεια, λοιπόν, προγραμματίστηκε συνάντηση «πρόσωπο με πρόσωπο» για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων με τους επαγγελματίες για την παραγωγή των δεδομένων (Mason, 2003: 85).

Οι συναντήσεις με τους συνεντευξιζόμενους εργαζόμενους, πραγματοποιήθηκαν στο χώρο εργασίας τους, δηλαδή, στο χώρο της εκάστοτε υπηρεσίας που έχει επιλεγεί και αφορά σε παρεμβάσεις για τους άστεγους αφ' ενός για τη διασφάλιση της μεθοδολογίας της συνέντευξης και αφ' ετέρου για την προσέγγιση στο πεδίο της εκάστοτε υπηρεσίας προκειμένου, ο ερευνητής να λάβει όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για τον τρόπο λειτουργίας και οργάνωσης της, συμπληρωματικά μέσω της παρατήρησης του εκάστοτε πλαισίου με την παρουσία του ίδιου. Σημειώνεται ότι, αναλυτικά ο οδηγός συνέντευξης παρατίθεται στο Παράρτημα.

Εδώ, σημειώνεται ότι ορισμένα βασικά σημεία στις ποιοτικές μεθόδους και ευρύτερα στη διεξαγωγή της έρευνας, τόσο κατά τη συλλογή των δεδομένων όσο και κατά την ανάλυση τους, είναι κατά τον Bryman (2001: 276-281) τα ακόλουθα: η μελέτη μέσα από την προοπτική, «μέσα από τα μάτια», των ίδιων των υποκειμένων της έρευνας για την κατανόηση του νοήματος που δίνουν σχετικά με την περιβάλλουσα κοινωνική πραγματικότητα, η αναλυτική περιγραφή των αποτελεσμάτων και η έμφαση στο περιεχόμενο τους για επεξηγήσεις με σκοπό την κατανόηση του κοινωνικού περιβάλλοντος που μελετάται. Ακόμη, αναφέρεται πως βασικό σημείο είναι η έμφαση στη διαδικασία διαμόρφωσης της κοινωνικής πραγματικότητας καθώς, επίσης και η απαραίτητη ευελιξία για την όσο το δυνατόν πληρέστερη κατανόησή της ενώ οι έννοιες και οι θεωρίες παράγονται και προκύπτουν από τα δεδομένα που συλλέγονται.

4.4 Περιορισμοί και οι δυσκολίες της έρευνας

Παρά την επιτυχή διεξαγωγή της έρευνας και της Διπλωματικής Εργασίας συνολικά, αναφέρεται ότι έλαβαν χώρα ορισμένοι περιορισμοί που δυσκόλεψαν, είτε σε κάποιο μικρότερο βαθμό είτε σε μεγαλύτερο, την έκβαση της παρούσας μελέτης.

Πρώτιστα, αναφέρεται η σημαντική δυσκολία της προσέγγισης και διερεύνησης του συγκεκριμένου προβλήματος της έλλειψης στέγης στην ελληνική κοινωνία. Η πολύ πρόσφατη επίσημη αναγνώριση του από την Πολιτεία και η έλλειψη υποδομών και στρατηγικής κοινωνικής πολιτικής με εστιασμένα μέτρα στους άστεγους, η έλλειψη επίσημων στοιχείων αναφορικά με τις ποσοτικές και τις ποιοτικές διαστάσεις του φαινομένου, οι περιορισμένες επιστημονικές μελέτες και τα λίγα ερευνητικά έργα πάνω στο ζήτημα είναι βασικά συνθετικά στοιχεία της δυσκολίας της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας ευρύτερα.

Τα παραπάνω συνέβαλλαν σημαντικά στη δυσκολία της διερεύνησης στο πεδίο καθώς, οι υποδομές για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης και οι υπηρεσίες που παρεμβαίνουν με τους άστεγους και αναπτύσσουν προγράμματα υποστήριξής τους είναι περιορισμένες με αποσπασματικό χαρακτήρα. Ακόμη, στις περισσότερες περιπτώσεις των φορέων τα στοιχεία εμφανίζονται να είναι ελλιπή και η πρόσβαση σε ορισμένα υπάρχοντα επίσημα στοιχεία αδύνατη παρά την ενημέρωση των φορέων για το αντικείμενο, τη μεθοδολογία και το σκοπό της παρούσας μελέτης.

Μια σημαντική δυσκολία που έχει εντοπιστεί αναφορικά με την πλειοψηφία των συνεντεύξεων είναι ότι, λόγω ιδιαίτερου φόρτου εργασίας με πολύ αυξημένες αρμοδιότητες και αυξημένο αριθμό εξυπηρετούμενων άστεγων ατόμων - ληπτών υποστηρικτικών υπηρεσιών από τη μία πλευρά και λόγω υποστελέχωσης των υπηρεσιών από την άλλη πλευρά, οι επαγγελματίες αντιμετωπίζουν πίεση χρόνου και γενικότερα έλλειψης χρόνου, προκειμένου να αντεπεξέλθουν στα αυξημένα καθήκοντά τους. Αυτές οι συνθήκες δεν άφησαν ανεπηρέαστη την έρευνα στο πεδίο της παρούσας Εργασίας καθώς επέφεραν σημαντική χρονική καθυστέρηση για τη διαδικασία συλλογής- παραγωγής δεδομένων στο πεδίο.

Σε συνέχεια αναφέρεται η δυσκαμψία και η απόρριψη εκ μέρους ορισμένων φορέων για συνεργασία σχετικά με τη διεξαγωγή συνεντεύξεων λόγω επικαλούμενου φόρτου εργασίας αλλά και υποστελέχωσης των δομών, προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο σκοπός της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας παρά την πλήρη ενημέρωσή τους αναφορικά με

το σκοπό και τη μεθοδολογία που επρόκειτο να ακολουθηθεί. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, τονίζεται η άριστη συνεργασία και η επιτυχής διεξαγωγή των συνεντεύξεων με τους εργαζόμενους των υπόλοιπων φορέων που ανταποκρίθηκαν, παρά το μεγάλο όγκο εργασίας και το πλήθος αρμοδιοτήτων που περιγράφηκε αλλά, επίσης, παρατηρήθηκε στο πεδίο και από το συνεντευκτή, στο πλαίσιο του καθημερινού αγώνα που πραγματοποιούν οι ίδιοι για την αντιμετώπιση ενός ιδιαίτερα εντεινόμενου κοινωνικού προβλήματος αυτού της έλλειψης στέγης.

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, μία δυσκολία πολύ σημαντική και χαρακτηριστική της κοινωνικής πραγματικότητας όπως διαμορφώνεται ιδιαιτέρως την παρούσα χρονική στιγμή στην ελληνική κοινωνία είναι ότι, τώρα λόγω των συνεπειών από την παγκόσμια κρίση και των αλλαγών σε θεσμικό επίπεδο και τα μέτρα πολιτικής που αναπτύσσονται, πρώτιστα στο πλαίσιο της ένταξης της χώρας στο Μηχανισμό Δημοσιονομικής Σταθερότητας, παρατηρείται να εμφανίζεται διάχυτη μια ρευστότητα συνθηκών με συνεχείς, πολλές φορές, καθημερινές αλλαγές που προωθούνται στο επίπεδο της κυβερνητικής οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής. Αυτές οι συνεχείς αλλαγές επιφέρουν, κατ' επέκταση, συνεχώς αναδιαμορφωμένες κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες, με ένταση και διαφοροποίηση των κοινωνικών προβλημάτων με ραγδαίους ρυθμούς. Συνέπεια αυτών που προαναφέρονται, είναι ότι σαφώς επηρεάζονται στο πεδίο η εφαρμογή των πολιτικών και η ανάπτυξη των υπηρεσιών για την καταπολέμηση των κοινωνικών προβλημάτων καθώς, καθημερινά επηρεάζεται και χωρίς περιθώριο προσαρμογής πολλές φορές, η ανάπτυξη των υπηρεσιών και το έργο τους. Έτσι, για τις υποστηρικτικές υπηρεσίες προς τους άστεγους που έχουν προσεγγιστεί για τις ανάγκες της παρούσας Εργασίας αναφέρεται ότι και αυτοί οι φορείς ανασυντονίζουν συνεχώς, τουλάχιστον μερικώς, τις υπηρεσίες τους απαντώντας καθημερινά στο πεδίο στις αναδιαμορφωμένες συνθήκες και ανάγκες που ολοένα προκύπτουν.

Αναφορικά με το θεωρητικό πλαίσιο και παρά την πληθώρα αναφορών και έργων σχετικά με τη φτώχεια και τις διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού, ένα σημαντικό εμπόδιο αποτελεί η περιορισμένη βιβλιογραφία αναφορικά με το πρόβλημα της έλλειψης στέγης και τον άστεγο πληθυσμό, ιδιαίτερα στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία, όπου σημειώνεται ότι υπάρχουν ελάχιστες επιστημονικές μελέτες και συγγραφικά, ερευνητικά έργα πάνω στο συγκεκριμένο κοινωνικό πρόβλημα και τη δυναμική του στην ελληνική κοινωνία. Εδώ αναφέρεται ότι, τα κείμενα και άρθρα που

συναντώνται στην ελληνική γλώσσα μέσα από μια αναζήτηση στο διαδίκτυο αφορούν σε αναφορές του Τύπου, περισσότερο στο επίπεδο αποσπασματικών αναφορών για τους άστεγους εν όψει ή κατά τη διάρκεια ακραίων καιρικών συνθηκών αλλά και στις εορταστικές περιόδους στο όνομα, περισσότερο της φιλανθρωπίας των ημερών.

Μολονότι, στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία απαντώνται αρκετές επιστημονικές μελέτες και έργα για το εν λόγω κοινωνικό ζήτημα, στην πλειοψηφία των έργων αφορούν στοχευμένα μελέτες πολύ συγκεκριμένων περιπτώσεων και συνθηκών, όπως είναι για παράδειγμα στοχευμένες πολιτικές και μέτρα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο (Housing First) ελλείπει στατιστικών συγκρίσιμων στοιχείων και αναλύσεων και οι οποίες δε λαμβάνουν χώρα ακόμη έως σήμερα συστηματικά στην Ελλάδα. Εδώ επισημαίνεται και η ιδιαιτερότητα της ελληνικής κοινωνίας και η συγκεκριμένη χρονική στιγμή της κρίσης και των επιπτώσεων της, κατά την οποία έχει πραγματοποιηθεί η παρούσα διερευνητική μελέτη. Ωστόσο, είναι απαραίτητο να τονιστεί πως σε επίπεδο βιβλιογραφικής και διαδικτυακής έρευνας και αναζήτησης ενημερωτικού υλικού για το αντικείμενο της Διπλωματικής Εργασίας είναι διαθέσιμα, ιδιαίτερα σε ηλεκτρονική μορφή, επιστημονικά άρθρα και τεκμήρια του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για την Έλλειψη Στέγης της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Εθνικών Οργανώσεων που εργάζονται με τους Άστεγους - FEANTSA στον πλήρως ενημερωμένο ιστότοπο της FEANTSA⁴⁴.

Τα παραπάνω αφορούν αλληλένδετες δυσκολίες που εντοπίστηκαν και έχουν επιδράσει στη διεξαγωγή της Διπλωματικής Εργασίας. Ειδικότερα για την έρευνα πεδίου πρέπει να επισημανθεί, επίσης ότι καθώς ελλείπει η ολοκληρωμένη πολιτική αντιμετώπισης της έλλειψης στέγης με αντίστοιχη έμφαση τόσο στην πρόληψη όσο και στην επανένταξη των άστεγων ατόμων και ομάδων, τα δεδομένα που προκύπτουν εδώ αφορούν υπηρεσίες και παρεμβάσεις με περισσότερο ανακουφιστικό και αποσπασματικό χαρακτήρα, πραγματικότητα που επιτρέπει τη διεξαγωγή συμπερασμάτων μέχρι σήμερα έως ένα ορισμένο επίπεδο, όπως έχει επιχειρηθεί και διαφαίνεται στο τελευταίο μέρος της εργασίας.

44 Βλ. FEANTSA: www.feantsa.org (πρόσβαση στις 25/4/2014)

4.5 Επεξεργασία και κωδικοποίηση των ποιοτικών δεδομένων

Τη διεξαγωγή και ηχογράφηση των συνεντεύξεων ακολούθησε, η απομαγνητοφώνηση και τη μετεγγραφή των δεδομένων. Στη συνέχεια, λοιπόν, έγινε μια κωδικοποίηση και κατηγοριοποίηση του υλικού που συλλέχθηκε για το επόμενο στάδιο της ανάλυσης των δεδομένων και την απόδοση νοήματος, ανάλογα με τα ερευνητικά ερωτήματα και τις ενότητες που είχαν οριστεί στον οδηγό της συνέντευξης αλλά και σύμφωνα με τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από αυτήν (Ιωσηφίδης, 2008: 123).

Ειδικότερα αναζητήθηκαν και εντοπίστηκαν κοινά σημεία και διαφορές βάσει της παραπάνω διεργασίας και η κατηγοριοποίηση σε ενότητες των εμπειρικών δεδομένων που έχουν προκύψει, όπου βασίζεται η ανάλυση της παρούσας Εργασίας και έχει ως εξής:

- 1) Αρχές φιλοσοφίας προσέγγισης της ομάδας των αστέγων
- 2) Παραλαβή και υποδοχή των αιτημάτων των αστέγων
- 3) Υπηρεσίες παροχής σίτισης και υλικών πόρων
- 4) Υπηρεσίες φροντίδας υγείας
- 5) Παρεμβάσεις εκτός δομών - εργασία στο δρόμο (*Street Work*)
- 6) Επιμέρους παρεμβάσεις και δράσεις επανένταξης
- 7) Διασύνδεση - συνεργασία φορέων
- 8) Πόροι
- 9) Στόχοι και προοπτικές
- 10) Δυσκολίες και προβλήματα στην υλοποίηση των προγραμμάτων και των παρεμβάσεων
- 11) Αποτίμηση της αποτελεσματικότητας και αξιολόγηση των δράσεων
- 12) Ανάγκες και αιτήματα του άστεγου πληθυσμού

Όπως αναφέρεται ξανά παραπάνω, η κωδικοποίηση και η απόδοση νοήματος στα δεδομένα λαμβάνει χώρα σε συνάρτηση πάντοτε με τις υποθέσεις της έρευνας μέσω των απαντήσεων στα ερευνητικά ερωτήματα και με επιπλέον ζητήματα που έχουν ανακύψει και διαμορφώνονται μέσα από την έρευνα στο πεδίο.

Κεφάλαιο 5 Ανάλυση των δεδομένων και των αποτελεσμάτων της εμπειρικής διερεύνησης

5.1 Οι εξειδικευμένες κοινωνικές υπηρεσίες και οι επιμέρους παρεμβάσεις τους για την υποστήριξη των αστέγων στην περιοχή της Αθήνας

Σε αυτό το κεφάλαιο αναπτύσσεται η ανάλυση των δεδομένων και των αποτελεσμάτων της εμπειρικής διερεύνησης, υλικό που έχει παραχθεί μέσα από τη διεξαγωγή των προγραμματισμένων συνεντεύξεων με εργαζόμενους των δομών που έχουν προσεγγιστεί για τις ανάγκες της παρούσας Εργασίας. Όπως έχει προαναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, η ανάλυση που παρατίθεται στη συνέχεια εστιάζει σε βασικά στοιχεία λειτουργίας και οργάνωσης αναφορικά με τις δράσεις και τις υπηρεσίες υποστήριξης για τον άστεγο πληθυσμό.

Σε κεντρικό και εθνικό επίπεδο υπεύθυνη υπηρεσία για τη χάραξη και το σχεδιασμό πολιτικών προστασίας των ευπαθών πληθυσμιακών ομάδων είναι το Τμήμα Προστασίας Ευπαθών Ομάδων της Διεύθυνσης Κοινωνικής Αντίληψης και Αλληλεγγύης, που ανήκει στη Γενική Γραμματεία Πρόνοιας του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας⁴⁵. Συνεργάζεται με εκτεταμένο δίκτυο κρατικών και μη φορέων για το σχεδιασμό και την εφαρμογή στοχευμένων παρεμβάσεων και υπηρεσιών προς τις ακόλουθες ομάδες: Ανασφάλιστοι, Παλινοστούντες, Ομογενείς, Άστεγοι, Θεομηνιόπληκτοι, Χρήστες Ουσιών, Άποροι. Επιπρόσθετα, αναφέρεται ότι, όπως παρατίθεται στο θεωρητικό μέρος της παρούσας Εργασίας, το εν λόγω Τμήμα έχει αναλάβει την κατάρτιση του «Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Αντιμετώπιση του Προβλήματος Στέγης» και το σχεδιασμό του «Σχεδίου Δράσης για την προστασία άστεγων σε έκτακτες καιρικές συνθήκες» σε συνεργασία με το ΕΚΚΑ που είναι ο συντονιστικός φορέας της δράσης.

Το ΕΚΚΑ, είναι Ν.Π.Δ.Δ., λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας (πρώην Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης) και αναπτύσσει σε εθνικό επίπεδο πληθώρα υπηρεσιών και παρεμβάσεων. Μεταξύ άλλων υπηρεσιών υλοποιούνται οι δράσεις της Υπηρεσίας Διαχείρισης Αιτημάτων Στέγασης αιτούντων άσυλο και ασυνόδευτων ανηλίκων και ως

45 Πληροφορίες για το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας: www.ypakp.gr (πρόσβαση στις 19/6/2014)

συντονιστικός φορέας έχει αναλάβει τις αρμοδιότητες της καταγραφής, διαχείρισης και παρακολούθησης αιτημάτων στέγασης και της υλοποίησης των μετακινήσεων και της φιλοξενίας των συγκεκριμένων ομάδων πληθυσμού. Υπό τους κόλπους του ΕΚΚΑ λειτουργεί η Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας (197) με αδιάκοπη λειτουργία ως κέντρο αναφοράς και συντονισμού του συστήματος παροχής υπηρεσιών άμεσης κοινωνικής βοήθειας, με άμεση συνεργασία με την Υπηρεσία Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης του ΕΚΚΑ και μέσω της διασύνδεσης και παραπομπής στις κατάλληλες κατά περίπτωση υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας. Επίσης, έχει αναλάβει το συντονισμό των Ξενώνων Υποδοχής και των Καταφυγίων Προστατευμένης Φιλοξενίας και σε συνεργασία με ένα δίκτυο δημόσιων, ιδιωτικών και εθελοντικών φορέων με στόχο τη στέγαση άστεγων ατόμων και ευρέως την υποστήριξη των φιλοξενούμενων με σκοπό την κοινωνική τους αποκατάσταση. Γενικότερα αναφέρεται ότι οι πληθυσμιακές ομάδες για τις οποίες σχεδιάζονται και εφαρμόζονται παρεμβάσεις είναι ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, δηλαδή, είναι παιδιά, έφηβοι, γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας, παράνομης εμπορίας και διακίνησης, ευρύτερα ενήλικες σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, αιτούντες άσυλο, παλλινοστούντες ομογενείς και ασυνόδευτα ανήλικα⁴⁶.

Οι Γιατροί του Κόσμου⁴⁷, ΜΚΟ και μέλος του Διεθνούς Δικτύου των Medecines du Monde, στην Ελλάδα αναπτύσσουν παρεμβάσεις μέσω ενός διευρυμένου δικτύου υπηρεσιών για την καταπολέμηση της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και το πρόβλημα της έλλειψης στέγης. Πιο συγκεκριμένα, οι υπηρεσίες τους αφορούν μεταξύ πολλών άλλων τους άστεγους αλλά και πλήθος άλλων πληθυσμιακών ομάδων όπως είναι οι αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες, άποροι, ανασφάλιστοι, Ρομά, μετανάστες. Οι παρεμβάσεις τους αναπτύσσονται στο πλαίσιο των Πολυϊατρείων που λειτουργούν από το 1997, της Κεντρικής Κοινωνικής Υπηρεσίας της οργάνωσης, στο Κέντρο Υποδοχής Ευάλωτων Αιτούντων Άσυλο μέσω του Προγράμματος φιλοξενίας και κοινωνικής στήριξης προσφύγων των Γιατρών του Κόσμου σε συνεργασία με το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες. Επίσης, μέχρι πρότινος λειτουργούσαν δράσεις μέσω παρεμβάσεων εκτός δομής με το πρόγραμμα «Δρόμοι της Αθήνας» και την Κινητή

46 Αναλυτικά για το ΕΚΚΑ βλ.: <http://www.ekka.org.gr> (πρόσβαση στις 8/6/2014)

47 Βλ. αναλυτικά για την οργάνωση: www.mdmgreece.gr (πρόσβαση 27/6/2013)

Μονάδα (*Street Work*) το οποία, όμως έπαυσαν τη λειτουργία τους μόλις το 2014. Τέλος, αναπτύσσουν δράσεις υποστήριξης των αστέγων στο πλαίσιο της ανάπτυξης του δικτύου των «Κοινωνικών Δομών για την Αντιμετώπιση της Φτώχειας στο Δήμο της Αθήνας», μέσω των δομών του Κοινωνικού Φαρμακείου και του Υπνωτηρίου, αναφορά για τις οποίες γίνεται και στη συνέχεια.

Η ΜΚΟ «ΚΛΙΜΑΚΑ»⁴⁸ αναπτύσσει συστηματικές υποστηρικτικές δράσεις με γνώμονα τον περιορισμό των ανισοτήτων, την πρόσβαση στις ίσες ευκαιρίες και τα δημόσια αγαθά, την αύξηση της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης, μέσω ενός διευρυμένου δικτύου υπηρεσιών ψυχικής υγείας και προγραμμάτων κοινωνικής ενσωμάτωσης ευάλωτων ομάδων πληθυσμού. Ειδικότερα, οι παρεμβάσεις της «ΚΛΙΜΑΚΑ» στοχεύουν στη στήριξη ευπαθών ομάδων πληθυσμού μεταξύ των οποίων είναι άστεγα άτομα, άνεργοι και άποροι. Από το 2000, λειτουργεί Μονάδες ψυχικής υγείας, το πρότυπο Πρόγραμμα Στήριξης Αστέγων στους κόλπους του οποίου έχουν λειτουργήσει το Κέντρο Ημέρας Αστέγων, ο ξενώνας βραχύχρονης φιλοξενίας και το Πρόγραμμα Απασχόλησης Αστέγων στην Ανακύκλωση Χαρτιού. Επίσης, για την προσέγγιση άστεγων ατόμων που ζουν στο δρόμο παρεμβαίνει εκτός δομών μέσω εργασίας στο δρόμο (*Street Work*), αναπτύσσει ερευνητικό έργο ενώ στο πλαίσιο ενίσχυσης και επαναπροσδιορισμού των υπηρεσιών της οργάνωσης για τη στήριξη του άστεγου πληθυσμού και για την αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης στέγης έχει ήδη ξεκινήσει να υλοποιεί δράσεις ΚΟΙ.Σ.Π.Ε., κοινωνικής επιχειρηματικότητας και σε αρχικό στάδιο, υπηρεσίες Κοινωνικής Κατοικίας με την ένταξη ατόμων σε προστατευόμενα διαμερίσματα και κατάλληλες υποστηρικτικές υπηρεσίες. Τέλος, είναι ο συντονιστικός φορέας του Σχεδίου Δράσης «Κοινωνικές Δομές για την Αντιμετώπιση της Φτώχειας στο Δήμο της Αθήνας» μέσα από το Γραφείο Διαμεσολάβησης που λειτουργεί.

Η ΜΚΟ PRAKSIS⁴⁹, από το 1996 σχεδιάζει και υλοποιεί δράσεις και προγράμματα σε πολλαπλά επίπεδα με κύριο στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού και οικονομικού αποκλεισμού των ευπαθών κοινωνικά ομάδων και την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι παρεμβάσεις της οργάνωσης αφορούν πληθώρα

48 Βλ. περισσότερες πληροφορίες για την οργάνωση: <http://www.klimaka.org.gr> (πρόσβαση στις 23/6/2014)

49 Βλ. για περισσότερες πληροφορίες: www.praksis.gr (πρόσβαση στις 19/6/2014)

υπηρεσιών πρόληψης και άμεσης υποστήριξης προς πολλές ομάδες πληθυσμού, όπως παρατίθεται και στη συνέχεια, ωστόσο αναφορικά με τους άστεγους πιο συγκεκριμένα, αναπτύσσονται τα εξής: Πολυιατρεία για ιατροφαρμακευτική κάλυψη, το πρόγραμμα ΣΤΕΓΗ PLUS(+) που στην Αθήνα λειτουργεί έναν ξενώνα για ασυνόδευτα ανήλικα (και 2 ξενώνες λειτουργούν στην Πάτρα), το πρόγραμμα Συν στο Πλην στο πλαίσιο του οποίου αναπτύσσεται η Κοινωνική Κατοικία για τη στήριξη νοικοκυριών ελλήνων με ανήλικα παιδιά και τα Ανοικτά Κέντρα Ημερήσιας Υποδοχής Αστέγων (3 συνολικά σε πανελλαδικό επίπεδο) μεταξύ των οποίων και ένα στο κέντρο της Αθήνας. Αναφέρεται, ακόμη, ότι το Ανοικτό Κέντρο Ημερήσιας Υποδοχής Αστέγων της Αθήνας ενισχύθηκε, όπως σημειώνεται παρακάτω, στο πλαίσιο εφαρμογής του σχεδίου «Κοινωνικών Δομών για την Αντιμετώπιση της Φτώχειας στο Δήμο της Αθήνας».

Ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός και πιο συγκεκριμένα η Διεύθυνση του Τομέα Κοινωνικής Πρόνοιας υλοποιεί το σημαντικό πρόγραμμα του Κοινωνικού Ξενώνα Αστέγων σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας (πρώην Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης) από το 2007. Η φιλοξενία των αστέγων στον ξενώνα είναι βραχύχρονης διάρκειας και στο πλαίσιο λειτουργίας της δομής αναπτύσσονται πλήθος υπηρεσιών ευρείας στήριξης, φιλοξενίας και στέγασης από εξειδικευμένο προσωπικό. Προοπτική των υπηρεσιών του ξενώνα αποτελεί η επανένταξη των φιλοξενούμενων στην ελληνική κοινωνία μέσω της κοινωνικής και επαγγελματικής τους αποκατάστασης. Ωφελούμενοι του προγράμματος που μπορούν να ενταχθούν στον ξενώνα είναι ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, δηλαδή, μακροχρόνια άνεργοι, μονογονεϊκές οικογένειες, ΑμεΑ, άστεγοι, μετανάστες, πρόσφυγες, ασυνόδευτα ανήλικα και πιο συγκεκριμένα Έλληνες / Ελληνίδες υπήκοοι, άνεργοι άνω των 45 ετών, πολυμελείς οικογένειες που βιώνουν σε πολλαπλά επίπεδα τον κοινωνικό αποκλεισμό, ειδικές κατηγορίες γυναικών που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό, παλιννοστούντες - μετανάστες που πληρούν βασικές προϋποθέσεις κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης (άδεια παραμονής εργασίας). Επισημαίνεται ότι, κύρια προτεραιότητα δίδεται σε οικογένειες με τέκνα και η προσωρινή φιλοξενία δεν ξεπερνά τους 6 μήνες παρά μόνο εξατομικευμένα σε περιπτώσεις που χρήζουν περαιτέρω υποστήριξης⁵⁰.

50 Βλ. αναλυτικά: <http://www.redcross.gr/default.asp?pid=123> (πρόσβαση στις 28/6/2013)

Ακόμη, η ΑΡΣΙΣ⁵¹ - Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων παρεμβαίνει με παιδιά, νέους έως 21 ετών και ασυνόδευτους ανηλίκους μέσω πολυδιάστατων υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής υποστήριξης για τη διασφάλιση μιας αξιοπρεπούς διαβίωσης και την ένταξη στην ελληνική πραγματικότητα, γενικότερα με δράσεις για την πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού των νέων δηλαδή για την υποστήριξη των παιδιών και των νέων και την προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Λειτουργεί σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας ξενώνες για τη φιλοξενία ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο και ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο και ειδικότερα, στην Αθήνα λειτουργεί την Εστία Προσφύγων-Μονάδα Υποδοχής και Φιλοξενίας Οικογενειών Αιτούντων Άσυλο ως δομή προστασίας νεοεισερχομένων προσφύγων και αιτούντων άσυλο με προσωρινή φιλοξενία διάρκειας έξι μηνών, σε οικογένειες με ανήλικα τέκνα ως 12 ετών. Ομάδες παρέμβασης της ΑΡΣΙΣ είναι τα

Η οργάνωση Emfasis Foundation, λειτουργεί πολύ πρόσφατα μόλις από το 2013 αναπτύσσοντας στοχευμένα παρεμβάσεις εκτός δομών συστηματικά και καθημερινά με εργασία στο δρόμο (*Street Work*). Μέσω των «κοινωνικών ομάδων εργασίας στο δρόμο», κυρίως με εθελοντικό δυναμικό, υποστηρίζονται οι άμεσες ανάγκες των άστεγων ατόμων που διαβιούν στο δρόμο και μέσω της διασύνδεσης και των παραπομπών με τους εκάστοτε και κατά περίπτωση φορείς για την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών τους.

Το Κ.Υ.Α.Δ.Α. (Κέντρο Υποδοχής και Αλληλεγγύης Δήμου Αθηναίων), είναι Δημοτικό Ίδρυμα, λειτουργεί από το 2005 και μέσω των υπηρεσιών που υλοποιεί στοχεύει στην υποστήριξη των πολιτών και την αντιμετώπιση των σοβαρών προβλημάτων στέγασης, σίτισης, υγείας και επανένταξης τους. Υποστηρίζει άστεγα και άπορα άτομα και το δίκτυο των υπηρεσιών και προγραμμάτων του αποτελούν: η Κοινωνική Υπηρεσία που συντονίζει τις παρεμβάσεις, το Ανοιχτό Κέντρο Σίτισης Αστέγων, Δύο Ξενώνες Στέγασης, το Κοινωνικό Παντοπωλείο, το Κοινωνικό Φαρμακείο, Αθηναϊκή Αγορά (Παροχή Ρουχισμού), ο Κόμβος Αλληλοβοήθειας, ο Σύλλογος Φίλων Ιδρύματος Αστέγων - Εθελοντές. Επίσης, παρεμβαίνει εκτός δομών με

51 Αναλυτικά: www.arsis.gr (πρόσβαση στις 19/6/2014)

εργασία στο δρόμο (*Street Work*), δράση μέσω της οποίας συγκεντρώνονται στοιχεία που έχουν δημοσιευτεί και στην επίσημη ιστοσελίδα του Ιδρύματος.

Το δίκτυο «Κοινωνικές Δομές Αντιμετώπισης της Φτώχειας στο Δήμο της Αθήνας» αφορούν ένα διευρυμένο οργανωμένο δίκτυο κοινωνικών δομών και εξειδικευμένων υπηρεσιών που υλοποιούνται από το 2013 και μέχρι το έτος 2015 στο πλαίσιο του Ε.Π.ΑΝ.Α.Δ. ειδικότερα από το Ε.Π. Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού 2007-2013 μέσα από πολυμερή σχεδιασμό και με τη στενή συνεργασία κρατικών και μη φορέων. Συντονιστικός φορέας είναι η ΜΚΟ «ΚΛΙΜΑΚΑ» που λειτουργεί το Γραφείο Διαμεσολάβησης, για την πληροφόρηση σχετικά με τις κοινωνικές υπηρεσίες και τη διασύνδεση των υπηρεσιών, με συμμετέχοντες φορείς στο δίκτυο τους παρακάτω: Δήμος Αθηναίων, Δομή Παροχής Συσσιτίου - Equal Society (Κοινωνία Ίσων Ευκαιριών), Ανοιχτό Κέντρο Ημερήσιας Υποδοχής Αστεγών - ΜΚΟ PRAKSIS, Υπνωτήριο και Κοινωνικό Φαρμακείο - ΜΚΟ Γιατροί του Κόσμου. Άμεση ομάδα παρέμβασης κατά προτεραιότητα των Δομών αποτελούν οι άστεγοι που, πρώτιστα, διαβιούν στο δρόμο και στερούνται κατοικίας.

Σχετικά με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και ειδικότερα για το Δήμο Αθηναίων παρατίθεται ότι, υπό τη Διεύθυνση της Κοινωνικής Αλληλεγγύης & Υγείας του Δήμου έχει ξεκινήσει να αναπτύσσεται το «Δίκτυο Κοινωνικής Κατοικίας», με το συντονισμό του προγράμματος υπό την υπεύθυνη Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου. Πιο συγκεκριμένα, υλοποιείται το εν λόγω πρόγραμμα από το 2013 με τη συνεργασία της ΜΚΟ «Ανθρώπινοι Άνθρωποι», στους κόλπους του οποίου αναπτύσσονται υπηρεσίες στέγασης και ευρύτερης ψυχοκοινωνικής στήριξης για την υποστήριξη άστεγων ατόμων και οικογενειών που διαβιούν στο δρόμο ή ατόμων/ οικογενειών σε κίνδυνο έλλειψης στέγης, οι οποίοι είναι κάτοικοι της πόλης της Αθήνας, μέσω της φιλοξενίας τους σε διαμερίσματα που φθάνουν στα 17 έως σήμερα και με τη μορφή των προγραμμάτων της Κοινωνικής Κατοικίας που εφαρμόζονται σε χώρες του εξωτερικού και της υπόλοιπης Ευρώπης.

Τέλος, συμπληρωματικά παρατίθεται ότι, στο πλαίσιο ανάπτυξης του διευρυμένου δικτύου κοινωνικών δομών που συμμετέχουν στο Εθνικό Δίκτυο Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης και υλοποιούνται από το 2013 έως το 2015 στο πλαίσιο του Ε.Π.ΑΝ.Α.Δ. (Ε.Π. Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού 2007-2013) και όπως έχει προαναφερθεί για το Δήμο Αθηναίων, λειτουργούν και σε άλλους δήμους στοχευμένα υπηρεσίες με

άμεση ομάδα παρέμβασης τους άστεγους όπως είναι πχ. στους γειτονικούς δήμους της Αθήνας Ζωγράφου-Καισαριανής μέσα από τις «Κοινωνικές δομές στους δήμους Ζωγράφου και Καισαριανής - Πολυδύναμο σχέδιο κοινωνικών δράσεων άμεσης αντιμετώπισης της φτώχειας» που δημιουργήθηκαν από τη ΜΚΟ Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό & Ερευνητικό Κέντρο Αθηνών (Ε.Π.Ε.Κ.Α) με συμπράττοντες φορείς τους Δήμους, όπου λειτουργεί το Ανοικτό Κέντρο Ημερήσιας Υποδοχής Αστέγων και το Υπνωτήριο.

Περιγραφή των άνω υπηρεσιών και προγραμμάτων παρατίθεται και στο Παράρτημα της Εργασίας, όπως επίσης συμπληρωματικά πληροφορίες και για περαιτέρω δομές υποστήριξης των άστεγων εντός της Αττικής.

5.2 Αρχές φιλοσοφίας προσέγγισης της ομάδας των αστέγων

Οι άστεγοι είναι μια ιδιαίτερα πολυσύνθετη πληθυσμιακή ομάδα, εξαιρετικά ετερογενής με πολλές υποκατηγορίες στο «εσωτερικό» της και καθώς αντιμετωπίζει σύνθετες διαδικασίες ακραίου κοινωνικού αποκλεισμού χρήζει εξειδικευμένης και εξατομικευμένης προσέγγισης παροχής υπηρεσιών.

Η έννοια της αλληλεγγύης και η διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας με γνώμονα το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι βασικές αρχές που αναγνωρίζονται και ακολουθούνται κατά βάση στο σύνολο των παρεμβάσεων. Η αναγνώριση των ιδιαίτερων αναγκών και αιτημάτων σε εξατομικευμένο επίπεδο, η (επ)εκπαίδευση σε επίπεδο δεξιοτήτων, η ενδυνάμωση και η κινητοποίηση των άστεγων ανθρώπων για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους και την κάλυψη των αναγκών τους είναι βασικά σημεία της προσέγγισης των αστέγων και διέπονται από τις ανωτέρω αρχές για την ουσιαστική και αποτελεσματική υποστήριξη της συγκεκριμένης ευάλωτης ομάδας.

Η υποστήριξή τους αναπτύσσεται μέσα *«από την ενεργό συμμετοχή τους και μακριά από την ταυτότητα του παθητικού λήπτη βοήθειας»*, όπως αναφέρεται από έναν εκ των συνεντευξιζόμενων. Η κινητοποίηση και η ενδυνάμωση των ίδιων των ληπτών υπηρεσιών με απώτερο σκοπό την επανένταξη τους αποτελεί βασική αρχή της προσέγγισης των αστέγων στο επίπεδο συμβουλευτικής σε κάθε επίπεδο παρέμβασης.

Βασικό σημείο στα ως άνω αναφερόμενα αποτελεί «η ανάπτυξη και η καλλιέργεια μιας σχέσης εμπιστοσύνης με τα ωφελούμενα άτομα», προκειμένου να «ακουστούν οι ανάγκες και τα πραγματικά αιτήματά τους» και μέσα από την αποτελεσματική παρέμβαση και την κάλυψη των αναγκών τους σε συνεργασία με τους επαγγελματίες και τις υπηρεσίες να «καταστούν αυτοδύναμοι» και «να ορθοποδήσουν», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται. Η ανάπτυξη μιας σχέσης εμπιστοσύνης είναι, ίσως, όπως αναφέρεται και παρακάτω για την παρέμβαση εκτός δομών και το *Street Work*, το πιο δύσκολο μέρος της παρέμβασης και της παροχής υπηρεσιών προς τους άστεγους για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και των αναγκών τους. Επισημαίνεται εδώ ότι οι ίδιοι οι άστεγοι έχουν βιώσει τον αποκλεισμό από πληθώρα διαδικασιών και καταστάσεων της καθημερινής ζωής επιπρόσθετα με τη διάρρηξη των οικογενειακών δεσμών και των κοινωνικών τους σχέσεων στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Επομένως, μέσα από τις ως άνω αρχές προσέγγισης και σε συνάρτηση με τον κατάλληλο σχεδιασμό και την εφαρμογή των προγραμμάτων και των παρεμβάσεων μπορεί να καλλιεργηθεί σύμφωνα πάντοτε και με τις δεξιότητες του εκάστοτε επαγγελματία που παρεμβαίνει.

Εδώ, απαραίτητο είναι να αναφερθεί λοιπόν, η διάσταση του σχεδιασμού, ο τρόπος και τα μέσα υλοποίησης και ανάπτυξης της εκάστοτε παρέμβασης και των υπηρεσιών και ο ρόλος που επιτελούν στην προσέγγιση και την υποστήριξη της ομάδας των αστεγών. Πιο συγκεκριμένα, ο σχεδιασμός με βάση την εκτίμηση των αναγκών των άστεγων ομάδων μέσα από την εμπειρία, τη γνώση, τη διασύνδεση των φορέων και τη συνεργασία τους σε διεπιστημονικό επίπεδο σε συνάρτηση με τα δεδομένα, δηλαδή, τις ήδη υπάρχουσες συνθήκες και τις εξελίξεις διαφαίνεται απαραίτητο σημείο καθημερινής εφαρμογής για αποτελεσματικές παρεμβάσεις.

Ειδικότερα αναφέρεται, στην περίπτωση του σχεδιασμού και υλοποίησης του σχεδίου «Κοινωνικές Δομές Αντιμετώπισης της Φτώχειας στο Δήμο της Αθήνας» πως κατά το σχεδιασμό της πρότασης στο πλαίσιο του Ε.Π.ΑΝ.Α.Δ. (ΕΣΠΑ 2007-2013) για τη χρηματοδότηση και ανάπτυξη του δικτύου «ο σχεδιασμός ήταν πολυμερής, με διαρκή συνεργασία μεταξύ των φορέων και ανταλλαγή γνώσεων και ιδεών» για την κατάρτιση ενός σχεδίου που θα είναι αποτελεσματικό και, ενδεχομένως με διαφορετική μορφή σε συσχέτιση με τις υπάρχουσες δομές, όπως στην περίπτωση του Ύπνωτηρίου και της Δομής Παροχής Συσσιτίου. Κατά την εφαρμογή του σχεδίου και της υλοποίησης των

Δομών η συνεργασία είναι καθημερινή για τη δρομολόγηση των παρεμβάσεων ενώ για την παρακολούθηση της εξέλιξης και της αποτελεσματικότητας, πραγματοποιούνται συναντήσεις για τον επαναπροσδιορισμό, όπου αυτό απαιτείται, των κριτηρίων και των επιμέρους δράσεων με βάση τις ανάγκες που προκύπτουν στο πεδίο.

Κοινό σημείο στο σχεδιασμό και την υλοποίηση αποτελεσματικών παρεμβάσεων με τους άστεγους αποτελεί, λοιπόν, η απόκριση στις πραγματικές ανάγκες όπως αυτές προκύπτουν μέσα από το πεδίο και την καθημερινή δράση των φορέων με τη συνεργασία τους τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο για την ανταλλαγή ιδεών, τεχνογνωσίας και την υλοποίηση προγραμμάτων. Ωστόσο, εδώ, τονίζεται ότι σημαντικό και κατά κοινή ομολογία σημείο είναι η εξασφάλιση χρηματοδότησης μέσω ευρωπαϊκών κονδυλίων και ΕΣΠΑ, καθώς οι κρατικοί πόροι αλλά και οι δωρεές/ χορηγίες πλέον έχουν περιοριστεί στο ελάχιστο και *«οι Ευρωπαϊκοί πόροι είναι προς το παρόν η μόνη λύση»*, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά.

Για το σχεδιασμό δράσεων, ενδεικτικά αναφέρεται ότι, η ΜΚΟ «ΚΛΙΜΑΚΑ» ως μέλος της FEANTSA ενημερώνεται και συνεργάζεται συστηματικά για την υλοποίηση καινοτόμων δράσεων που εφαρμόζονται στο εξωτερικό, ως συντονιστικός φορέας των «Κοινωνικών Δομών για την Αντιμετώπιση της Φτώχειας στο Δήμο της Αθήνας» συνεργάζεται με το δίκτυο των φορέων που συμμετέχουν στο τοπικό επίπεδο της Αθήνας αλλά και σε εθνικό επίπεδο με άλλους κατά τύπους φορείς, καθώς αναπτύσσει πληθώρα δράσεων σε πολλές περιοχές της χώρας. Οι Γιατροί του Κόσμου ως μέλος του διεθνούς δικτύου των Γιατρών του Κόσμου, ως συμμετέχων φορέας στο ως άνω δίκτυο Δομών στο Δήμο της Αθήνας αλλά και ως συμπράττων φορέας συνεργάζεται τόσο για το σχεδιασμό όσο και διαρκώς για την παρακολούθηση της πρακτικής εφαρμογής με το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες για τη λειτουργία του Κέντρου Υποδοχής Ευάλωτων Αιτούντων Άσυλο - Πρόγραμμα φιλοξενίας και κοινωνικής στήριξης προσφύγων των Γιατρών του Κόσμου υπό το διαχειριστή και συντονιστικό φορέα του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (χρηματοδοτούμενο από το ΕΕΑ grants). Επίσης, η οργάνωση Emfasis ως μέλος της DYNAMO συνεργάζεται με την ίδια σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και σε συνεργασία με την ΑΡΣΙΣ για το σχεδιασμό και την προώθηση του διεθνούς εγχειριδίου για την εργασία στο δρόμο ενώ αντλεί ιδέες και τεχνογνωσία από την πρώτη για την εξέλιξη των δράσεων της και πιο αποτελεσματικές παρεμβάσεις

εκτός δομών μέσω *Street Work*⁵². Επίσης, ο Δήμος της Αθήνας συνεργάζεται με Δήμο της Ολλανδίας και πιο συγκεκριμένα του Άμστερνταμ για το σχεδιασμό και την προώθηση μέτρων για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης και εφαρμογής της πολιτικής της Κοινωνικής Κατοικίας.

Γενικότερα, σημειώνεται πως η συνεργασία με φορείς σε Ευρωπαϊκό επίπεδο προάγει το σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων και αποτελεσματικών πολιτικών που ήδη αναπτύσσονται στο εξωτερικό για την αντιμετώπιση του προβλήματος των αστέγων ενώ εδώ και αρκετά χρόνια φαίνεται να καλλιεργείται τόσο μεταξύ των φορέων πανελλαδικά όσο και στο ανώτερο εθνικό επίπεδο σε συνεργασία με τα αρμόδια τμήματα και υπηρεσίες του δημόσιου τομέα όπως πχ. το ΕΚΚΑ και το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας για το σχεδιασμό, τη χρηματοδότηση και την υλοποίηση μελλοντικών πολιτικών και παρεμβάσεων με γνώμονα *«μια ρεαλιστική αντίληψη του προβλήματος της έλλειψης στέγης και την καταπολέμησή του με όρους κόστους - οφέλους»*, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται.

5.3 Παραλαβή και υποδοχή των αιτημάτων των αστέγων

Τα αιτήματα των άστεγων ανθρώπων και η κάλυψη των αναγκών τους είτε προωθούνται μέσω της διασύνδεσης και των παραπομπών από άλλες υπηρεσίες στους αντίστοιχους φορείς που τους εξυπηρετούν είτε με την αυτοπαραπομπή των ίδιων, δηλαδή, με την παρουσία τους στον ίδιο το φορέα για την άμεση εξυπηρέτησή τους. Αφορά στις αρχές και το πλαίσιο του σχεδιασμού οργάνωσης και λειτουργίας του εκάστοτε φορέα και υπηρεσίας, ωστόσο, κρίνεται σημαντικό καθώς αφορά την προσέγγιση της πληθυσμιακής ομάδας των άστεγων ατόμων που έχουν βιώσει εκτεταμένα, συνήθως, ακραίες μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μη πρόσβασης σε δικαιώματα, βασικά αγαθά και υπηρεσίες.

Συνήθως, η παραλαβή και η υποδοχή των αιτημάτων γίνεται μέσω της κοινωνικής υπηρεσίας του εκάστοτε φορέα και οργάνωσης, ακολουθεί η εκτίμηση των αναγκών και η αξιολόγηση των κριτηρίων της ευάλωτότητας και στη συνέχεια σχεδιάζεται η

52 Βλ. αναλυτικά στο: www.dynamoweb.be (πρόσβαση 15/6/2014)

παρέμβαση, με τη συνεργασία άλλων υπηρεσιών είτε ενδο-υπηρεσιακά είτε με την παραπομπή και τη διασύνδεση του εξυπηρετούμενου με άλλες δομές.

Πιο συγκεκριμένα, ως παράδειγμα εδώ αναφέρεται η περίπτωση των Κοινωνικών Δομών που λειτουργούν στο Δήμο της Αθήνας, όπου τα αιτήματα παραλαμβάνονται και δρομολογούνται από το Γραφείο Διαμεσολάβησης της «ΚΛΙΜΑΚΑ» και κατόπιν στις αντίστοιχες υπηρεσίες, όπως είναι δηλαδή η Δομή του Κοινωνικού Συσσιτίου, το Υπνωτήριο, το Κοινωνικό Φαρμακείο, το Ανοικτό Κέντρο Ημερήσιας Υποδοχής Αστέγων. Αντίστοιχα, στο Δήμο της Αθήνας και το Κ.Υ.Α.Δ.Α. οι παρεμβάσεις σχεδιάζονται από την Κεντρική Κοινωνική Υπηρεσία ενώ πολύ σημαντικό να αναφερθεί είναι ότι, όπου λειτουργούν υπηρεσίες πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας όπως το Κέντρο Ομόνοια της «ΚΛΙΜΑΚΑ», τα Πολυϊατρεία των Γιατρών του Κόσμου και της PRAKSIS είτε μέσω παραπομπής από άλλο φορέα είτε μέσω της αυτοπαραπομπής των εξυπηρετούμενων ατόμων με κύριο, αρχικό αίτημα τη φροντίδα και την παρακολούθηση της υγείας τους, αναλαμβάνουν έργο οι εκάστοτε κοινωνικές υπηρεσίες για την κάλυψη των υπόλοιπων αναγκών τους.

Ακόμη, σημειώνεται ότι καθώς «*δεν υπάρχει συγκεκριμένη μεθοδολογία για την προσέγγιση των αστέγων*», μερικές φορές η υποδοχή των αιτημάτων των άστεγων ατόμων γίνεται και κατά την προσέγγισή τους μέσω *Street Work* μέσα από τις παρεμβάσεις εκτός δομών. Κατά τη διάρκεια του *Street Work* μετά την εκτίμηση των αναγκών και την αξιολόγηση των αιτημάτων τους στο χώρο όπου ζουν οι συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες, δηλαδή στο δρόμο, διασυνδέονται και παραπέμπονται στις αντίστοιχες υπηρεσίες. Επιπρόσθετα για την προσέγγιση στο δρόμο και τα συγκεκριμένα μεθοδολογικά εργαλεία γίνεται πιο αναλυτική αναφορά στη συνέχεια.

Πολύ σημαντική κρίνεται «*η δυνατότητα της αυτοπαραπομπής και της άμεσης ικανοποίησης των αναγκών των άστεγων ατόμων και οικογενειών*» καθώς, η εν λόγω πληθυσμιακή ομάδα βιώνει τον αποκλεισμό σε πολλά επίπεδα και στο επίπεδο παροχής υπηρεσιών που δικαιούνται και η άμεση παρέμβαση κατόπιν του αιτήματος τους είναι αναγκαία. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι, καθώς το δίκτυο των υπηρεσιών και των δράσεων για την υποστήριξη του άστεγου πληθυσμού, κυρίως, τοποθετείται στο κέντρο της πόλης αυτό, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, «*βοηθά τον άστεγο να προσεγγίσει ο ίδιος τις δομές*». Επίσης η συγκέντρωση αυτή, φυσικά, είναι πολύ βοηθητική και για τη

συνεργασία και τη διασύνδεση μεταξύ των υπηρεσιών λόγω της γεωγραφικής και κατ' επέκταση χρονικής εγγύτητας για την άμεση παρέμβαση σε υπηρεσίες και την εξίσου, όπου είναι δυνατόν, κάλυψη των αναγκών.

Κατά την πρώτη επαφή της παραλαβής και υποδοχής των αιτημάτων και των άστεγων ατόμων – ληπτών υπηρεσιών, διατυπώνονται από τα ίδια τα άτομα και εκτιμώνται από τους επαγγελματίες οι ανάγκες προς κάλυψη. Από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν διαφαίνεται ότι, ως αιτήματα και ανάγκες διατυπώνονται, πέρα από το βασικό της στέγασης, η έλλειψη οικονομικών πόρων, η έλλειψη οικογενειακού περιβάλλοντος και υποστήριξης, η έλλειψη εργασίας, προβλήματα υγείας. Εδώ, χαρακτηριστικά αναφέρεται από έναν εκ των συνεντευξιαζόμενων ότι *«τα αιτήματα για σίτιση και παροχή ρουχισμού δεν είναι συχνά για τις ομάδες των αστέγων που ζουν στο δρόμο γιατί οι υπηρεσίες που παρέχονται προς αυτήν την κατεύθυνση όπως είναι πχ. τα κατά τόπους πολλά συσσίτια, καλύπτουν αυτές τις ανάγκες»*. Αυτό οφείλεται όπως προκύπτει στην πληθώρα υπηρεσιών όπως είναι υπηρεσίες του Δήμου και πχ. τα Κοινωνικά Παντοπωλεία και Συσσίτια δήμων καθώς, επίσης, σε κατά τόπους ενορίες της Εκκλησίας που παρέχουν μαγειρεμένο φαγητό και ρουχισμό άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο συστηματικά και με βάση τη διαθεσιμότητα των πόρων. Για την ικανοποίηση και κάλυψη των αναγκών των αστέγων, προτεραιότητα για τις υπηρεσίες αποτελεί η έκδοση επίσημων εγγράφων και δικαιολογητικών τα οποία τις περισσότερες φορές οι άστεγοι έχουν χάσει και δεν κατέχουν.

Επίσης, προτεραιότητα είναι και η διευθέτηση βασικών κοινωνικό - προνοιακών ζητημάτων όπως είναι πχ. η παροχή επιδομάτων για την κάλυψη τουλάχιστον βασικών οικονομικών πόρων εφόσον, υπό τις βασικές προϋποθέσεις και τα αντίστοιχα κριτήρια που ισχύουν για την υποστήριξη ευπαθών ομάδων, μπορούν να εντάσσονται σε αυτές τις παροχές. Εδώ αναφέρεται ότι, αναφορικά με τη διεκδίκηση λήψης επιδόματος, καθώς δεν υφίσταται συγκεκριμένες επιδοματικές παροχές αστέγου, οι επαγγελματίες αναζητούν με βάση τις προϋποθέσεις που πληροί ο εκάστοτε εξυπηρετούμενος άστεγος σε ποια ευπαθή ομάδα εντάσσεται και ανάλογα υποβάλλονται τα δικαιολογητικά προς εξέταση και αξιολόγηση και σύμφωνα με ενδεχόμενα προβλήματα που μπορεί να παρουσιάζει κάποιο άστεγο άτομο, συνήθως, είναι προβλήματα σωματικής και ψυχικής υγείας, αναπηρίας κ.ά. Επίσης, σε περίπτωση που δεν υπάρχουν ένσημα λόγω

προηγούμενης εργασίας, που συναντάται συχνότερα, υποβάλλονται τα αντίστοιχα δικαιολογητικά για βιβλιάρια ασφάλισης ανασφάλιστου, της Πρόνοιας.

Ως προς την παραλαβή και την υποδοχή των κύριων αιτημάτων στέγασης στο τοπικό επίπεδο της Αθήνας αναφέρεται αναλυτικά ότι δρομολογούνται ως εξής. Μέσω των κοινωνικών υπηρεσιών του εκάστοτε φορέα είτε άμεσα προς την αντίστοιχη υπηρεσία στους διαθέσιμους ξενώνες όπως πχ. στον Κοινωνικό Ξενώνα Αστεγών του ΕΕΣ, στο Υπνωτήριο μέσω του Γραφείου Διαμεσολάβησης της «ΚΛΙΜΑΚΑ» είτε σε κεντρική υπηρεσία που υποδέχεται και προωθεί σε αντίστοιχη δομή όπως πχ. για τις περιπτώσεις των άστεγων ατόμων και των αιτούντων άσυλο και ασυνόδευτων ανηλίκων που πραγματοποιείται μέσω του ΕΚΚΑ (Διεύθυνση Κοινωνικών Παρεμβάσεων) στο Τμήμα Κέντρων Κοινωνικής Στήριξης και Ξενώνων για τους Ξενώνες Υποδοχής - Καταφύγια Προστατευμένης Φιλοξενίας και αντίστοιχα στην Υπηρεσία Διαχείρισης Αιτημάτων Στέγασης Αιτούντων Άσυλο & Ασυνόδευτων Ανηλίκων. Για τους Ξενώνες του Κ.Υ.Α.Δ.Α. αναφέρεται ότι η υποδοχή και η δρομολόγηση των αιτημάτων στέγασης μέσω της Κεντρικής Κοινωνικής Υπηρεσίας. Σε άλλες δομές άμεσης φιλοξενίας και στέγασης μέσω των δικτύων των Κοινωνικών Δομών στο Δήμο της Αθήνας και στο δίκτυο «Κοινωνικών δομών στους δήμους Ζωγράφου και Καισαριανής-Πολυδύναμο σχέδιο κοινωνικών δράσεων άμεσης αντιμετώπισης της φτώχειας» όπου λειτουργεί και το Υπνωτήριο, η υποδοχή γίνεται μέσω της υπηρεσίας του Γραφείου Μεσολάβησης για την εκτίμηση και την αξιολόγηση της εκάστοτε περίπτωσης εξατομικευμένα. Καθώς η στέγαση αποτελεί το πρώτιστα φανερό και βασικό αίτημα των ανθρώπων που είναι άστεγοι, παρατίθεται επιπρόσθετα στοιχεία παρακάτω σε επόμενη ενότητα.

Σημαντικό είναι να τονιστεί εδώ η δυσκολία στην υποδοχή και εν τέλει της ένταξης των χρηστών άστεγων, κυρίως ενεργοί χρήστες, όπως επισημαίνεται και παρακάτω. Οι ενεργοί χρήστες ουσιών που διαβιούν στο δρόμο αποτελούν ξεχωριστή και ιδιαίτερη ως προς τις ανάγκες και την προσέγγισή της υποομάδα αστεγών καθώς το πρόβλημα και η πραγματικότητα της χρήσης και εξάρτησης από ουσίες, προσεγγίζεται από εξειδικευμένες υπηρεσίες και φορείς με σκοπό την απεξάρτηση. Εδώ για το πολυσύνθετο πρόβλημα των άστεγων χρηστών αναφέρεται ότι, οι υπηρεσίες και φορείς υποδοχής αστεγών είναι σε συνεργασία με τις υπηρεσίες υποστήριξης χρηστών ουσιών οι δεύτερες όμως όπως διαφαίνεται, λόγω της έλλειψης υποδομών και

χρηματοδοτήσεων σε συνάρτηση με τις ελλείψεις στρατηγικές αντιμετώπισης του προβλήματος των ναρκωτικών, δεν επαρκούν αναλογικά με τις ανάγκες.

Επίσης, σημειώνεται η περιορισμένη δυναμικότητα των ξενώνων και δομών φιλοξενίας που κατά κοινή αποδοχή από όλους τους συνεντευξιζόμενους αναπόφευκτα επηρεάζουν τόσο την υποδοχή όσο και την εξελεγκτική πορεία των παρεμβάσεων, όπως αναφέρεται και στην ενότητα σχετικά με τις δυσκολίες παρακάτω.

5.4 Παρεμβάσεις εκτός δομών - εργασία στο δρόμο (*Street Work*)

Οι παρεμβάσεις εκτός δομών με εργασία στο δρόμο (*Street Work*) για την προσέγγιση των αστέγων υλοποιούνται από τους συγκεκριμένους φορείς είτε με συστηματικό χαρακτήρα είτε σποραδικά, είτε ακόμη και ως έκτακτο μέτρο παρέμβασης κατά την περίοδο έκτακτων και ακραίων καιρικών συνθηκών.

Ειδικότερα, συστηματικά παρεμβάσεις στην περιοχή της Αθήνας με εργασία το δρόμο (*Street Work*) υλοποιούνται από το Δήμο Αθηναίων σε συνεργασία με το Κ.Υ.Α.Δ.Α., από τη ΜΚΟ «ΚΛΙΜΑΚΑ», από την οργάνωση Emfasis Foundation, από την ΜΚΟ PRAKSIS μέσω κινητών μονάδων παρέμβασης στοχευμένα για την πρωτοβάθμια φροντίδας υγείας πχ. για τον HIV/AIDS και την Ηπατίτιδα. Από τους Γιατρούς του Κόσμου λειτουργούσαν τα προγράμματα «Δρόμοι της Αθήνας» και η κινητή μονάδα παρέμβασης μείωσης της βλάβης προς τους ενεργούς χρήστες ουσιών, ωστόσο, έπαυσαν τη λειτουργία τους στην αρχή του έτους τόσο λόγω παύσης χρηματοδότησης των συγκεκριμένων προγραμμάτων όσο και ως απόκριση στις συνθήκες της συνεχούς μετακίνησης των αστέγων και της απουσίας τους από τα μέρη όπου αποτελούσαν σημεία διαμονής ή/ και συνάντησης.

Σημειώνεται ότι, για την ομάδα των ενεργών χρηστών ουσιών ειδικότερα για τους Χρήστες Ενδοφλέβιων Ναρκωτικών (XEN) αναπτύσσονται εστιασμένες παρεμβάσεις εκτός δομών μέσω «*Street Work*» από τον Οργανισμό Κατά των Ναρκωτικών και τη Δράση Προσέγγισης Χρηστών Ενδοφλέβιων Ναρκωτικών «Οδηγίες Χρήσης» με τη συμμετοχή ΜΚΟ καθώς επίσης από το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων για τις οποίες όμως δε γίνεται αναφορά εδώ καθώς ξεπερνά τους στόχους της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας.

Συγκεκριμένα μεθοδολογικά εργαλεία για την παρέμβαση στο δρόμο για την υποστήριξη των αστέγων δεν υπάρχουν στην Ελλάδα όπως αναφέρεται από τους επαγγελματίες, ωστόσο μέσα από τη δράση στο πεδίο και τις προσπάθειες που έχουν πραγματοποιηθεί προκύπτουν τα ακόλουθα στοιχεία για την παρέμβαση εκτός δομών.

Οι εξορμήσεις για την προσέγγιση των άστεγων γίνονται, συνήθως, σε ομάδες 3-5 ατόμων με σκοπό *«την προσέγγιση των άστεγων ανθρώπων στο χώρο τους»* χωρίς να αισθάνονται απειλή από μεγάλη ομάδα επαγγελματιών. Εκεί λαμβάνει χώρα η αναγνώριση και αξιολόγηση των αιτημάτων που διατυπώνονται από τους ίδιους σε ένα αρχικό επίπεδο κατά την πρώτη επαφή με σκοπό την εξατομικευμένη παρέμβαση που είναι δυνατόν να δρομολογηθεί. Ακολουθεί παρέμβαση μέσω επιτόπιας ικανοποίησης αναγκών όπως πχ. παροχή ρουχισμού και σίτισης είτε μέσω διασύνδεσης με υπηρεσίες του ίδιου φορέα ή/ και με άλλες κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες υγείας αν είναι απαραίτητο. Σημαντική είναι *«η ενημέρωση και η διανομή της πληροφορίας»* προς τα άτομα που προσεγγίζονται καθώς οι ίδιοι δεν έχουν πρόσβαση πολλές φορές σε υπηρεσίες και στην ίδια την πληροφορία.

Το πιο σημαντικό που επισημαίνεται και από τους συνεντευξιαζόμενους που παρεμβαίνουν στο δρόμο είναι η καλλιέργεια μιας σχέσης εμπιστοσύνης προκειμένου μέσα από αυτήν να *«ενδυναμωθούν και να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους»*, όπως αναφέρεται από έναν εκ των ερωτώμενων. Όπως αναφέρεται παραπάνω, καθώς οι ίδιοι οι άστεγοι έχουν βιώσει και συνεχίζουν να βιώνουν καθημερινά τον κοινωνικό αποκλεισμό και δεν έχουν κοινωνικό υποστηρικτικό περιβάλλον, η απομόνωση και η αρνητική συμπεριφορά απέναντι στη βοήθεια είναι βασικά στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη στην παρέμβαση στο δρόμο. Μέσα από την προσέγγιση με σεβασμό του άστεγου *«στο χώρο του»* οι επαγγελματίες πρώτιστα προσπαθούν να αναπτύξουν μια σχέση που να διαπνέεται από εμπιστοσύνη, προκειμένου να προχωρήσουν στο επόμενο βήμα για την προτεραιοποίηση των αναγκών και το σχεδιασμό μιας συνολικής παρέμβασης εξατομικευμένα.

Η παρέμβαση στο δρόμο συνδέεται σε πολλές περιπτώσεις με την καταγραφή και την έρευνα για το πρόβλημα των αστέγων. Σημειώνεται ότι από κάποιους φορείς συλλέγεται υλικό και δεδομένα σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του άστεγου πληθυσμού. Μέσα από την ανάλυσή τους και τα αποτελέσματα που προκύπτουν οι υπηρεσίες, πολλές φορές, αναδιαμορφώνουν το πλαίσιο οργάνωσης και

εφαρμογής των δράσεων τους με συμπληρωματικές ή νέες περισσότερο στοχευμένες και αποτελεσματικές δράσεις και στη θετική εξέλιξη της εκάστοτε υπηρεσίας. Τα στοιχεία. Ακόμη σε κάποιες περιπτώσεις τα αποτελέσματα δημοσιεύονται όπως πχ. στην περίπτωση της «ΚΛΙΜΑΚΑ» και του Κ.Υ.Α.Δ.Α. που αναρτούν τα αποτελέσματα ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί στην επίσημη ιστοσελίδα του φορέα και αλλού.,

Μία σημαντική προσπάθεια στο πλαίσιο ανάπτυξης μεθοδολογικών εργαλείων για το «*Street Work*» με τους άστεγους αποτελεί αυτή της οργάνωσης Emfasis Foundation η οποία πραγματοποιεί παρέμβαση στο δρόμο με τους άστεγους και με δική της πρωτοβουλία διανέμει πληροφορίες μέσω ενός οδηγού υπηρεσιών που δίδεται κατά την εξόρμηση από την ομάδα παρέμβασης, ο οποίος παρατίθεται στο Παράρτημα. Αυτή η δράση είναι πολύ χρήσιμη καθώς για τους ίδιους τους άστεγους λειτουργεί ως χάρτης στο οποίο μπορούν να δουν και να διαβάσουν όσοι μπορούν τα στοιχεία και κυρίως τη διεύθυνση της υπηρεσίας όπου μπορούν και θέλουν να απευθυνθούν.

Τέλος, σημειώνεται ότι στο πλαίσιο αντιμετώπισης των αναγκών των αστέγων που διαβιούν στο δρόμο κατά τους χειμερινούς μήνες, κυρίως, λόγω έκτακτων δυσμενών καιρικών συνθηκών, υλοποιείται σε επίπεδο Δήμων και στο Δήμο της Αθήνας το Σχέδιο Δράσης για την Προστασία Άστεγων σε Έκτακτες Καιρικές Συνθήκες. Εφαρμόζεται με τη συμμετοχή κρατικών φορέων και ΜΚΟ, υπό το συντονισμό του ΕΚΚΑ και του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας. Το Σχέδιο και οι παρεμβάσεις που υλοποιούνται αποτιμώνται σύμφωνα με μια κοινή φόρμα που διανέμεται στον εκάστοτε αρμόδιο φορέα και η οποία παρατίθεται στο Παράρτημα. Αξιοσημείωτη εδώ είναι η παραδοχή ότι συνήθως κατά την εφαρμογή αυτών των μέτρων *«πολλοί άστεγοι που δεν είχαν ποτέ πρόσβαση σε υπηρεσίες ή προσέγγιση από επαγγελματίες στο δρόμο, ξεκινούν να υποστηρίζονται με αφορμή αυτά τα έκτακτα μέτρα και προωθούνται κατάλληλα τα αιτήματά τους»*. Αυτή η δράση είναι σημαντική για την αντιμετώπιση των αναγκών του άστεγου πληθυσμού που κυρίως ζει στο δρόμο ή/και σε πρόχειρα καταλύματα σε εξωτερικούς χώρους κατά την εκδήλωση ακραίων συνθηκών ωστόσο, χωρίς την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της δράσης και τη συνέχισή της με κάποια μορφή φαίνεται να αποτελεί ένα μέτρο ανακουφιστικού χαρακτήρα χωρίς προοπτική για εξέλιξη.

Εδώ, επίσης, ευρύτερα για την παρέμβαση εκτός δομών και την εργασία στο δρόμο επισημαίνεται από τους συνεντευξιαζόμενους η έλλειψη συντονισμού μιας κοινής

μεθοδολογίας για την εργασία στο δρόμο παρά την προσπάθεια πολλών φορέων να παρέμβουν αποτελεσματικά με τα μέσα που διαθέτουν που συνεπώς πολλές φορές επηρεάζει την αποτελεσματικότητα του παρεχόμενου έργου των φορέων και των επαγγελματιών.

5.5 Επιμέρους παρεμβάσεις

Οι επιμέρους παρεμβάσεις που αναπτύσσονται κατά φορέα είναι ποικίλες και συνάδουν με τη διαφορετικότητα στο σχεδιασμό του εκάστοτε προγράμματος και τις ιδιαιτερότητες της κάθε υπηρεσίας.

Αναφορικά με την πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας (ΠΦΥ) παρατίθεται ότι οι φορείς που υποστηρίζουν άστεγα άτομα είναι σε άμεση συνεργασία με τις δημόσιες υπηρεσίες υγείας του Ε.Σ.Υ. και τα Νοσοκομεία. Επίσης, σημειώνεται ότι παρέχονται ιατρονοσηλευτικές υπηρεσίες υψηλών προδιαγραφών και με *«την παρέμβαση και τη συνεργασία νοσηλευτών και ιατρών όλων των ειδικοτήτων»* ενδοϋπηρεσιακά με εξειδικευμένες υπηρεσίες εντός των ΜΚΟ όπως πχ. μέσα από τα Πολυιατρεία των οργανώσεων και τις νοσηλευτικές υπηρεσίες των φορέων («ΚΛΙΜΑΚΑ», Γιατροί του Κόσμου, PRAKSIS, στα Δίκτυα Κοινωνικών Δομών). Επίσης, στις ΜΚΟ μέσα από τα φαρμακεία που λειτουργούν (PRAKSIS, Γιατροί του Κόσμου, Κ.Υ.Α.Δ.Α., Δίκτυα Κοινωνικών Δομών) παρέχεται και φαρμακευτική κάλυψη και περίθαλψη των εξυπηρετούμενων ασθενών. Εδώ πρέπει να επισημανθεί και ο ρόλος των Κοινωνικών Ιατρείων και Κοινωνικών Φαρμακείων που λειτουργούν στους κατά τόπους δήμους και με τα οποία συνεργάζονται οι υπηρεσίες. Είναι δομές οι οποίες έχουν αναπτυχθεί σε αρκετούς δήμους της χώρας ευρύτερα μέσα από τα Σχέδια των Κοινωνικών Δομών, πολύ υποστηρικτικές στη φροντίδα υγείας των πληθυσμιακών ομάδων που αποκλείονται για ποικίλους λόγους. Περισσότερο δε, οι αυτόνομης λειτουργίας δομές αλληλεγγύης όπως είναι τα κοινωνικά ιατρεία και φαρμακεία όπως πχ. το πρότυπο Μητροπολιτικό Κοινωνικό Ιατρείο Ελληνικού που δέχεται εξυπηρετούμενα άτομα από όλη την Αθήνα, στο κέντρο της Αθήνας το Κοινωνικό Ιατρείο - Φαρμακείο Αθήνας, το Φαρμακείο - Ιατρείο Αλληλεγγύης Πατησίων κ.ά., όπου τα κριτήρια ένταξης των ληπτών υπηρεσιών είναι περισσότερο ευέλικτα με προτεραιότητα τους ανθρώπους που αντιμετωπίζουν ακραία φτώχεια, είναι άστεγοι, ανασφάλιστοι και άποροι. Στην

περίπτωση των εξυπηρετούμενων αστέγων ατόμων που στερούνται κατοικίας και φιλοξενούνται σε προσωρινές δομές όπως το Υπνωτήριο, ο Κοινωνικός Ξενώνας Αστέγων, ξενώνες και διαμερίσματα PRAKSIS, οι ιατρονοσηλευτικές υπηρεσίες παρέχονται από την αντίστοιχη υπηρεσία που λειτουργεί εντός του φορέα πχ. ιατρονοσηλευτική υπηρεσία, όπου υπάρχει αυτή η δυνατότητα.

Επίσης, πρέπει να αναφερθεί ότι από την «ΚΛΙΜΑΚΑ», έχει ξεκινήσει να υλοποιεί ως παρέμβαση του Προγράμματος Στήριξης Αστέγων τη δράση “Κίνηση Αγάπης” για τη φροντίδα υγείας κατά προτεραιότητα των άστεγων ή κακώς στεγασμένων ατόμων, για άνεργα άτομα που αντιμετωπίζουν τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό και προς υποστήριξη ανασφάλιστων ατόμων. Το ενημερωτικό έντυπο παρατίθεται στο Παράρτημα. Οι ως άνω υπηρεσίες είναι ευέλικτες με δυνατότητα πρόσβασης των αστέγων χωρίς αποκλεισμούς και απαντούν στην ανάγκη εξυπηρέτησης των ιδιαίτερων αναγκών των αστέγων που συχνά *«αποκλείονται από το Εθνικό Σύστημα Υγείας»* όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται.

Εδώ, επιπρόσθετα αναφέρεται η καθημερινή παροχή συσσιτίου σε άπορα, άστεγα άτομα. Γενικά οι κατά τόπους ενορίες της Εκκλησίας αναλαμβάνουν την παροχή γευμάτων άλλοτε συστηματικά και άλλοτε αποσπασματικά ενώ για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας και την προσέγγιση των υπηρεσιών που αναπτύσσονται στα όρια του Δήμου Αθηναίων παρατίθεται ότι το Κ.Υ.Α.Δ.Α. και η Δομή Παροχής Συσσιτίου υπό την Equal Society- Κοινωνία Ίσων Ευκαιριών παρέχουν με διαφορετική προσέγγιση γεύματα στον άτεγο πληθυσμό. Το Κ.Υ.Α.Δ.Α. παρέχει δύο φορές την ημέρα γεύματα στον πληθυσμό που προσέρχεται στο χώρο του φορέα. Στο πλαίσιο των Κοινωνικών Δομών που λειτουργούν στην Αθήνα υλοποιείται η Δομή Παροχής Συσσιτίου όπου η παροχή γευμάτων αφορά σε μια πρότυπη για τα ελληνικά δεδομένα παρέμβαση. Γεύμα παρέχεται στους ανθρώπους που έχουν πρώτα ακολουθήσει την πορεία εκτίμησης των αναγκών τους μέσα από το Γραφείο Διαμεσολάβησης και της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Συσσιτίου. Τα γεύματα πραγματοποιούνται κατόπιν προγραμματισμού προς αποφυγή συνωστισμού και στη λογική του εστιατορίου, με υποδοχή και εξυπηρέτηση από προσωπικό της Δομής μέσα σε ευχάριστο κλίμα. *«Η φιλοσοφία είναι οι άνθρωποι που έρχονται για να σιτιστούν να νοιώθουν οικειότητα και τον απαιτούμενο σεβασμό και αξιοπρέπεια μακριά από το συνωστισμό και το σχηματισμό ουράς που αποτελούν συνθήκες εξαθλίωσης».*

Επιπρόσθετα αναφέρεται ότι, οι εξειδικευμένες υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής στήριξης και συμβουλευτικής αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των προγραμμάτων στήριξης των αστέγων, καθώς η ευαλωτότητα αυτών των ομάδων ξετυλίγεται σε πολλαπλά επίπεδα. Σε αυτές τις υπηρεσίες εντάσσονται οι κοινωνικές και ψυχολογικές υπηρεσίες. Οι κοινωνικές υπηρεσίες ως πρώτη προσέγγιση αναλαμβάνουν την άμεση κάλυψη των κοινωνικό - προνοιακών ζητημάτων δηλαδή, την έκδοση εγγράφων και δικαιολογητικών, την ασφαλιστική κάλυψη και την έκδοση βιβλιαρίου πρόνοιας που συνήθως δικαιούνται οι άστεγοι ως άποροι, η διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους και η διεκδίκηση επιδοματικών παροχών εφόσον πληρούν τις αντίστοιχες προϋποθέσεις. Επίσης, ασκείται συμβουλευτική για την επαγγελματική αποκατάσταση των αστέγων. Μέσα από τις παρεμβάσεις των ψυχολογικών και ψυχιατρικών υπηρεσιών, οι επαγγελματίες παρεμβαίνουν για την αντιμετώπιση των προβλημάτων ψυχικής υγείας που όπως προκύπτει αφορά μεγάλη μερίδα των αστέγων.

Αναφέρεται, επίσης, το καινοτόμο Πρόγραμμα Στήριξης Αστέγων της «ΚΛΙΜΑΚΑ» το οποίο, ωστόσο είναι υπό αναδιαμόρφωση έπειτα από σχεδόν 15 έτη λειτουργίας ενός συνόλου υπηρεσιών και υλοποίησης του Κέντρου Ημέρας το οποίο κατά κύριο λόγο λειτουργούσαν τα ίδια τα άτομα που εξυπηρετούνταν στο πλαίσιο της προσέγγισης της εν λόγω οργάνωσης για την *«ενεργό συμμετοχή και την καλλιέργεια της μη παθητικής στάσης και ταυτότητας των αστέγων»*. Στον ίδιο χώρο λειτουργούσε και ο Ξενώνας βραχύχρονης φιλοξενίας με γνώμονα την ενίσχυση και την κινητοποίηση των φιλοξενούμενων ατόμων, ο μοναδικός ξενώνας για την ένταξη αστέγων με προβλήματα ψυχικής υγείας. Επίσης, σημαντικό είναι να αναφερθεί εδώ ότι, στο πλαίσιο του Προγράμματος, η «ΚΛΙΜΑΚΑ» για κάθε άστεγο που εξυπηρετούνταν από τις υπηρεσίες της, έδινε μια κάρτα μορφής ταυτότητας, την οποία μπορούσαν να φέρουν πάνω τους ως έγγραφο (προσωρινό μέχρι την έκδοση των επίσημων εγγράφων) οι άστεγοι σε περίπτωση ανάγκης. Σε απόκριση των αναδιαμορφωμένων αναγκών των αστέγων και των συνθηκών στην ελληνική κοινωνία, όπως προαναφέρεται στην παρούσα εργασία, οι εν λόγω δράσεις παύουν να αναπτύσσονται και δίνεται βάση στην ανάπτυξη άλλων δράσεων για την υποστήριξη των αστέγων. Σημειώνεται όμως ότι το πρόγραμμα απασχόλησης των αστέγων στην ανακύκλωση χαρτιού συνεχίζει να λειτουργεί και όπως αναφέρεται *«αποτελεί ένα πρότυπο πρόγραμμα με ουσιαστικά αποτελέσματα για τους άστεγους και την επανένταξή τους στην κοινωνία»*.

Τέλος, κρίνεται αναγκαίο να γίνει αναφορά στις επιμέρους υπηρεσίες των Ανοικτών Κέντρων Ημερήσιας Υποδοχής Αστέγων που ενισχύθηκαν για την υλοποίηση των Κοινωνικών Δομών στο Δήμο της Αθήνας και στους Δήμους Ζωγράφου- Καισαριανής. Στις ως άνω δομές που λειτουργούν ημερησίως, συνήθως έως τη δύση του ήλιου, παρέχεται πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας, φροντίδα της υγιεινής των εξυπηρετούμενων (μπάνιο, πλυντήριο ρούχων), παροχή ρουχισμού, κοινωνικές υπηρεσίες και διευθέτηση κοινωνικό-προνοιακών ζητημάτων, ευρύτερα ψυχοκοινωνική στήριξη και ειδικευμένες ψυχολογικές υπηρεσίες για την αντιμετώπιση προβλημάτων ψυχικής υγείας καθώς επίσης παρέχοντα ιατρονοσηλευτικές υπηρεσίες. Τονίζεται η σημασία αυτών των χώρων και υπηρεσιών όπως επίσης αντίστοιχα για τη διανυκτέρευση των υπνωτηρίων, καθώς τις περισσότερες φορές χωρίς δυσκαμψία γίνονται δεκτά τα άτομα και φεύγουν για αρκετές ώρες από το δρόμο.

5.6 Στέγαση

Σχετικά με τη στέγαση του άστεγου πληθυσμού αναφέρεται ότι, η στεγαστική πολιτική αποτελεί ένα πολύ μεγάλο ζήτημα χωριστά από τα υπόλοιπα σημεία που παρατίθενται εδώ, ωστόσο, κρίνεται απαραίτητη τουλάχιστον μια συνοπτική παράθεση για τη λειτουργία των δομών στέγασης και φιλοξενίας που λειτουργούν στο τοπικό επίπεδο των ορίων του Δήμου Αθηναίων.

Ο Κοινωνικός Ξενώνας Αστέγων του ΕΕΣ, στεγάζει 80 άτομα περίπου εκ των οποίων τα μισά είναι παιδιά με ανώτατο χρονικό όριο τους 6 μήνες (κατά περίπτωση μπορεί να παραταθεί για λίγο το χρονικό διάστημα παραμονής), αναπτύσσει σημαντικό έργο για την υποστήριξη οικογενειών και την προστασία των παιδιών κατά προτεραιότητα, μέσα σε ένα δίκτυο κοινωνικών υπηρεσιών, ιατρονοσηλευτικών υπηρεσιών με σκοπό την επανένταξη των οικογενειών στην ελληνική κοινωνία με την κάλυψη των αναγκών τους και μέσω της εργασιακής αποκατάστασης.

Οι Γιατροί του Κόσμου λειτουργούν στο πλαίσιο των «Κοινωνικών δομών για την Αντιμετώπιση της Φτώχειας στο Δήμο της Αθήνας», μια δομή διανυκτέρευσης ανακουφιστικού περισσότερο χαρακτήρα, δυναμικότητας 50 ατόμων με δυνατότητα διανυκτέρευσης κατά άτομο για το μέγιστο 5 νύχτες. Βασικό σημείο είναι η άμεση εξυπηρέτηση των αστέγων με εισαγωγή, χωρίς δικαιολογητικά και ιατρικές εξετάσεις

αλλά αξιολόγηση κατά περίπτωση από το Γραφείο Διαμεσολάβησης. Υπνωτήρια αντίστοιχου τύπου λειτουργούν και σε άλλους Δήμους όπως Ζωγράφου- Καισαριανής, Πειραιά, Νίκαιας- Ρέντη.

Η ίδια οργάνωση σε συνεργασία με το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, λειτουργεί όπως έχει προαναφερθεί το Κέντρο Υποδοχής Ευάλωτων Αιτούντων Άσυλο- Πρόγραμμα φιλοξενίας και κοινωνικής στήριξης προσφύγων, δυναμικότητας 70 ατόμων και παιδιών με μέσο όρο διαμονής το ένα έτος και έως ότου διευθετηθούν οι νομικές εκκρεμότητες των εξυπηρετούμενων. Στην εν λόγω δομή τα άτομα και ο οικογένειες εντάσσονται μέσω της διαδικασίας καταγραφής και δρομολόγησης των αιτημάτων στέγασης από την αντίστοιχη Υπηρεσία του ΕΚΚΑ, το οποίο προωθεί την ένταξη αιτούντων άσυλο και ασυνόδευτων ανηλίκων ανάλογα με τη διαθεσιμότητα των ξενώνων σε όλη την Ελλάδα.

Επίσης, παρατίθεται ότι σημαντικές προσπάθειες ανάπτυξης της Κοινωνικής Κατοικίας πραγματοποιείται από τις ΜΚΟ αλλά και από το Δήμο Αθηναίων. Η PRAKSIS υποστηρίζει νοικοκυριά ελλήνων με παιδιά μέσω της υποστήριξης λογαριασμών και πάγιων εξόδων αλλά με την πλαισίωση τους από υπηρεσίες για τη σφαιρική αντιμετώπιση των αναγκών τους. Η «ΚΛΙΜΑΚΑ» στο πλαίσιο του επαναπροσδιορισμού των δράσεων της έχει σχεδόν παύσει τη λειτουργία και του Ξενώνα και έχει ξεκινήσει να εντάσσει τα ωφελούμενα άτομα σε προστατευμένα διαμερίσματα, επίσης, με την πλαισίωση τους με υπηρεσίες ευρείας ψυχοκοινωνικής στήριξης. Ο Δήμος της Αθήνας λειτουργεί με τη μορφή της Κοινωνικής Κατοικίας, μια πολυκατοικία που στεγάζει 17 περιπτώσεις άστεγων ανθρώπων ενώ σχεδιάζεται περαιτέρω ανάπτυξη δομών και υπηρεσιών Κοινωνικής Κατοικίας στο επίπεδο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Τέλος, αξιοσημείωτο είναι να αναφερθεί η εφαρμογή της φιλοξενίας για τον πληθυσμό των αιτούντων άσυλο και των ασυνόδευτων ανηλίκων που πραγματοποιείται σε κεντρικό επίπεδο από το ΕΚΚΑ. Η συγκεκριμένη Υπηρεσία του φορέα έχει συντονιστικό και εποπτικό ρόλο για το σχεδιασμό και την εφαρμογή της φιλοξενίας που βάσει του σχεδιασμού δρομολογείται σύμφωνα με τα ακόλουθα στάδια: παραλαβή του αιτήματος στέγασης, καταγραφή σε ηλεκτρονικό αρχείο που τηρείται σε πραγματικό χρόνο, εξέταση κατά περίπτωση και προτεραιοποίηση σύμφωνα με τα κριτήρια ευαλωτότητας, τοποθέτηση στον ξενώνα που υπάρχει διαθέσιμη κενή θέση

και παρακολούθηση της ένταξης. Η δυναμικότητα των δομών φιλοξενίας αλλάζει και αναδιαμορφώνεται συνεχώς ενώ αναφέρεται ότι από τις εν ενεργεία δομές που είναι σε αριθμό πανελλαδικά 17, οι θέσεις τοποθέτησης είναι, συνήθως, περίπου 1100. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, στην Αθήνα και περιφερειακά εντός Αττικής, πιο συγκεκριμένα λειτουργούν 11 δομές υπό της ΜΚΟ ΑΡΣΙΣ, της ΜΚΟ PRAKSIS, του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ), της ΜΚΟ Γιατροί του Κόσμου σε συνεργασία με το ως άνω ΕΣΠ, της ΜΚΟ Νόστος, του Ιδρύματος Νεολαίας & Δια Βίου Μάθησης, του Συλλόγου Μέριμνας Ανηλίκων, της ΜΚΟ Αποστολή και μία δομή του ΕΚΚΑ είτε για τη φιλοξενία μόνο ανηλίκων είτε οικογενειών και μεμονωμένων ατόμων- ενήλικων. Αντίστοιχα αναφέρεται ότι, η αντίστοιχη Υπηρεσία του φορέα για το συντονισμό των Ξενώνων Υποδοχής και των Καταφυγίων Προστατευμένης Φιλοξενίας αποτελεί την κεντρική υπηρεσία παραλαβής και διαχείρισης των αιτημάτων στέγασης για τα ενήλικα άτομα που δεν εντάσσονται στην παραπάνω κατηγορία, ενήλικων άστεγων ατόμων που φιλοξενούνται άμεσα είτε στον Ξενώνα Βραχείας Φιλοξενίας μικρής χωρητικότητας ωστόσο, είτε τοποθετούνται μέσω ενός δικτύου ξενώνων αντίστοιχα σε δομές και ξενώνες φιλοξενίας όπως ενδεικτικά αναφέρεται ότι είναι πχ. ο μεγάλης δυναμικότητας 65 ατόμων, Κοινωνικός Ξενώνας Καρέα.

Τα ως άνω στοιχεία σκιαγραφούν σε ένα ελάχιστο επίπεδο την κατάσταση της στέγασης για τους άστεγους στο τοπικό επίπεδο του Δήμου Αθηναίων και αναφέρεται ότι, περαιτέρω αναφορά στη στέγαση και τις δομές φιλοξενίας και διαμονής υπερβαίνει τους στόχους της παρούσας μελέτης καθώς είναι ένα μεγάλο ζήτημα προς μελέτη και εμβάθυνση και συνάδει ευρύτερα με τη στεγαστική πολιτική της Ελλάδας.

5.7 Δράσεις επανένταξης

Η επανένταξη των αστέγων στο κοινωνικό σύνολο αποτελεί την επιτυχή έκβαση και τον απώτερο σκοπό των υπηρεσιών, και οι οποίες αναπτύσσονται για την υποστήριξη της εν λόγω πληθυσμιακής κατηγορίας με όσο το δυνατόν μέσα στις παρούσες συνθήκες «μακροπρόθεσμα αποτελέσματα», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από έναν εκ των ερωτώμενων επαγγελματιών.

Ειδικότερα οι δράσεις και οι υπηρεσίες της επανένταξης αφορούν στην κάλυψη θέσεων εργασίας και την εργασιακή αποκατάσταση των ωφελούμενων - ληπτών των

υπηρεσιών. Αυτές οι δράσεις γίνονται από ορισμένους επαγγελματίες μέσα από την καθημερινή αναζήτηση θέσεων εργασίας από τις υπηρεσίες σε συνεργασία με τον Ο.Α.Ε.Δ. με ιδιώτες, εταιρείες, εργοδότες και άλλες οργανώσεις. Επίσης, όπως αναφέρεται και παρακάτω, αναπτύσσονται δράσεις συμβουλευτικής καριέρας και συμβουλευτικής εργασίας όπως πχ. πραγματοποιείται από το Κέντρο Συμβουλευτικής του Equal Society- Κοινωνία Ίσων Ευκαιριών και συστηματικών παρεμβάσεων εργασιακής συμβουλευτικής όπως πχ. πραγματοποιείται στον Κοινωνικό Ξενώνα Αστέρων, στους Γιατρούς του Κόσμου, στο PRAKSIS κ.ά. Κοινό σημείο που προκύπτει από τη συλλογή των δεδομένων είναι ότι αποτελεί το *«πιο σημαντικό και κρίσιμο μέρος της βοήθειας προς τους άστεγους για να αρχίσουν μια νέα ζωή εκτός δρόμου»*, ωστόσο είναι πολύ δύσκολο μέσα στις υπάρχουσες συνθήκες της εντεινόμενης ανεργίας και της κρίσης.

Πολύ σημαντική εξέλιξη στην επένδυση για την κοινωνική επανένταξη των αστέρων είναι ένα βήμα παραπάνω αυτό της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας και της επένδυσης στην Κοινωνική Οικονομία για την αποτελεσματική και ουσιαστική ενίσχυση των ευπαθών ομάδων γενικά, όπως είναι και οι άστεγοι. Αυτό το βήμα φαίνεται να πραγματοποιείται σε ένα πολύ αρχικό στάδιο όμως, από τις ΜΚΟ στην Ελλάδα και ειδικότερα στην Αθήνα που αποτελεί τον τόπο έρευνας πεδίου της παρούσας μελέτης. Σε αυτό το στάδιο, το επόμενο βήμα για την επανένταξη έχει πραγματοποιήσει η ΜΚΟ «ΚΛΙΜΑΚΑ» όπου αναπτύσσονται δράσεις εργασιακής αποκατάστασης, μέσω του Προγράμματος Απασχόλησης Αστέρων στην Ανακύκλωση Χαρτιού και μέσω του σχεδιασμού και πρόσφατης έναρξης ανάπτυξης δράσεων Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας και δράσεων ΚΟΙ.Σ.Π.Ε. Οι συγκεκριμένες δράσεις αποσκοπούν στη σφαιρική υποστήριξη ατόμων άστεγων και άπορων με μακροπρόθεσμες παρεμβάσεις για την πραγματική επανένταξη των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της έλλειψης στέγης και με *«φραλιστικά αποτελέσματα»*.

Επιπρόσθετα, για την κοινωνική επανένταξη των αστέρων αναφέρεται ότι πολύ σημαντικά είναι τα προγράμματα μορφής Κοινωνικής Κατοικίας, με την ένταξη των άστεγων - ληπτών υπηρεσιών σε ημιαυτόνομα και αυτόνομα προστατευόμενα διαμερίσματα. Αυτή η μορφή στέγασης όπως αναφέρεται οδηγεί μέσα από την κάλυψη ενοικίου, λογαριασμών και συμπληρωματικών υποστηρικτικών υπηρεσιών στην επανένταξη μέσα στην κοινότητα *«χωρίς να ιδρυματοποιούνται οι άνθρωποι μέσα στους*

*ξενώνες μεγάλης χωρητικότητας με ανακουφιστικό, βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα». Εδώ αναφέρεται από έναν εκ των συνεντευξιαζόμενων επαγγελματιών ότι, η Κοινωνική Κατοικία αποτελεί την «απάντηση στις ανάγκες που προκύπτουν και την κατάσταση στη χώρα και ιδιαίτερα στην πόλη της Αθήνας και τα αστικά κέντρα», με τη μορφή που υλοποιείται στην υπόλοιπη Ευρώπη δηλαδή με ένα σύνολο κοινωνικών υπηρεσιών με την παροχή στέγης και την κάλυψη των αναγκών που προκύπτουν. Επίσης αναφέρεται ότι, στην Ελλάδα με τα υπάρχοντα μέτρα και τις πολιτικές το πρόβλημα της έλλειψης στέγης αντιμετωπίζεται μέχρι ένα βαθμό και ότι συνολικό και άρτια σχεδιασμένο κρατικό πρόγραμμα Κοινωνικής Κατοικίας *«πρέπει να υλοποιηθεί άμεσα και στη χώρα μας»*.*

5.8 Διασύνδεση - συνεργασία φορέων

Αναφορικά με τη συνεργασία μεταξύ των φορέων για την αντιμετώπιση των αναγκών των αστέγων σφαιρικά και συνολικά, όπως διαφαίνεται αυτή είναι συνεχής τόσο στο επίπεδο του σχεδιασμού δράσεων όσο και της υλοποίησης των παρεμβάσεων και της καθημερινής υλοποίησης των υπηρεσιών.

Πιο συγκεκριμένα, η συνεργασία και η διασύνδεση με τις αντίστοιχες δομές για την κάλυψη των αναγκών των αστέγων *«είναι απαραίτητη και καθημερινή»* και σε διεπιστημονικό επίπεδο, όπως αναφέρεται για τη χρήση των αντίστοιχων υπηρεσιών και τη διευκόλυνση μέσω της διαμεσολάβησης, πολύ συχνά, των υπηρεσιών για πρόσβαση σε υπηρεσίες των εξυπηρετούμενων προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες. Εδώ, αναφέρεται ότι και η συνεργασία των φορέων και οργανώσεων άσκησης κοινωνικής πολιτικής με το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας είναι συχνή, εν όψει των προαναγγελθέντων προγραμμάτων και δράσεων που έχουν θεσμοθετηθεί και αναμένεται να πραγματοποιηθούν σε πρακτικό επίπεδο.

Για την πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας και τις νοσηλευτικές υπηρεσίες όπως προαναφέρεται γίνονται παραπομπές και διασύνδεση με τα Πολυϊατρεία των οργανώσεων πχ. της PRAKSIS και των Γιατρών του Κόσμου, όπως και με το Εθνικό Σύστημα Υγείας και τα Νοσοκομεία του Εθνικού Συστήματος Υγείας για την πραγματοποίηση ιατρικών εξετάσεων, την άμεση φροντίδα και την παρακολούθηση της υγείας όπου αυτό απαιτείται και την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών.

Η συνεργασία των υπηρεσιών με τις δημόσιες υπηρεσίες όπως πχ. με τις Διευθύνσεις Κοινωνικής Μέριμνας (Διευθύνσεις Πρόνοιας) είναι συνεχής για την έκδοση απαραίτητων εγγράφων και δικαιολογητικών των εξυπηρετούμενων ατόμων και την ένταξη, όπου αυτό προβλέπεται βάσει των προϋποθέσεων και των κριτηρίων, των ατόμων σε κοινωνικές παροχές πχ. επιδόματα. Η συνεχής ενημέρωση για νέα μέτρα και πολιτικές που ενδεχομένως αφορούν την υποστήριξη του άστεγου πληθυσμού είναι σημαντικό μέρος της εν λόγω διασύνδεσης υπηρεσιών.

Επίσης, η συνεργασία μεταξύ των φορέων για την προώθηση των αιτημάτων στέγασης και την ένταξη των άστεγων ατόμων και οικογενειών σε ξενώνες και δομές φιλοξενίας τόσο μεταξύ των ΜΚΟ όσο και πχ. με τον Κοινωνικό Ξενώνα Αστέρων του ΕΕΣ για την παραπομπή οικογενειών και με το ΕΚΚΑ για την προώθηση αιτημάτων στέγασης ασυνόδευτων ανηλίκων και αιτούντων άσυλο. Το ΕΚΚΑ αναφέρεται ξανά ότι, είναι ο συντονιστικός φορέας καταγραφής, υποδοχής και προτεραιοποίησης των εν λόγω αιτημάτων.

Σημαντικό είναι, όπως αναφέρεται η δικτύωση των υπηρεσιών και η συνεργασία μεταξύ των φορέων για την παρακολούθηση της εξέλιξης κατά περίπτωση και την ανατροφοδότηση των επαγγελματιών προκειμένου να καλύπτονται οι ανάγκες των ατόμων και για την καλλιέργεια «μιας συνεργασίας ανώτερου επιπέδου», όπως έχει αναφερθεί από έναν εκ των ερωτώμενων.

Γενικά διαφαίνεται η θετική στάση και διάθεση για συλλογικές δράσεις και συνεχή συνεργασία σύμφωνα με τις αυξανόμενες ανάγκες που καλούνται να αντιμετωπίσουν σε καθημερινή βάση οι φορείς υποστήριξης των αστέρων, ωστόσο, αναφέρονται και προβλήματα συνεργασίας μεταξύ τους περισσότερο λόγω έλλειψης συντονισμού ενιαίας ολοκληρωμένης πολιτικής αντιμετώπισης του προβλήματος της έλλειψης στέγης, όπως αναφέρεται και παρακάτω.

5.9 Πόροι

Αναφορικά με το ζήτημα των οικονομικών πόρων, αυτό είναι απαραίτητο να εξετάζεται κατά περίπτωση και σύμφωνα με τις ιδιαίτερες συνθήκες του εκάστοτε φορέα και οργάνωσης. Η χρηματοδότηση μέσω δωρεών και χορηγιών είναι σημαντικοί πόροι που στο επίπεδο των ΜΚΟ και ευρύτερα των οργανώσεων είναι βασική. Η χρηματοδότηση

μέσω συμπράξεων όπως στην περίπτωση της δομής φιλοξενίας των Γιατρών του Κόσμου με ευρωπαϊκά κονδύλια όπως στην περίπτωση των Κοινωνικών Δομών στο Δήμο της Αθήνας από το ΕΣΠΑ και κονδύλια συγχρηματοδότησης από τον κρατικό προϋπολογισμό μέσω των αρμόδιων Υπουργείων επίσης, όπως στην περίπτωση του Κοινωνικού Ξενώνα Αστέγων που συγχρηματοδοτείται από τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό και το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας.

Στο επίπεδο των ανθρώπινων πόρων, το προσωπικό είναι κυρίως έμμισθο με σύμβαση ορισμένου χρόνου (σύμφωνα και με το πρόγραμμα που υλοποιείται και τη χρονική του διάρκεια) και μόνιμο. Εδώ, από ορισμένους φορείς επισημαίνεται ο ρόλος του εθελοντικού δυναμικού που είναι ανεπτυγμένο ιδιαίτερα σε ΜΚΟ. Ενδεικτικά αναφέρεται το ιδιαίτερα ενισχυμένο εθελοντικό δυναμικό των οργανώσεων και όπως διαφαίνεται αποτελεί σημαντικό μέρος των ανθρώπινων πόρων στις παρεμβάσεις που υλοποιούν. Οι Γιατροί του Κόσμου, η «ΚΛΙΜΑΚΑ», η PRAKSIS, ο ΕΕΣ, η ΜΚΟ Equal Society-Κοινωνία Ίσων Ευκαιριών, η οργάνωση Emfasis αναπτύσσεται ένα διευρυμένο δίκτυο εθελοντών. Οι εθελοντές αναλαμβάνουν συγκεκριμένα καθήκοντα και πολλές φορές ορισμένες αρμοδιότητες σύμφωνα με τις ικανότητες και τις γνώσεις των εθελοντών όπως πχ. συμβουλευτική καριέρας και εργασίας υπό την επίβλεψη, συνήθως, επαγγελματιών. Ενδεικτικά αναφέρεται εδώ ότι πχ. στην περίπτωση του Κοινωνικού Ξενώνα Αστέγων όπου το σύνολο των 20 εθελοντών που έχουν αναλάβει μέρος των καθηκόντων λειτουργίας του ξενώνα, ενισχυτική διδασκαλία για τα παιδιά των οικογενειών που φιλοξενούνται, επαγγελματική συμβουλευτική εποπτεύονται από τους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς. Όπως παρατίθεται χαρακτηριστικά, οι εθελοντές *«βοηθούν στη λειτουργία των υπηρεσιών συμπληρωματικά αλλά ο ρόλος τους είναι απαραίτητος»*, περισσότερο δε στην περίπτωση των υποστελεχωμένων υπηρεσιών.

Τέλος, αναφορικά με τους υλικούς πόρους σημειώνεται ότι καλύπτονται είτε μέσω της εκάστοτε χρηματοδότησης είτε μέσω δωρεών και χορηγιών ιδιωτών και εταιρειών είτε πχ. συμπληρωματικά στην περίπτωση των γευμάτων στη Δομή Παροχής Συσσιτίου των Κοινωνικών Δομών και του Κοινωνικού Ξενώνα Αστέγων, για τα παιδιά, από το Δημοτικό Βρεφοκομείο Αθηνών.

5.10 Στόχοι και προοπτικές

Βασικό σημείο για την θετική εξέλιξη στην αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης στέγης και των αναγκών του άστεγου πληθυσμού αποτελεί η πρακτική εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου και του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Αντιμετώπιση του Προβλήματος της Έλλειψης Στέγης για την ενίσχυση της κοινωνικής προστασίας και την καταπολέμηση του προβλήματος των αστέγων, μέσα στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης κρατικής κοινωνικής και στεγαστικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης και πέραν των αποσπασματικών προσπαθειών ανακουφιστικού χαρακτήρα. Η χάραξη και ανάπτυξη κρατικών πολιτικών με *«μακροπρόθεσμα αποτελέσματα»* και σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά δεδομένα για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου κοινωνικού προβλήματος κρίνεται αναγκαία σύμφωνα με την ένταση και την έκταση του προβλήματος και τις παρούσες συνθήκες της κρίσης και αποτελεί αίτημα και προσδοκία από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς για την καταπολέμηση του προβλήματος.

Ένας κατά κοινή ομολογία στόχος και προοπτική που συνδέεται με τα ως άνω ευρήματα είναι η άμεση ανάπτυξη προγραμμάτων Κοινωνικής Κατοικίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας για τη στέγαση και την επαγγελματική αποκατάσταση των αστέγων των ατόμων που αντιμετωπίζουν την ακραία φτώχεια και την έλλειψη στέγης προκειμένου να επανενταχθούν στην ελληνική κοινωνία. Μάλιστα, η ανάπτυξη Κοινωνικής Κατοικίας σε κρατικό επίπεδο τονίζεται ως *«ο μόνος δρόμος»* για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης και όπως αναφέρεται *«πρέπει να υλοποιηθεί άμεσα σε απάντηση των αναγκών της κοινωνίας»*.

Επίσης, επισημαίνεται και αναγνωρίζεται, ακόμη, η σημασία της συνεργασίας και της σωστής διασύνδεσης των αρμόδιων εμπλεκόμενων φορέων *«χωρίς ανταγωνισμό»* για τη συνολική και σφαιρική αντιμετώπιση των αναγκών. Βάση για την καλή συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων φαίνεται να αποτελεί μια συνολική πολιτική αντιμετώπισης του προβλήματος του άστεγου πληθυσμού με την υιοθέτηση συγκεκριμένων δράσεων και παρεμβάσεων που συμπληρωματικά θα κατευθύνονται σε αποτελεσματικές υπηρεσίες. Γενικά, η θετική εξέλιξη μέσα από την υιοθέτηση και τη χρηματοδότηση συνολικών αποτελεσματικών πολιτικών και παρεμβάσεων που απαντούν πραγματικά και μακροπρόθεσμα στις ανάγκες του άστεγου πληθυσμού σύμφωνα και με προγράμματα και δράσεις που αναπτύσσονται αποτελεσματικά σε

άλλες χώρες της Ευρώπης ιδιαίτερα εν μέσω της κρίσης και των συνεπειών που έχει επιφέρει, αποτελεί κοινό σημείο των στόχων και των προοπτικών που έχουν διατυπωθεί από τους ερωτώμενους.

5.11 Δυσκολίες και προβλήματα στην υλοποίηση των προγραμμάτων και των παρεμβάσεων

Οι δυσκολίες και τα προβλήματα που εντοπίζονται στην εφαρμογή των παρεμβάσεων για την υποστήριξη των αστέγων είναι ποικίλα μεταξύ των φορέων και εμπίπτουν στις ανάγκες και το σχεδιασμό οργάνωσης και λειτουργίας του εκάστοτε φορέα. Εδώ καταγράφονται τα κοινά σημεία των προβλημάτων, όπως έχουν προκύψει από το υλικό της έρευνας πεδίου, σύμφωνα με την κρίση και τις θέσεις των συνεντευξιζόμενων επαγγελματιών.

Η κύρια δυσκολία που εντοπίζεται κατά κοινή ομολογία είναι η *«ανακύκλωση του προβλήματος των αστέγων»* μεταξύ των δομών και των υπηρεσιών. Καθώς ελλείπει μια ολοκληρωμένη και συνολική πολιτική για τους άστεγους οι παρεμβάσεις είναι κατά κύριο λόγο αποσπασματικές και ανακουφιστικού χαρακτήρα παρά την προσπάθεια των φορέων και έτσι οι άστεγοι άνθρωποι μετακινούνται μεταξύ των υπηρεσιών και των δομών όπου απευθύνονται για βοήθεια προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες. Το αποτέλεσμα όπως αναφέρεται είναι *«η μη κάλυψη των αναγκών τους και η μεταφορά τους από τη μία υπηρεσία στην άλλη»* χωρίς μακροπρόθεσμα και μόνιμα αποτελέσματα και με αδυναμία της επανένταξης τους στην ελληνική κοινωνία. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι πολλά άστεγα άτομα μετακινούνται για μεγάλη χρονική περίοδο, ενδεχομένως για χρόνια, μεταξύ των υπηρεσιών και των δομών φιλοξενίας και είναι *«γνωστοί στις υπηρεσίες μεταξύ των επαγγελματιών»*, όπως προκύπτει μέσα από τη διασύνδεση των φορέων και τη συνεργασία μεταξύ των εργαζόμενων για την πλαισίωση των αστέγων.

Λόγω των δυσμενών κοινωνικό-οικονομικών συνθηκών και του αυξημένου επιπέδου ανεργίας που χαρακτηρίζει τη χώρα εν μέσω της κρίσης, η δυσκολία εξεύρεσης εργασίας είναι, ίσως, η πιο σημαντική καθώς αποτελεί τον απώτερο σκοπό των δράσεων, προκειμένου οι άστεγοι που υποστηρίζονται να επανενταχθούν στους κόλπους της κοινωνίας ως ενεργά μέλη. Όπως προαναφέρεται, ενώ αναπτύσσονται δράσεις και προγράμματα εργασιακής συμβουλευτικής, εκπαίδευσης και εύρεσης

εργασίας, ανάπτυξης κοινωνικής επιχειρηματικότητας και επισημαίνεται «η καθημερινή προσπάθεια των επαγγελματιών σε συνεργασία με τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, με ιδιώτες, εταιρείες, με Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης, μέσω αγγελιών για εύρεση θέσεων εργασίας», ωστόσο, η δυσκολία απορρόφησης των ληπτών υπηρεσιών συνάδει με την τρέχουσα κοινωνική πραγματικότητα.

Ακόμη, αναφέρεται ως εμπόδιο στην καταπολέμηση του προβλήματος στέγης οι σημαντικές ελλείψεις υποδομών και «το κενό της κοινωνικής πολιτικής στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης μέσω δράσεων και προγραμμάτων ως απάντηση στις ανάγκες του δρόμου» και «η αποσπασματικότητα των υπηρεσιών βραχύχρονης διάρκειας με ανακουφιστικό χαρακτήρα τις περισσότερες φορές». Από τα άνω όπως επίσης, προκύπτει και τονίζεται μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας επισημαίνεται «ο σχεδιασμός πολιτικών κοινωνικής προστασίας μακριά από τις ανάγκες των αστέγων» και η έλλειψη μακροπρόθεσμων προγραμμάτων με διάρκεια από τον κρατικό τομέα. Κατά κοινή ομολογία οι περικοπές και η καθυστέρηση χρηματοδότησης προγραμμάτων, η έλλειψη σταθερής και μακρόπνοης χρηματοδότησης για τη βιωσιμότητα των υπηρεσιών δε συνεισφέρουν στην ικανοποίηση των αναγκών των αστέγων και «την αντιμετώπιση των σημερινών πολλών και διαφορετικών κοινωνικών προβλημάτων».

Ως εμπόδιο στην υλοποίηση των δράσεων υποστήριξης των άστεγων ομάδων από τους επαγγελματίες επισημαίνεται ακόμη, όχι μόνο για τις παρεμβάσεις εκτός δομής αλλά και για τις υπόλοιπες υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας, οι μετακινήσεις των ατόμων και των ομάδων από τα μέρη όπου ζουν και συνηθίζουν να κινούνται, για τις οποίες αναφέρεται ότι, μεταξύ άλλων παραγόντων, ρόλο παίζουν και οι επιχειρήσεις ελέγχου της Ελληνικής Αστυνομίας με τις μεταβάσεις άστεγων ατόμων σε κατά τόπους τμήματα και υπηρεσίες της. Ειδικότερα, αναφέρεται ότι κατά περιόδους «στους δρόμους εμφανίζονται λίγοι άστεγοι και άλλοι αγνοούνται για λιγότερο ή περισσότερο διάστημα και τους ψάχνουμε» ενώ επισημαίνεται, από τους περισσότερους συνεντευξιαζόμενους, η τωρινή εικόνα για τους άστεγους στο κέντρο της πόλης η οποία «είναι εντελώς διαφορετική από την έναρξη της τουριστικής περιόδου και μετά πράγμα που συμβαίνει κάθε χρονιά».

Σε αυτό το σημείο, παρατίθεται η ακόλουθη πολύ σημαντική διάσταση του τόπου συγκέντρωσης και μετακίνησης των αστέγων στην Αθήνα, εντός των ορίων του δήμου.

Μεγάλος αριθμός αστέγων παρατηρείται, συνήθως, στο κέντρο της πόλης ιδιαίτερα στο ιστορικό κέντρο της πόλης μεταξύ των περιοχών Μοναστηράκι - Ομόνοια - Μεταξουργείο αλλά και προς Σύνταγμα ενώ κατά καιρούς, μέσα και από τις αστυνομικές επιχειρήσεις, μεγάλος αριθμός μετακινείται και εκτοπίζεται εκτός αυτών των περιοχών και «λόγω κοινωνικής όχλησης», όπως έχουν αναφέρει κατά καιρούς τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Όπως τονίζει ένας εκ των ερωτώμενων επαγγελματιών φαίνεται ότι, «...οι άστεγοι κατά κύριο λόγο δεν είναι δημότες της Αθήνας αλλά λόγω των υπηρεσιών και των δομών που τους εξυπηρετούν οι οποίες βρίσκονται σαν ένα σχήμα συγκεντρωμένες στο κέντρο της Αθήνας, βρίσκονται και παραμένουν και οι ίδιοι ιδιαίτερα στο κέντρο για να μη μετακινούνται».

Επίσης, εδώ επισημαίνεται η έλλειψη υποδομών και πιο συγκεκριμένα δομών φιλοξενίας και στέγασης αναλογικά με τα άτομα που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της έλλειψης στέγης και η μεγάλη δυσκολία υποστήριξης του συνόλου του άστεγου πληθυσμού. Η δυναμικότητα των δομών στέγασης και φιλοξενίας είναι πολύ περιορισμένη αναλογικά με τις ανάγκες και οι δομές ανακουφιστικού χαρακτήρα όπως τα Υπνωτήρια δεν καλύπτουν τα σημαντικά κενά. Εδώ σε συνάρτηση με την περιορισμένη δυναμικότητα και τις ελλείψεις υποδομών σημειώνεται ότι, όπως προκύπτει από τα δεδομένα και έχει ήδη προαναφερθεί, αποκλείονται από τη στέγαση και τη δυνατότητα φιλοξενίας οι υπο-ομάδες των ενεργών χρηστών ουσιών και των υπερηλίκων μη αυτοεξυπηρετούμενων «που συνεχίζουν να ζουν στο δρόμο καθώς δεν αναλαμβάνει κανείς τη φροντίδα τους». Αυτό δυσκολεύει πολύ τις παρεμβάσεις που εφαρμόζονται και την αποτελεσματικότητά τους, καθώς όπως διαφαίνεται και από τα ποσοτικά στοιχεία που παρατίθενται στο θεωρητικό μέρος της παρούσας εργασίας και σε συνάρτηση με τα ποιοτικά δεδομένα που έχουν παραχθεί μέσω των συνεντεύξεων, η χρήση/ εξάρτηση από ουσίες αφορά σημαντικό μέρος ατόμων που ζει στο δρόμο και οι οποίοι, όπως φαίνεται, δεν έχουν ενταχθεί σε υπηρεσίες απεξάρτησης και επανένταξης. Επίσης, για τους υπερηλίκους μη αυτοεξυπηρετούμενους προκύπτει ότι οι υπάρχουσες πολιτικές δε βοηθούν στην ένταξή τους σε προγράμματα στέγασης και φιλοξενίας ελλείψει υποστηρικτικού οικογενειακού δικτύου και βάσει των σημερινών δυσμενών συνθηκών για την πλειοψηφία των Ελλήνων. Συνεπώς, παραμένουν άστεγοι να ζουν στο δρόμο οι ως άνω υπο-ομάδες αστέγων χωρίς μέριμνα και προοπτικές για τη στέγαση και τη συνολική αντιμετώπιση των προβλημάτων τους.

Σε συνέχεια των ως άνω, παρατίθεται ότι ένα σημαντικό πρόβλημα αφορά την πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας των αστέγων το οποίο είναι σε συνάρτηση με τον *«ελλιπή σχεδιασμό και τη δυσκαμψία του Εθνικού Συστήματος Υγείας το οποίο έχει σχεδιαστεί περισσότερο για υγιείς ανθρώπους και όχι για την αντιμετώπιση πολυπροβληματικών περιπτώσεων»* που επιφέρει συνεπώς την αδυναμία πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας. Πιο συγκεκριμένα, επισημαίνεται η αδυναμία πρόσβασης μέσω της απαιτούμενης τηλεφωνικής επικοινωνίας των εξυπηρετούμενων με τις δημόσιες υπηρεσίες υγείας (πχ. η τηλεφωνική γραμμή 1535 για τον προγραμματισμό ραντεβού εξέτασης) και ο ρόλος της διαμεσολάβησης των επαγγελματιών και των οργανώσεων προκειμένου να διευθετηθεί ο προγραμματισμός ιατρικής παρακολούθησης καθώς, επίσης, η ύστατη αλλά πολύ συχνή “λύση” της εισαγωγής των άστεγων ατόμων ως επείγοντα περιστατικά λόγω εμφάνισης οξέως προβλήματος υγείας και για τη συνολική φροντίδα της υγείας τους.

Μια ακόμη σημαντική δυσκολία που εντοπίζεται και συσχετίζεται, φυσικά, άμεσα με την ως άνω παρατήρηση που αφορά στη χρηματοδότηση, είναι η υποστελέχωση των δομών και των υπηρεσιών αναλογικά με το φόρτο εργασίας και τον αριθμό των εξυπηρετούμενων ληπτών υπηρεσιών. Αναφέρεται η έλλειψη οικονομικών και κατ’ επέκταση ανθρώπινων πόρων, η πληθώρα των αναγκών σε συσχέτιση με την αύξηση του αριθμού των ανθρώπων που βιώνουν τη φτώχεια και ότι *«είναι δύσκολο να αποτυπωθούν αλλά τα εν δυνάμει άστεγα άτομα αυξάνονται»*.

Τελευταία αλλά πολύ σημαντική είναι η δυσκολία αναφορικά με την έλλειψη έγκυρων στοιχείων σε συνολικό, εθνικό επίπεδο για τους άστεγους που διαβιούν στο δρόμο και στερούνται κατοικίας αλλά και γενικά για το πρόβλημα της έλλειψης στέγης. Πιο συγκεκριμένα, επισημαίνεται η έλλειψη κοινή προσπάθειας και η δημιουργία μιας κοινής πλατφόρμας καταγραφής για το πρόβλημα με ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία καθώς και *«η αδυναμία συνεργασίας των φορέων μεταξύ τους»* προς αυτήν την κατεύθυνση, για την ακριβή αποτύπωση των διαστάσεων και της δυναμικής τους προβλήματος για την εξεύρεση των απαιτούμενων λύσεων, όπως άλλωστε επισημαίνεται και στο θεωρητικό μέρος της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας.

5.12 Αποτίμηση της αποτελεσματικότητας και αξιολόγηση των δράσεων

Η αποτίμηση της αποτελεσματικότητας, όπως διαφαίνεται από τη συλλογή και την ανάλυση των δεδομένων, είναι μια διαρκής και αδιάκοπη διεργασία προκειμένου να επικαιροποιούνται και να ανταποκρίνονται οι υπηρεσίες, σύμφωνα με τις ανάγκες του άστεγου πληθυσμού και τις συνθήκες που επικρατούν στο πεδίο.

Από όλους τους φορείς αναφέρεται η συνεχής συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων, τα οποία συμπεριλαμβάνονται στις απαιτούμενες αναφορές και τους απολογισμούς των προγραμμάτων αλλά και για την παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών και του έργου του εκάστοτε φορέα. Πολλές φορές τα δεδομένα και τα στοιχεία που συλλέγονται δημοσιεύονται στο πλαίσιο παρακολούθησης των παρεμβάσεων ή/ και στο πλαίσιο ανάπτυξης ερευνητικού έργου όπως πχ. στην περίπτωση του ΕΚΚΑ, της ΜΚΟ «ΚΛΙΜΑΚΑ», του Κ.Υ.Α.Δ.Α. κτλ., για τα οποία έχει γίνει εκτεταμένη αναφορά στο θεωρητικό μέρος της παρούσας Εργασίας.

Μεθοδολογικά εργαλεία για την αποτίμηση και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων και των υπηρεσιών, παρατηρείται ότι δεν υφίστανται εκτεταμένα. Ο εκάστοτε φορέας αναφέρει ότι, σύμφωνα με το σχεδιασμό του εκάστοτε προγράμματος καταρτίζονται οι αναγκαίες εκθέσεις για την παρακολούθησή των δράσεων και της αποτελεσματικότητας, ωστόσο, η αξιολόγηση ως ξεχωριστή επιστημονική προσέγγιση στην εφαρμογή των προγραμμάτων υπό αρμόδια πρόσωπα επιστήμονες με αποκλειστικό καθήκον την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των δράσεων, εκτός από τα χρηματοδοτούμενα από Ευρωπαϊκά κονδύλια όπου οι διαδικασίες εξ' ορισμού είναι περισσότερο τυπικές, δε συναντάται στις περισσότερες περιπτώσεις.

Σχετικά με την αποτίμηση της αποτελεσματικότητας έμφαση δίνεται, ως κοινό σημείο στην εστίαση σε μακροπρόθεσμα προγράμματα και παρεμβάσεις για την υποστήριξη των άστεγων ατόμων και ομάδων, με εξειδικευμένες δράσεις εργασιακής αποκατάστασης που αποτελεί και τον απώτερο σκοπό της υποστήριξης των αστέγων, αυτόν της επανένταξης στην κοινωνία.

Ωστόσο τέλος, εδώ οφείλει να επισημανθεί ότι στο επίπεδο παρακολούθησης και αποτίμησης της αποτελεσματικότητας των δράσεων και αξιολόγησης των υπηρεσιών και των προγραμμάτων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη πάντοτε οι σημαντικές δυσκολίες

που αντιμετωπίζονται κατά την υλοποίηση τους και στην καθημερινή εφαρμογή τους, μεταξύ των οποίων που παρατίθενται ως άνω είναι η έλλειψη χρηματοδότησης και οι καθυστερήσεις μισθοδοσιών των εργαζόμενων, οι ελλείψεις υποδομών κ.ά.

5.13 Ανάγκες και αιτήματα του άστεγου πληθυσμού

Πολύ σημαντικό είναι να αναφερθεί εδώ ότι, οι ανάγκες και τα αιτήματα του άστεγου πληθυσμού είναι ποικίλα και χρήζουν παρέμβασης σε πολλά επίπεδα για την ικανοποίηση και την επαρκή κάλυψή τους, όπως αναφέρεται και σε άλλα σημεία της παρούσας διερευνητικής εργασίας.

Ειδικότερα, οι ανάγκες και τα αιτήματα όπως προκύπτει από τη συλλογή και την ανάλυση των δεδομένων είναι δύσκολο να σχηματοποιηθούν και δεν είναι καταγεγραμμένες με σαφήνεια από τους φορείς που έχουν προσεγγιστεί για τις ανάγκες της εργασίας, παρά μόνο σε ένα ελάχιστο επίπεδο, όπως προκύπτει και φαίνεται μέσα από τα δημοσιευμένα στοιχεία ορισμένων⁵³. Η ανάλυση των δεδομένων που έχει προκύψει αφορά σε μια ελάχιστη μερική και όχι συνολική αποτύπωση των πολυσύνθετων αναγκών των αστεγών όπως αυτές γίνονται αντιληπτές από τους επαγγελματίες καθώς, όπως αναφέρεται και σε άλλο μέρος της εργασίας, ενώ θεωρείται ότι η τρίτη υπόθεση που αφορά τα εν λόγω δεδομένα απαντάται εν μέρει και όχι πλήρως.

Οι άστεγοι, ως μια ιδιαίτερα ετερογενής ομάδα εμφανίζει ποικίλες ανάγκες και πολυσύνθετα αιτήματα που χρήζουν εξειδικευμένης παρέμβασης σε πολλά επίπεδα. Το ζήτημα της στέγασης είναι το βασικό φανερό ζήτημα και αίτημα που αφορά τις πρωτογενείς τους ανάγκες προς κάλυψη. Οι άστεγοι βιώνοντας ακραίο αποκλεισμό ακόμη και από τις πλέον βασικές ανάγκες που συνιστούν τη βάση για ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο, σε ένα πρώτο επίπεδο χρήζουν υποστήριξης για την κάλυψη βασικών βιοποριστικών αναγκών όπως η σίτιση, η παροχή ρουχισμού, τη φροντίδα της σωματικής και ψυχικής κατάστασης υγείας.

Σχετικά με την κατάσταση της υγείας τους αναφέρεται ότι, *«έχουν συνήθως προβλήματα τόσο σωματικά όσο και ψυχικής υγείας ενώ οι περισσότεροι φαίνεται να αντιμετωπίζουν κάποιο ψυχιατρικό πρόβλημα»*. Ακόμη, αναφέρεται η χρήση ουσιών ως

53 Για τα διαθέσιμα στοιχεία που σκιαγραφούν το προφίλ και τα χαρακτηριστικά γίνεται αναφορά στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας.

ένα στοιχείο που εντοπίζεται συχνά ιδιαίτερα για τα άστεγα άτομα που διαβιούν στο δρόμο. Ιδιαίτερα για τους άστεγους που εμφανίζουν τη συσσώρευση σύνθετων εσωτερικών διεργασιών και μειονεξιών η κατάσταση της υγείας τους είναι συνήθως πολύ επιβαρυσμένη ενώ η στοχευμένη ψυχοκοινωνική στήριξη για την κάλυψη βασικών συναισθηματικών τους αναγκών είναι κρίσιμη.

Επίσης, η παντελής έλλειψη πόρων που συνδέεται και με την εμφάνιση ανθρώπων που ζουν στο δρόμο για μικρό χρονικό διάστημα, τους «νεοάστεγους», είναι ένα χαρακτηριστικό και την ανάγκη αυτή, όπως αναφέρεται σε άλλο σημείο της ανάλυσης καθώς ελλείπει έως σήμερα μια ολοκληρωμένη πολιτική για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης, οι υπηρεσίες και οι επαγγελματίες προσπαθούν να καλύψουν μέσω των κοινωνικό-προνοιακών παροχών που υφίστανται για την υποστήριξη και άλλων ευπαθών γενικότερα, ομάδων.

Οι άστεγοι χρήζουν εξατομικευμένης υποστήριξης με στόχο την ενδυνάμωση και κινητοποίηση τους σε πολλά επίπεδα της ζωής τους για την επίτευξη του απώτερου σκοπού της αντιμετώπισης της έλλειψης στέγης, δηλαδή της κοινωνικής επανένταξης τους στην ελληνική κοινωνία.

ΣΥΝΘΕΣΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Το πρόβλημα έλλειψης στέγης και του άστεγου πληθυσμού είναι ένα σύνθετο και πολυπαραγοντικό πρόβλημα, συνεχώς εντεινόμενο, που συνάδει με τις σύγχρονες κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες της φτώχειας λόγω της παγκόσμιας κρίσης και των συνεπειών που αυτή έχει επιφέρει και στην ελληνική κοινωνία. Ως ένα πρόβλημα του οποίου η δυναμική και οι διαστάσεις εντοπίζονται και αναγνωρίζονται διεθνώς, αναπτύσσονται πολιτικές για την καταπολέμηση του στοχευμένα στο πλαίσιο της αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας.

Στην Ελλάδα πολύ πρόσφατα αναγνωρίστηκε το πρόβλημα των αστέγων και με τη θεσμοθέτηση του Νόμου 4052/2012 τέθηκε το πλαίσιο για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη υπηρεσιών στο πεδίο των πολιτικών κοινωνικής προστασίας για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και της κοινωνικής ενσωμάτωσης των αστέγων στην ελληνική κοινωνία.

Ο σχεδιασμός και η χάραξη των πολιτικών κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα που αφορούν ευρύτερα στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, όπως διαφαίνεται, αποτελούν προσπάθειες προσέγγισης των προβλημάτων περισσότερο στο πλαίσιο παρακολούθησης και υιοθέτησης αρχών της Ε.Ε. για την κοινωνική προστασία και της χρηματοδότησης με ευρωπαϊκά κονδύλια αλλά και ως αποτέλεσμα του Προγράμματος Δημοσιονομικής Σταθερότητας- Προσαρμογής όπου έχει ενταχθεί κατά τα τελευταία έτη η χώρα, παρά ως αναγκαία απόκριση της κυβερνητικής πολιτικής στις πραγματικές ανάγκες και τα κοινωνικά προβλήματα. Η μερική και αποσπασματική κάλυψη των εντεινόμενων αναγκών του ολοένα αυξανόμενου πληθυσμού που υποφέρει από τις υπάρχουσες συνθήκες και τη φτώχεια, είναι μια πραγματικότητα ενώ επισημαίνεται ότι, απουσιάζει μια συντονισμένη και ολοκληρωμένη κρατική κοινωνική πολιτική και στεγαστική πολιτική για την καταπολέμηση της φτώχειας και της ακραίας έκφρασης αυτής, του προβλήματος της έλλειψης στέγης.

Στοχευμένα για την αντιμετώπιση του ακραίου κοινωνικού αποκλεισμού και του προβλήματος της έλλειψης στέγης, τα μέτρα για τη στήριξη των αστέγων που έχουν θεσμοθετηθεί και εξαγγελθεί αναμένεται ακόμη έως σήμερα να εφαρμοστούν, παρά την άσκηση πιέσεων που προκαλείται από τα δεδομένα της ελληνικής κοινωνικής

πραγματικότητας και τις συστηματικές προσπάθειες για την προώθηση λύσεων τόσο από κρατικούς φορείς όσο και από φορείς Μη Κυβερνητικούς.

Οι υπηρεσίες που σχεδιάζονται και υλοποιούνται στο πλαίσιο του τομέα κοινωνικής φροντίδας για την υποστήριξη των αστεγών στο τοπικό επίπεδο της πρωτεύουσας πιο συγκεκριμένα, που έχει επιλεγθεί ως τόπος μελέτης στην παρούσα Διπλωματική Εργασία και όπου εντοπίζεται το πρόβλημα ιδιαίτερα οξυμένο λόγω της υπερσυγκέντρωσης του πληθυσμού που κατοικεί εντός των ορίων της Αττικής, αφορούν ως επί το πλείστον δράσεις Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων αλλά και το επίπεδο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και μέσω του δημοτικού ιδρύματος του Κ.Υ.Α.Δ.Α. Οι φορείς που δραστηριοποιούνται για την υποστήριξη των αστεγών στην Αθήνα, συνεργάζονται μεταξύ τους τόσο στο πλαίσιο ανάπτυξης των «Κοινωνικών Δομών για την Αντιμετώπιση της Φτώχειας στο Δήμο της Αθήνας» που χρηματοδοτείται από το ΕΣΠΑ (2007-2013) όσο και ανεξάρτητα από το δίκτυο των δομών καθώς, επίσης, με άλλους Δήμους που αναπτύσσουν αντίστοιχες δράσεις στο τοπικό επίπεδο. Ο σχεδιασμός των πολιτικών και των επιμέρους παρεμβάσεων για τους άστεγους που υλοποιούνται συνάδει με τους στόχους των προγραμμάτων που υιοθετούνται και χρηματοδοτούνται, όπως στην περίπτωση του δικτύου των Κοινωνικών Δομών αλλά προκύπτει, επίσης, από τις ανάγκες και τα αιτήματα των ίδιων των αστεγών που προσεγγίζονται και εξυπηρετούνται από τις υπηρεσίες. Τα ως άνω εκτιμώνται πάντοτε σε συνάρτηση με τις συνθήκες και τις υποδομές τη δεδομένη χρονική στιγμή που εδώ, μεταξύ άλλων δυσκολιών αναφέρεται από τη μία πλευρά η έλλειψη επαρκών υποδομών και από την άλλη πλευρά ο αυξανόμενος αριθμός που ζει στο δρόμο.

Τα μέσα άσκησης και ανάπτυξης των υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας για την υποστήριξη των αστεγών απορρέουν και καλύπτονται, κυριότερα, σύμφωνα με το σχεδιασμό των προγραμμάτων και των παρεμβάσεων. Συνάδουν με τις χρηματοδοτήσεις Ευρωπαϊκών κονδυλίων αλλά και από την ιδιωτική πρωτοβουλία και χορηγίες, με ίδια μέσα και πόρους των φορέων και σε περιορισμένο βαθμό από το Ελληνικό κράτος και τον κρατικό προϋπολογισμό. Στο επίπεδο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης υπερισχύει η χρηματοδότηση από τον κρατικό προϋπολογισμό, ωστόσο, αναπτύσσονται συνεργασίες και με ιδιωτικές πρωτοβουλίες. Οι ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν στο πλαίσιο του εκάστοτε φορέα και της υπηρεσίας και αναφορικά, πάντοτε

με το σχεδιασμό, στοιχειοθετούν τη μεθοδολογία που ακολουθείται για τις επιμέρους παρεμβάσεις και τους τρόπους επίτευξης των στόχων που τίθενται για την ικανοποίηση των αναγκών του άστεγου πληθυσμού. Ωστόσο, όπως προκύπτει μέσα από την ανάλυση τόσο στο σχεδιασμό και κατ' επέκταση στην εφαρμογή των παρεμβάσεων αντιμετωπίζονται σοβαρές δυσκολίες μεταξύ των οποίων οι σημαντικές ελλείψεις πόρων και υποδομών, τόσο οικονομικοί όσο και ανθρώπινοι, παράγοντες που δυσχεραίνουν πολύ την πρακτική εφαρμογή της υποστήριξης και προς τους άστεγους στο πλαίσιο της έλλειψης ολοκληρωμένης στρατηγικής κοινωνικής πολιτικής για το πρόβλημα της ακραίας μορφής αποκλεισμού, της έλλειψης στέγης.

Οι άστεγοι, λοιπόν, ως μια ιδιαίτερα ετερογενής ομάδα αντιμετωπίζει πολυσύνθετα προβλήματα αντίστοιχα με ανάγκες και αιτήματα που χρήζουν εξειδικευμένης παρέμβασης σε πολλαπλά επίπεδα. Οι ανάγκες και τα αιτήματα των άστεγων ατόμων όπως γίνονται αντιληπτά από την πλευρά των επαγγελματιών και των φορέων που εμπλέκονται στην αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου προκύπτει από την παρούσα μελέτη ότι δεν είναι εφικτό να απαντηθούν ως υπόθεση εργασίας και χωρίς τη συμμετοχή των ίδιων των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν την έλλειψη στέγης. Εδώ διαπλέκονται πολλοί παράγοντες για την αναγνώριση και την κάλυψη των αναγκών του άστεγου πληθυσμού που συνδέονται με τα στοιχεία του προφίλ του και σε συσχέτιση με τις πολιτικές κοινωνικής προστασίας. Ανάγκες σύνθετες που αφορούν πέρα από την κάλυψη βασικών βιοποριστικών αναγκών και την αντιμετώπιση της χρήσης ουσιών και προβλημάτων ψυχικής υγείας όπως διαφαίνεται σε μεγάλο βαθμό μεταξύ των αστέγων. Οι ανάγκες του άστεγου πληθυσμού οφείλουν να προσεγγίζονται και να απαντώνται σε συνάρτηση με τις δεδομένες συνθήκες της ελλιπούς πολιτικής για την έλλειψη στέγης αλλά και την έλλειψη αποτελεσματικών πολιτικών κοινωνικής προστασίας ευρύτερα για τις ευάλωτες ομάδες. Όπως αναφέρεται εδώ χαρακτηριστικά, η υποστήριξη για την αντιμετώπιση προβλημάτων ψυχικής υγείας που παρατηρείται σε μεγάλο ποσοστό ατόμων που διαβιούν εκτός στέγης πραγματοποιείται μέσα από τις δομές και τις υπηρεσίες που εξειδικεύονται στην ψυχική υγεία οι οποίες ωστόσο υποχρηματοδοτούνται, υποστελεχώνονται και εν τέλει υπολειτουργούν μη ανταποκρινόμενες στις υπάρχουσες ανάγκες. Η εφαρμογή μιας συνολικής κοινωνικής πολιτικής μέσω αποτελεσματικών μέτρων που αφορούν στην ψυχιατρική μεταρρύθμιση και την αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών φαίνεται κρίσιμη για την

αντιμετώπιση μερίδας αστέγων με τις αντίστοιχες ανάγκες, οι οποίες όμως φαίνεται να μην καλύπτονται με τον περαιτέρω αποκλεισμό τους ακόμη και από τις υπηρεσίες που θεωρητικά τους υποστηρίζουν.

Το πρόβλημα της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα φαίνεται να εντείνεται διαρκώς με τον άστεγο πληθυσμό που διαβιεί στο δρόμο να αυξάνεται ενώ επισημαίνεται ότι εμφανίζεται κατά τα τελευταία χρόνια μια μερίδα αστέγων που αντιμετωπίζοντας τις συνέπειες της κρίσης βρέθηκαν άποροι και αντιμετώποι με την έλλειψη στέγης. Επίσης, εκτιμάται ότι, οι «εν δυνάμει» άστεγοι και οι κακώς στεγασμένοι άνθρωποι θα αυξηθούν, σύμφωνα με τα στοιχεία για την αποτύπωση της φτώχειας στην ελληνική κοινωνία. Οι πολιτικές και οι επιμέρους παρεμβάσεις που υλοποιούνται προς υποστήριξη τους είναι αναποτελεσματικές και όπως διαφαίνεται, δεν επαρκούν για τη στοχευμένη και μακροπρόθεσμη κάλυψη των αναγκών και την καταπολέμηση του προβλήματος της έλλειψης στέγης.

Τα ως άνω αναδύονται ως συμπεράσματα της παρούσας διερευνητικής μελέτης στη βάση ανάπτυξης προβληματισμού αναφορικά με την κοινωνική προστασία για τον άστεγο πληθυσμό στην Ελλάδα. Είναι κρίσιμο να προωθηθεί η εφαρμογή αποτελεσματικών στρατηγικών και των αναγκαίων συνολικών μέτρων και πολιτικών που έχουν ήδη εξαγγελθεί, όπως πχ. το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Αντιμετώπιση του Προβλήματος της Έλλειψης Στέγης και το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα για την αντιμετώπιση του φαινομένου της έλλειψης στέγης αλλά και ευρύτερα, για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας στην ελληνική κοινωνία, της οποίας οι αντοχές και η κοινωνική συνοχή βάλλονται εκτεταμένα μέσα στις εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες λόγω της κρίσης που αντιμετωπίζει.

“Supportive interventions for homeless people in the municipality of Athens”

Maria Karoumpali

ABSTRACT

Homelessness is a contemporary social problem concerning accommodation and living people outside the home, outdoors. Event causes of this phenomenon are many and complex factors which are associated with conditions and processes of social exclusion, as well as, extreme poverty that many times the members of the society, within the modern society encounter.

In this Thesis in particular for the purpose of working, seeks to approach the phenomenon of homelessness in Greece in the current context of crisis, through the study of policies regarding social protection systems and individual interventions in social care services which support the homeless, in the city of Athens.

Regarding the design and implementation of strategies and interventions for the support of homeless people in Greece today are based on programs and suggestions of Europe from where they derive the funds and co-financing claimed for their implementation on a practical level as well as coupled with the very limited housing policy in Greece, it seems that practically does not exist an integrated social policy by State to combat homelessness.

The demands and needs of the homeless population are diverse. A comprehensive and specialized approach in the services for the combined coverage of the needs of the homeless that come from many different sources causes in the context it is necessary, moreover, an integrated and well-coordinated social policy on homelessness for the genuine and effective fight against this problem.

Keywords: social exclusion, poverty, homelessness, homeless, needs, interventions, policies, implementation, social policy

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Α' Νόμοι

ΦΕΚ Α' 41/01/03/2012. Ν 4052/2012. ΑΡΘΡΟ 29

ΦΕΚ Α' 216/30.09.2011. 4019/2011.

ΦΕΚ Α' 85/ 07/04/2014. Ν 4254/ 2014. ΑΡΘΡΟ 1.

ΦΕΚ Α' 28/14/2/2012. Ν.4046/12 ΑΡΘΡΟ 1§6 και ΑΡΘΡΟ 2§1.

ΦΕΚ Β' 28/6/2014. Ν. 1753/2014.

ΦΕΚ Β' 05/6/2014. Ν.1465/2014.

Β' Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης

92/ 441/ ΕΟΚ & 92/ 442/ ΕΟΚ

Γ' Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

Πληροφορίες, στοιχεία και δελτία Τύπου για την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας:

www.statistics.gr (πρόσβαση στις 20/7/2014)

http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0802/Other/A0802_SFA10_MT_AN_00_2007_00_2007_07_F_GR.pdf (πρόσβαση στις 20/7/2014)

http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0802/PressReleases/A0802_SFA10_DT_AN_00_2012_01_F_GR.pdf (πρόσβαση στις 20/7/2014)

http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0802/PressReleases/A0802_SFA10_DT_AN_00_2011_08_F_GR.pdf (πρόσβαση στις 20/7/2014)

Πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Τυπολογία για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία- ETHOS:

[http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/EL_2009EthosLeaflet\[1\].pdf](http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/EL_2009EthosLeaflet[1].pdf) (πρόσβαση στις 19/4/2014)

Πληροφορίες για το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά:

www.ektepn.gr (πρόσβαση στις 25/6/2014)

Στοιχεία της δημοσίευσης που αποτελούν τμήμα της έρευνας των: Alamanou A., Stamatogiannopoulou E., Theodorikakou O., Katsadoros K.(2011). “The configuration of homelessness in Greece during the financial crisis”, KLIMAKA NGO – GREECE στην ιστοσελίδα της «ΚΛΙΜΑΚΑ»:

http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/astegoi_apotyposi_2011.pdf (πρόσβαση την 1/6/2014)

Στοιχεία της δημοσίευσης που αποτελούν τμήμα της έρευνας των: Θεοδωρικάκου Ο., Αλαμάνου Α., Σταματογιαννοπούλου Ε., Τούρκου Α., Καρύδη Κ., Σαραντίδης Δ., Κατσαδώρος Κ.(2012). «Homelessness in Greece-2012. An in-depth research on homelessness in the financial crisis», KLIMAKA NGO-GREECE, στην ιστοσελίδα της «ΚΛΙΜΑΚΑ»:

http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/Research%202012_Homelessness.pdf (πρόσβαση την 1/6/2014)

Πληροφορίες και στατιστικά στοιχεία του φορέα ΕΚΚΑ:

<http://www.ekka.org.gr> (πρόσβαση στις 8/6/2014)

http://www.ekka.org.gr/portal_docs/forceaccount/picture/19_1062.pdf (πρόσβαση στις 8/6/2014)

http://www.ekka.org.gr/portal_docs/forceaccount/picture/20_1064.pdf (πρόσβαση στις 8/6/2014)

http://www.ekka.org.gr/portal_docs/forceaccount/picture/21_1065.pdf (πρόσβαση στις 8/6/2014)

Σύνταγμα της Ελλάδας στην ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων:

<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA.pdf> (πρόσβαση στις 4/5/2014)

Οικουμενική Διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών:http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/grk.pdf (πρόσβαση στις 3/5/2014)

Πληροφορίες σχετικά με το Ε.Π.ΑΝ.Α.Δ., τους Άξονες και τις Δράσεις του Ε.Π. για τις Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες, στο:

<http://www.epanad.gov.gr> (πρόσβαση στις 6/6/2014)

Πληροφορίες για την Ειδική Υπηρεσία για την Κοινωνική Ένταξη και την Κοινωνική Οικονομία στο: www.keko.gr (πρόσβαση στις 6/6/2014)

Πληροφορίες για τη FEANTSA:

www.feantsa.org (πρόσβαση στις 25/4/2014)

Γενικές πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τους στόχους της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» και πληροφορίες για το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους FEAD - ΤΕΒΑ:

http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_el.pdf (πρόσβαση στις 10/6/2014)

ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089&langId=el (πρόσβαση στις 10/6/2014)

Γενικές πληροφορίες για το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και πληροφορίες για το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους:

www.minagric.gr/index.php/el/xrisimewplirofories-2/progr-koin-arogis (πρόσβαση στις 10/6/2014)

Γενικές πληροφορίες και πληροφορίες για τον Κανονισμό του ΕΣΠΑ 2007-2011:

www.espa.gr (πρόσβαση στις 6/6/2014)

www.espa.gr/elibrary/EC223_Deprived_11032014_L72.pdf (πρόσβαση στις 6/6/2014)

Πληροφορίες για τη DYNAMO INTERNATIONAL:

www.dynamoweb.be (πρόσβαση στις 15/6/2014)

Πληροφορίες για το Δήμο Αθηναίων:

www.cityofathens.gr (πρόσβαση στις 15/6/2014)

Πληροφορίες για το ΚΥΑΔΑ:

www.kyada.gr (πρόσβαση στις 15/6/2014)

Πληροφορίες για τη ΜΚΟ PRAKSIS:

www.praksis.gr (πρόσβαση στις 19/6/2014)

Πληροφορίες για τη ΜΚΟ ΑΡΣΙΣ- Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων:

www.arsis.gr (πρόσβαση στις 19/6/2014)

Πληροφορίες για το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας:

www.ypakp.gr (πρόσβαση στις 19/6/2014)

Πληροφορίες για τη ΜΚΟ ΚΛΙΜΑΚΑ:

<http://www.klimaka.org.gr> (πρόσβαση στις 23/6/2014)

Πληροφορίες για τον Κοινωνικό Ξενώνα Αστέγων, ΕΕΣ:

<http://www.redcross.gr/default.asp?pid=123> (πρόσβαση στις 28/6/2013)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βενιέρης Δημήτρης (2013). *Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική και κοινωνικά δικαιώματα*, 1^η Έκδοση, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (1999). *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα. Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, Επιστ. Υπεύθυνος: Καθηγητής Ηλίας Κατσούλης, Επιμέλεια Έκδοσης: Δ. Καραντινός, Λ. Μαράτου- Αλιπραντή, Ε. Φρονίμου, Τόμος Β', Δεύτερη έκδοση, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.

Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής (2004). *Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός*, Επιμέλεια: Μαρία Πετμεζίδου & Χρίστος Παπαθεοδώρου (& Εισαγωγή), Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα.

Ζάννης Παναγιώτης (2002) «Ο ρόλος των ανθρωπιστικών οργανώσεων του Τρίτου Τομέα στην καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού» στο *Κοινωνικός Αποκλεισμός "Για τους ανθρώπους που παραμερίζουμε..."*, Εισηγήσεις Τριήμερου Συνεδρίου Πάντειο Πανεπιστήμιο 16, 17,18 Μαΐου 1999 Εισαγωγή – Επιμέλεια: Δέσποινα Παπαδοπούλου, «Αθηνά»- Δίκτυο Εθελοντικής Δημιουργίας & Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (2006). Πρακτικά Εισηγήσεων Συνεδρίου Λαύριο, 22-23 Σεπτεμβρίου 2005, «Φτώχεια, Αποκλεισμός & Κοινωνικές Ανισότητες», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.

Ιατρίδης Δημήτριος (2009). *Οργανισμοί κοινωνικής φροντίδας: Σχεδιασμός κοινωνικής πολιτικής για ανάπτυξη*, 4^η έκδοση, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Ιωσηφίδης Θεόδωρος(2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*, 1η Έκδοση, Εκδόσεις Κριτική, Σεπτέμβριος, Αθήνα.

Kaufmann Franz-Xaver «Τα κράτη Πρόνοιας» στο *Αντιμέτωποι με τη φτώχεια. Η Δύση και οι φτωχοί χτες και σήμερα* (2013) Francois-Xavier Merrien (Διεύθ.), επιστημονική επιμέλεια: Χριστίνα Κωνσταντινίδου μετάφραση: Μαρία Κορασίδου, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 289-329.

Κουραχάνης Νίκος, *Τα (τηλε)παιχνίδια της εξαθλίωσης και η κοινωνική πολιτική για τους άστεγους*, Περιοδικό Ενθέματα, <http://enthemata.wordpress.com/2014/05/24/nikkour/>, (πρόσβαση στις 22/5/2014)

Κυριαζή Νότα (2005), *Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, Αθήνα.

Λυδάκη Άννα (2001). *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, 5^η Έκδοση, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Mason Jennifer (2003). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας* (επιμέλεια Νότα Κυριαζή.), Εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, Αθήνα.

Μουσούρου Λουκία «Κοινωνικός αποκλεισμός και κοινωνική προστασία» στο *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία* (1998) Επιμέλεια - εισαγωγή: Κούλα Κασσιμάτη, 4^η ανατύπωση, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 67-85.

Μπαλούρδος Δημήτριος - Σπυροπούλου Ναταλία «Πορτραίτα της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης» στο *Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας-2012. Όψεις της κρίσης* (2012) Επιμέλεια: Α. Μουρίκη, Δ. Μπαλούρδος, Ο. Παπαλιού, Ν. Σπυροπούλου, Ε. Φαγαδάκη, Ε. Φρονίμου, Αθήνα.

Μπουρίκος Δημήτρης (2013). *Κοινωνική αλληλεγγύη στην Ελλάδα της κρίσης: Νέο κύμα ανάδυσης της κοινωνίας πολιτών ή εμπέδωση της κατακερματισμένης κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη;* ΕΛΙΑΜΕΠ-Παρατηρητήριο για την Κρίση, Ερευνητικό κείμενο Νο3, Απρίλιος, 2013.

Παπαδοπούλου Δέσποινα - Λυγδοπούλου Τίνα (2008). *Κοινωνικές παρεμβάσεις εκτός δομής: Ένα μεθοδολογικό εργαλείο*, EQUAL- ΣΥΓΚΛΙΣΕΙΣ/ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, Αθήνα.

Παπαδοπούλου Δέσποινα (2012). *ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ. Η διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού και η αδυναμία συμμετοχής στα κοινωνικά δικαιώματα υπό συνθήκες κρίσης*, Εκδόσεις Τόπος & Δέσποινα Παπαδοπούλου, Αθήνα.

Παπαλιού Όλγα (2010) «Το ζήτημα των αστέγων: μια πρώτη προσέγγιση» στο *Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2010* (2010) Επιμέλεια: Μ. Ναούμη- Γ. Παπαπέτρου- Ν. Σπυροπούλου- Ε. Φρονίμου- Μ. Χρυσάκης, ΕΚΚΕ, Αθήνα.

Σκλιάς Π. & Χουλιάρας Α. (2002). *Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών. Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και η διεθνής αναπτυξιακή συνεργασία*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Σιασίτσα Δήμητρα, *Κοινωνική κατοικία: φιλανθρωπία ή δικαίωμα;*, Περιοδικό Ενθέματα, <http://enthemata.wordpress.com/2014/04/27/siatitsa/>, (πρόσβαση στις 2/6/2014)

Σπυροπούλου Ναταλία «Στόχοι και πολιτικές για την καταπολέμηση της φτώχειας και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης στην Ελλάδα» στο *Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2010* (2010) Επιμέλεια: Μ. Ναούμη- Γ. Παπαπέτρου- Ν. Σπυροπούλου- Ε. Φρονίμου- Μ. Χρυσάκης, ΕΚΚΕ, Αθήνα.

Σταθόπουλος Πέτρος (2003). *Κοινωνική Πρόνοια. Μια γενική θεώρηση*, 2^η έκδοση, Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ, Αθήνα.

Σωτηρόπουλος Δ (2004). *Η άγνωστη Κοινωνία Πολιτών: κοινωνικές κινητοποιήσεις, Εθελοντισμός και κράτος στη σύγχρονη Ελλάδα*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα.

Χρυσάκης Μανώλης «Φτώχεια αποστέρηση και ανισότητες στην υγεία: προκλήσεις και πολιτικές » στο *Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2010* (2010) Επιμέλεια: Μ. Ναούμη- Γ. Παπαπέτρου- Ν. Σπυροπούλου- Ε. Φρονίμου- Μ. Χρυσάκης, ΕΚΚΕ, Αθήνα.

Bryman Alan (2001). *Social Research Methods*, Oxford: Oxford University Press.

Jencks Christopher (1994). *The homeless*, Harvard University press Cambridge, Massachussets London, England.

FEANTSA, European Observatory on Homelessness, *European research agenda on Homelessness 2013*,

http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/european_research_agenda_on_homelessness_eoh_2013-2.pdf (πρόσβαση στις 12/5/2014)

FEANTSA, *Social Innovation to Combat Homelessness: A Guide*, May 2012,

<http://www.feantsa.org/spip.php?article622> (πρόσβαση στις 15/5/2014)

FEANTSA, *Supported employment for people experiencing homelessness The role of work integration social enterprises (WISE)*

<http://www.feantsa.org/spip.php?article363&lang=en> (πρόσβαση στις 5/7/2013)

International Sociological Association (ISA), *Code of ethics*, http://www.isa-sociology.org/about/isa_code_of_ethics.htm, (πρόσβαση στις 20/7/2014).

Kvale Steinar (1996). *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*, Thousand Oaks: Sage.

Nicole Fondeville & Terry Ward Applica, *Homelessness during the crisis*, Employment, Social Affairs & Inclusion. Social Situation Observatory-Income Distribution and Living condition 2011 European Commission,

ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=9847&langId=en. (πρόσβαση στις 10/5/2014).

Nicholas Pleace and Deborah Quilgars, *Improving Health and Social Integration through Housing First 2013. A Review*,

http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/improving_health_and_social_integration_through_housing_first_a_review.pdf (πρόσβαση στις 12/5/2014)

ΠΑΡΑΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΠΡΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ

ΘΕΜΑ: «ΟΙ ΑΣΤΕΓΟΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΤΟΥΣ»

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: Υποστηρικτικές παρεμβάσεις για τους άστεγους στο Δήμο Αθηναίων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ, ΤΟ ΣΚΟΠΟ ΚΑΙ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΚΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ ΣΕ ΒΑΘΟΣ.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ & ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ:

- ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ.
- ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ ΣΤΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΦΟΡΕΑ.
- ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ-ΣΤΟΧΟΥ ΟΠΟΥ ΠΑΡΕΜΒΑΙΝΟΥΝ ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ;
- ΜΕ ΠΟΙΟΝ ΤΡΟΠΟ ΓΙΝΕΤΑΙ Ο ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ & ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟΝ ΑΣΤΕΓΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ;
- ΔΙΚΤΥΩΣΗ & ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΦΟΡΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟ ΤΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ.
- ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΚΡΑΤΙΚΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ; ΜΕ ΦΟΡΕΙΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ-ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ; ΕΜΠΛΟΚΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΕ ΤΟΠΙΚΟ/ ΕΘΝΙΚΟ/ ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ; ΜΕ ΠΟΙΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ;

ΜΕ ΠΟΙΑ ΜΕΣΑ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΝΤΑΙ ΟΙ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ- ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ- ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ
ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ;

- ΜΕ ΠΟΙΟΝ ΤΡΟΠΟ ΣΥΝΤΟΝΙΖΕΤΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ;
- ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΑΣΤΕΓΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ;
- ΠΩΣ ΕΠΙΛΕΓΕΤΑΙ Ο ΑΣΤΕΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΕ ΠΟΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΝΤΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ; ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ;
- ΠΟΤΕ, ΜΕ ΠΟΙΑ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΟΙΕΣ ΩΡΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΙΝΟΥΝ ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ; ΓΙΑΤΙ;
- ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΠΟΥ ΕΜΠΛΕΚΕΤΑΙ ΚΑΙ ΣΤΕΛΕΧΩΝΕΙ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ; ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ Ο ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ; ΕΜΜΙΣΘΟ/ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟ/ ΜΟΝΙΜΟ/ ΜΕ ΣΥΜΒΑΣΗ ΟΡΙΣΜΕΝΟΥ ΧΡΟΝΟΥ.
- ΥΛΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ; ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ, ΠΩΣ ΕΞΑΣΦΑΛΙΖΟΝΤΑΙ, ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΔΙΑΘΕΣΗ- ΔΙΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ;
- ΜΕ ΤΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΝΤΑΙ ΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ; ΜΕ ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ; ΚΡΑΤΙΚΗ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΑ ΚΟΝΔΥΛΙΑ, ΔΩΡΕΕΣ/ ΧΟΡΗΓΙΕΣ, ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ;
- ΔΙΚΤΥΩΣΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΠΑΡΑΠΛΕΥΡΕΣ ΔΟΜΕΣ; ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΚΑΙ ΑΝ ΝΑΙ ΜΕ ΠΟΙΟΝ ΤΡΟΠΟ;
- ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΚΡΑΤΙΚΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΛΟΚΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΕ ΤΟΠΙΚΟ/ΕΘΝΙΚΟ/ ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ; ΜΕ ΠΟΙΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ;

ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ:

- ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΑΣΤΕΓΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΠΟΥ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ; ΑΝΑΓΚΕΣ, ΤΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΤΟΥ ΑΣΤΕΓΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ;
- ΕΝΤΟΠΙΖΟΝΤΑΙ ΝΕΕΣ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΝΕΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ;

ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ:

- ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ;
- ΜΕ ΠΟΙΟΝ ΤΡΟΠΟ ΑΠΟΤΙΜΑΤΑΙ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΕΙΤΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΕΥΜΕΝΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ;
- ΜΕ ΠΟΙΟΝ ΤΡΟΠΟ ΑΠΟΤΙΜΑΤΑΙ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΕΙΤΑΙ ΕΥΡΥΤΕΡΑ Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

European Typology of Homelessness and housing exclusion-ETHOS (FEANTSA)

Εννοιολογική Κατηγορία: ΑΣΤΕΓΟΙ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ

Λειτουργικός ορισμός: Άνθρωποι που ζουν στο δρόμο και διαμονή σε χώρους για επείγουσες περιπτώσεις

Συνθήκες Διαβίωσης: Διαμονή σε δημόσιους χώρους ή εξωτερικούς χώρους, Διανυκτέρευση σε ξενώνες ύπνου

Προσδιορισμοί Όρων Κατοικίας: Άνθρωποι χωρίς σταθερό τόπο διαμονής, που χρησιμοποιούν για διανυκτέρευση υποβαθμισμένα καταλύματα. Διαμονή στο δρόμο ή σε δημόσιους χώρους, χωρίς το κατάλυμα να μπορεί να θεωρηθεί τόπος κατοικίας

Εννοιολογική Κατηγορία: ΣΤΕΡΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Λειτουργικός ορισμός: Διαμονή σε ξενώνες για αστέγους.
Φιλοξενία σε ξενώνες Γυναικών.
Διαμονή σε κέντρα για μετανάστες πρόσφυγες.
Πρόσωπα που φεύγουν από Ιδρύματα.
Πρόσωπα που λαμβάνουν μακροχρόνια υποστήριξη.

Συνθήκες Διαβίωσης: 1. Διαμονή σε ξενώνα για άστεγους Προσωρινή παραμονή σε ξενώνα για άστεγους. Υποστηριζόμενη διαμονή σε μεταβατικό στάδιο*.
2. Διαμονή σε ξενώνες για γυναίκες
3. Προσωρινή φιλοξενία σε κέντρα υποδοχής για αιτούντες Άσυλο. Προσωρινή φιλοξενία για μετανάστες.
4. Εξιτήριο από σωφρονιστικά καταστήματα – Αποφυλακίζόμενοι. Εξιτήριο από Ψυχιατρεία και άλλα Νοσοκομεία. Λήξη φιλοξενίας σε Ιδρύματα Παιδικής Προστασίας /στέγες ανηλίκων.
5. Στεγαστική φροντίδα για ηλικιωμένους αστέγους. Υποστηριζόμενη διαμονή για πρώην αστέγους

Προσδιορισμοί Όρων Κατοικίας: 1. Ο χρόνος παραμονής ορίζεται να είναι σύντομος*
2. Σύντομη φιλοξενία γυναικών, που έχουν βιώσει ενδο-οικογενειακή βία.
3. Βραχυχρόνια φιλοξενία σε χώρους υποδοχής λόγω νομικής εκκρεμότητας.
4. Δεν υπάρχει άλλη κατοικία πριν την αποφυλάκιση.
5. Παράταση της νοσηλείας λόγω της έλλειψης στέγης.
6. Δεν πιστοποιείται η ύπαρξη κατοικίας (με την συμπλήρωση των 18 χρόνων).
7. Διαμονή μακράς διάρκειας* και παροχή φροντίδας για πρώην αστέγους.

Εννοιολογική Κατηγορία: **ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΕ ΕΠΙΣΦΑΛΕΙΣ
ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΕΓΑΣΗΣ**

Λειτουργικός ορισμός: Άνθρωποι που ζουν σε επισφαλή κατοικία.

Άνθρωποι που ζουν υπό την απειλή έξωσης.

Πρόσωπα που ζουν υπό την απειλή βίας.

Συνθήκες Διαβίωσης: Προσωρινή φιλοξενία σε συγγενείς ή φίλους (από ανάγκη). Διαμονή σε καθεστώς παράνομης ή παράτυπης υπενοικίασης. Παράνομη καταπάτηση γης (για στεγαστικό σκοπό).

Αναγκαστική έξωση με δικαστική εντολή από ενοικιαζόμενη Κατοικία. Εντολή κατάσχεσης ιδιόκτητης κατοικίας.

Διαμονή στην οικογενειακή εστία με καταγεγραμμένα από την αστυνομία περιστατικά βίας

Προσδιορισμοί Όρων Κατοικίας: Προσωρινή διαμονή σε συμβατική κατοικία αλλά όχι σε κανονική και μόνιμη λόγω έλλειψης στέγης. Διαμονή χωρίς νόμιμη ενοικίαση – παράνομη κατάληψη. Καταπάτηση γης χωρίς νόμιμα δικαιώματα.

Όπου εντολές για έξωση είναι σε ισχύ. Όπου υπάρχει δικαστική εντολή για κατάσχεση.

Όταν η αστυνομία λαμβάνει μέτρα για να εξασφαλίσει ασφαλή διαμονή σε θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

Εννοιολογική Κατηγορία: **ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΠΟΥ ΔΙΑΒΙΟΥΝ ΣΕ ΑΝΕΠΑΡΚΗ –
ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ**

Λειτουργικός ορισμός: Άνθρωποι που ζουν σε προσωρινά ή πρόχειρα καταλύματα.

Άνθρωποι που ζουν σε ακατάλληλα καταλύματα. Διαμονή υπερβολικά μεγάλου αριθμού ανθρώπων στον ίδιο χώρο.

Συνθήκες Διαβίωσης: Τροχόσπιτα – Αυτοκίνητα Μη συμβατικές κατασκευές

Προσωρινές κατασκευές.

Κατελημμένα κτίρια ακατάλληλα για κατοίκηση.

Υπέρβαση του ανώτατου επιτρεπτού ορίου συνωστισμού σε Κατοικία.

Προσδιορισμοί Όρων Κατοικίας: Δεν προορίζονται για μόνιμη διαμονή. Αυτοσχέδιες κατασκευές, παραπήγματα ή παράγκες. Ημι-μόνιμες κατασκευές, λυόμενα ή containers.

Χώροι που θεωρούνται ακατάλληλοι για κατοίκηση σύμφωνα με την υπάρχουσα νομοθεσία.

Υπέρβαση του ανώτατου επιτρεπτού εθνικού ορίου ανθρώπων ανά χρησιμοποιούμενο δωμάτιο ή επιφάνεια κατοικίας ανά άτομο.

Πηγή: [http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/EL_2009EthosLeaflet\[1\].pdf](http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/EL_2009EthosLeaflet[1].pdf)
(πρόσβαση στις 19/4/2014)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Υπηρεσίες για την υποστήριξη του άστεγου πληθυσμού στα όρια του Δήμου Αθηναίων			
Ονομασία	Υπηρεσίες Κοινωνικής Φροντίδας	Στέγαση	Ιστοσελίδα- Πληροφορίες
Γιατροί του Κόσμου	☒	☒	http://www.mdmgreece.gr/
Κλίμακα	☒	☒	http://www.klimaka.org.gr/js/index.php/
PRAKSIS	☒	☒	www.praksis.gr/
ΑΡΣΙΣ- Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων	☒	☒	http://arsis.gr/
Εθνικό Δίκτυο Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης- «Κοινωνικές δομές στους δήμους Ζωγράφου και Καισαριανής- Πολυδύναμο σχέδιο κοινωνικών δράσεων άμεσης αντιμετώπισης της φτώχειας»	☒	☒	http://www.koinoniasos.gr/
Κοινοφελής Δημοτική Επιχείρηση Πειραιά	☒	☒	http://www.kodep.gr/
ΚΥΑΔΑ	☒	☒	https://www.cityofathens.gr/organotiki-dimodimoy-athinaion/dimotikoi-foreis/kentroypodoxis-astegon-dimoy-athinaion-k-y-d
«ΔΙΚΤΥΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ»- Δ/ση Κοινωνικής Αλληλεγγύης & Υγείας του Δήμου Αθηναίων		☒	https://www.cityofathens.gr/ypiresies/dioikitikes-koinonikes-ypiresies/dieythynsi-koinonikis-alilegiis-ygeias#A6
Δήμος Βάρης – Βούλας- Βουλαγμένης, Κοινωνικός Ξενώνας Ενηλίκων Βουλαγμένης		☒	

Κοινωνικός Ξενώνας Αστεγών- ΕΕΣ		☒	http://www.redcross.gr/default.asp?pid=123
ΕΚΚΑ	☒	☒	http://www.ekka.org.gr/EKKA!show.action

Όνομασία: Γιατροί του Κόσμου

Θεσμική Υπόσταση: ΝΠΙΔ/ ΜΚΟ- μέλος του Διεθνούς Δικτύου των ΓΤΚ

Ιστοσελίδα: <http://www.mdmgreece.gr/>

Περιγραφή: Με βασικές αποστολές την υποστήριξη και τη μαρτυρία για την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την παροχή ιατρικής φροντίδας, οι Γιατροί του Κόσμου αναπτύσσουν δράσεις παρέμβασης σε κρίσεις (στον τομέα της υγείας, πολιτικές κρίσεις, οικονομικές και περιβαλλοντικές κρίσεις), σε ανθρωπιστικά επείγουσες καταστάσεις (όπως φυσικές καταστροφές και πόλεμοι/συγκρούσεις) και υλοποιούν μακροπρόθεσμα/ αναπτυξιακά προγράμματα για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του αποκλεισμού από την ιατρική περίθαλψη σε βάθος χρόνου. Στην Ελλάδα, από τους ΓΤΚ έχει αναπτυχθεί ένα δίκτυο υπηρεσιών για την υποστήριξη των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν τη φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό και το πρόβλημα της έλλειψης στέγης. Επίσης, συνεργάζονται στο πλαίσιο της ανάπτυξης των «Κοινωνικών δομών για την αντιμετώπιση της φτώχειας στο Δήμο της Αθήνας» μέσω των δομών του Κοινωνικού Φαρμακείου και του Υπνωτηρίου για την υποστήριξη των αστεγών.

Αρμοδιότητες: Πολυϊατρεία, Κοινωνική Υπηρεσία, Κοινωνικό Φαρμακείο, Υπνωτήριο, Κέντρο Υποδοχής Ευάλωτων Αιτούντων Άσυλο Πρόγραμμα φιλοξενίας και κοινωνικής στήριξης προσφύγων των Γιατρών του Κόσμου, «Δρόμοι της Αθήνας»-Κινητή μονάδα(Street Work).

Ομάδες παρέμβασης: Αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες, άποροι, άστεγοι, ανασφάλιστοι, Ρομά, μετανάστες.

Όνομασία: Κλίμακα

Θεσμική Υπόσταση: ΝΠΙΔ / ΜΚΟ

Ιστοσελίδα: <http://www.klimaka.org.gr/js/index.php/>

Περιγραφή: Οι δράσεις της ΜΚΟ Κλίμακα στοχεύουν τόσο στην διάθεση υπηρεσιών ψυχικής υγείας όσο και στην υλοποίηση προγραμμάτων κοινωνικής ενσωμάτωσης ευάλωτων ομάδων πληθυσμού. Προσφέρει υπηρεσίες ιατρικές, ψυχοκοινωνικές, ειδικής υποστήριξης και φροντίδας σε άτομα και ομάδες ευπαθείς με πολλαπλά προβλήματα που χρήζουν συστηματικής και ολοκληρωμένης παρέμβασης. Συμβάλλει στον περιορισμό των ανισοτήτων, στις ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στα δημόσια αγαθά, στην αύξηση της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης, στην Ελλάδα και σε χώρες του εξωτερικού. Πιο συγκεκριμένα για τους άστεγους λειτουργεί το Πρόγραμμα Στήριξης Αστέγων.

Αρμοδιότητες: Μονάδες ψυχικής υγείας, Συντονιστικός φορέας του Σχεδίου δράσης "**Κοινωνικές δομές για την αντιμετώπιση της φτώχειας στο Δήμο Αθήνας**" μέσα από το Γραφείο διαμεσολάβησης, Πρόγραμμα Στήριξης Αστέγων: Κέντρο Ημέρας Αστέγων, ΞΕΝΩΝΑΣ ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΗΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ, Πρόγραμμα Απασχόλησης Αστέγων στην Ανακύκλωση Χαρτιού, Έρευνα, Παρέμβαση στο Δρόμο- Street Work,
ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΟΙΣΠΕ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ και Κοινωνική Κατοικία.

Ομάδες Παρέμβασης: Ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, άστεγοι, άνεργοι, άποροι.

Όνομασία: PRAKSIS

Θεσμική υπόσταση: ΝΠΙΔ/ ΜΚΟ

Ιστοσελίδα: www.praksis.gr/

Περιγραφή: Η οργάνωση αναπτύσσει ποικίλες δράσεις και πολυεπίπεδα προγράμματα με κύριο στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού και οικονομικού αποκλεισμού των ευπαθών κοινωνικά ομάδων και την υπεράσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων μέσα από παρεμβάσεις πρόληψης, άμεσης παρέμβασης και υποστήριξης καθώς, επίσης, διεκδίκησης δικαιωμάτων και άσκησης πίεσης. Βασικά είναι τα Πολυϊατρεία για την ιατρονοσηλευτική φροντίδα και φαρμακευτική κάλυψη των πληθυσμιακών ομάδων που απευθύνονται. Πιο συγκεκριμένα, για το πρόγραμμα Στέγη PLUS(+) αφορά στα Κέντρα φιλοξενίας στην Αθήνα και την Πάτρα, οι οποίοι είναι συνολικά 3 και αναπτύσσεται στο πλαίσιο εταιρικού σχήματος με τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό. Πιο συγκεκριμένα το κέντρο υποδοχής στην Αθήνα υποστηρίζει ασυνόδευτους ανήλικους(30 άτομα) και στην Πάτρα ασυνόδευτους(30) καθώς και ευρύτερα ευάλωτες περιπτώσεις(40) και με τις εξής παροχές: κάλυψη βασικών αναγκών διαβίωσης, ιατροφαρμακευτική κάλυψη, ψυχοκοινωνική, νομική και εργασιακή συμβουλευτική και στήριξη, εκπαίδευση/ κατάρτιση και υπηρεσίες διαμεσολάβησης. Ειδικότερα για το τρέχον πρόγραμμα Συν στο Πλην, αφορά στην υποστήριξη ανθρώπων που είτε διαβιούν στο δρόμο είτε σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης. Σε επίπεδο πρόληψης αναπτύσσεται η παρέμβαση της Κοινωνικής Κατοικίας με την υποστήριξη ελλήνων νοικοκυριών με ανήλικα παιδιά μέσα από: ψυχοκοινωνική, και οικονομική στήριξη, ιατροφαρμακευτική κάλυψη και σίτιση, επισκευές κατοικίας και εργασιακή συμβουλευτική. Στον παρεμβατικό άξονα αναπτύσσεται η λειτουργία 3 Ανοικτών Κέντρων Ημερήσιας Υποδοχής Αστέγων(Αθήνα, Πειραιάς και Θεσσαλονίκη) όπου παρέχονται: χώρος και μέσα φροντίδας προσωπικής υγιεινής, πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας, ψυχοκοινωνική στήριξη και εργασιακή συμβουλευτική.

Αρμοδιότητες: Πολυϊατρεία, ΣΤΕΓΗ PLUS(+), Συν στο Πλην-Κοινωνική Κατοικία & Κέντρα Ημέρας,

Ομάδες παρέμβασης: Έλληνες άτομα και οικογένειες, άποροι, άστεγοι, ανασφάλιστοι, οικονομικοί μετανάστες, αιτούντες άσυλο / πρόσφυγες, ασυνόδευτοι ανήλικοι, θύματα διεθνικής σωματεμπορίας (trafficking), εκδιδόμενες γυναίκες, παιδιά του δρόμου, χρήστες ναρκωτικών ουσιών, Ρομά, οροθετικοί (HIV/AIDS)/ PLWA, πάσχοντες σε ηπατίτιδα Β, C, msm (men having sex with men), κρατούμενοι, αποφυλακισμένοι.

Όνομασία: ΑΡΣΙΣ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΝΕΩΝ

Θεσμική Υπόσταση: ΝΠΙΔ/ ΜΚΟ

Ιστοσελίδα: <http://arsis.gr/>

Περιγραφή: Η ΑΡΣΙΣ παρεμβαίνει με δράσεις για την πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού των νέων δηλαδή για την υποστήριξη των παιδιών και των νέων έως 21 ετών και την προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Οι παρεχόμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες της ΑΡΣΙΣ είναι πολυδιάστατες και εκτός από την άμεση στέγαση και την κάλυψη των βασικών αναγκών αναπτύσσει υπηρεσίες: ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και συμβουλευτικής (κοινωνικής, νομικής, επαγγελματικής) με στόχους τη διασφάλιση μιας αξιοπρεπούς διαβίωσης και την ένταξη στην ελληνική πραγματικότητα. Λειτουργεί ξενώνες για τη φιλοξενία ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο ,ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο και οικογενειών.

Ομάδες παρέμβασης: παιδιά και νέοι έως 21 ετών, ασυνόδευτοι ανήλικοι.

Όνομασία: ΜΚΟ Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό & Ερευνητικό Κέντρο Αθηνών (ΕΠΕΚΑ), «Κοινωνικές δομές στους δήμους Ζωγράφου και Καισαριανής- Πολυδύναμο σχέδιο κοινωνικών δράσεων άμεσης αντιμετώπισης της φτώχειας»- Εθνικό Δίκτυο Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης.

Θεσμική υπόσταση: ΝΠΙΔ/ ΜΚΟ.

Ιστοσελίδα: <http://www.koinoniasos.gr/>

Περιγραφή: Η ανάπτυξη των κοινωνικών δομών Ανοικτό Κέντρο Ημερήσιας Υποδοχής Αστέγων και Υπνωτήριο των Δήμων Ζωγράφου – Καισαριανής ως «Κοινωνικές δομές στους δήμους Ζωγράφου και Καισαριανής-Πολυδύναμο σχέδιο κοινωνικών δράσεων άμεσης αντιμετώπισης της φτώχειας» δημιουργήθηκαν από τη ΜΚΟ Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό & Ερευνητικό Κέντρο Αθηνών (Ε.Π.Ε.Κ.Α) στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» (ΕΣΠΑ 2007-2013) και συμμετέχουν στο Εθνικό Δίκτυο Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης. Κύριοι στόχοι του Δικτύου είναι αντιμετώπιση της φτώχειας μέσα από μια οριζόντια δέσμη ενεργειών ψυχοκοινωνικής και υλικής υποστήριξης. Στο Ανοικτό Κέντρο Ημερήσιας Υποδοχής Αστέγων, οι ωφελούμενοι προσέρχονται κατά τη διάρκεια της ημέρας για τη φροντίδα της προσωπικής τους υγιεινής, για ενασχόληση μέσω δραστηριοτήτων στο χώρο, για υπηρεσίες πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και ευρύτερα για λήψη ψυχοκοινωνικής στήριξης. Στο Υπνωτήριο με δυνατότητα υποδοχής 50 ατόμων, οι ωφελούμενοι που εντάσσονται σε αυτό διανυκτερεύουν ενώ, επίσης, η συνεχής ψυχοκοινωνική στήριξη είναι μέρος των υπηρεσιών.

Αρμοδιότητες: Ανοικτό Κέντρο Ημερήσιας Υποδοχής Αστέγων και Υπνωτήριο των Δήμων Ζωγράφου –Καισαριανής.

Ομάδες παρέμβασης: Άστεγοι.

Όνομασία: Κοινωφελής Δημοτική Επιχείρηση Πειραιά

Θεσμική υπόσταση: ΜΚΟ/ ΝΠΙΔ

Ιστοσελίδα: <http://www.kodep.gr/>

Περιγραφή: Στόχος η μέριμνα για όλα τα κοινωνικά προβλήματα των Δημοτών, ανεξαρτήτως ηλικίας. Μεταξύ άλλων η φροντίδα για την περίθαλψη, σίτιση, ένδυση των απόρων και αστέγων Δημοτών, η φροντίδα για την ενημέρωση του κοινού σε θέματα υγείας και πρόληψης, καθώς και η εν γένει εφαρμογή πολιτικών και δράσεων που στοχεύουν στην μέριμνα και υποστήριξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Οι παροχές του Ξενώνα αφορούν υπηρεσίες από ειδικευμένο επιστημονικό και διοικητικό προσωπικό και πιο συγκεκριμένα: Διαμονή με μέγιστο χρονικό διάστημα του τρεις μήνες, παροχή ειδών ατομικής υγιεινής και ιματισμού, ημιδιατροφή, συμβουλευτική και ψυχοκοινωνική στήριξη, κοινωνική και προνοιακή κάλυψη.

Αρμοδιότητες: ΞΕΝΩΝΑΣ ΑΣΤΕΓΩΝ ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΗ

Ομάδες παρέμβασης: Άποροι, αυτοεξυπηρετούμενοι άστεγοι άνθρωποι και ευπαθείς κοινωνικές ομάδες(κατά προτεραιότητα δημότες Πειραιά ή πρώην κάτοικοι).

Όνομασία: ΚΥΑΔΑ(Κέντρο Υποδοχής και Αλληλεγγύης Δήμου Αθηναίων)

Θεσμική Υπόσταση: Δημοτικό Ίδρυμα

Ιστοσελίδα: <https://www.cityofathens.gr/organotiki-domi-dimoy-athinaion/dimotikoi-foreis/kentro-ypodoxis-astegon-dimoy-athinaion-k-y-d>

Περιγραφή: Το ΚΥΑΔΑ στοχεύει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων στέγασης, σίτισης, υγείας και επανένταξης των αστέγων που ζουν στην πόλη καθώς και η υποστήριξη των πολιτών και των οικογενειών που, ενώ δεν είναι άστεγοι, αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στην καθημερινότητά τους. Τα προγράμματα υποστήριξης των ευπαθών ομάδων σχεδιάζονται και υλοποιούνται από την Κοινωνική Υπηρεσία του Κ.Υ.Α.Δ.Α.

Αρμοδιότητες: Ανοιχτό Κέντρο Σίτισης Αστέγων, Δύο (2) Ξενώνες Στέγασης, Κοινωνικό Παντοπωλείο, Κοινωνικό Φαρμακείο, Αθηναϊκή Αγορά (Παροχή Ρουχισμού), Κόμβος Αλληλοβοήθειας, Σύλλογος Φίλων Ιδρύματος Αστέγων-Εθελοντές, Κοινωνική Υπηρεσία.

Ομάδες Παρέμβασης: Άστεγοι, Άποροι.

Όνομασία: «ΔΙΚΤΥΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ», της Διεύθυνσης Κοινωνικής Αλληλεγγύης & Υγείας του Δήμου Αθηναίων

Θεσμική Υπόσταση: Υπηρεσία του Δήμου Αθηναίων

Ιστοσελίδα: <https://www.cityofathens.gr/ypiresies/dioikitikes-koinonikes-ypiresies/dieythynsi-koinonikis-alilegiis-ygeias#A6>

Περιγραφή: Το πρόγραμμα στέγασης «Κοινωνικής Κατοικίας» παρέχει υπηρεσίες στέγασης, σίτισης, ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και κοινωνικής επανένταξης σε κατοίκους της Αθήνας οι οποίοι στερούνται των πόρων ή των μέσων για την ικανοποίηση των ανωτέρω αναγκών. Η στέγαση των ατόμων και των οικογενειών λαμβάνει χώρα σε διαμερίσματα (17 μέχρι σήμερα) πολυκατοικίας στο κέντρο της Αθήνας, με τη συνεργασία της μη κερδοσκοπικής αστικής εταιρίας «Ανθρώπινοι Άνθρωποι» για την κάλυψη των εξόδων του προγράμματος.

Αρμοδιότητες: Κοινωνική Πολυκατοικία με 17 διαμερίσματα

Ομάδες παρέμβασης: Άστεγα άτομα και οικογένειες ή άτομα/οικογένειες σε κίνδυνο έλλειψης στέγης- κάτοικοι της πόλης της Αθήνας

Όνομασία: Δήμος Βάρης – Βούλας-Βουλιαγμένης, Κοινωνικός Ξενώνας
Ενηλίκων Βουλιαγμένης

Θεσμική υπόσταση: ΝΠΔΔ(Δημοτική Αρχή)

Περιγραφή: Σκοπός του Κοινωνικού Ξενώνα Ενηλίκων Βουλιαγμένης είναι, μέσω παροχών ηθικής στήριξης και με την εξασφάλιση της στέγης και της σίτισης για τους άπορους, άστεγους ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας, είναι ηλικιωμένοι ή παραγωγικής ηλικίας και οι οποίοι εντάσσονται σε αυτόν, να επανενταχθούν όσο το δυνατόν πιο άμεσα στην κοινωνία. Οι φιλοξενούμενοι ανέρχονται στους 30 ως ανώτατος αριθμός, είναι ενήλικα και αυτοεξυπηρετούμενα άτομα και η φιλοξενία τους στον Ξενώνα έχει ανώτατη χρονική διάρκεια τους έξι μήνες.

Αρμοδιότητες: Κοινωνικός Ξενώνας Ενηλίκων Βουλιαγμένης

Ομάδες παρέμβασης: Άποροι, άστεγοι.

Ονομασία: Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός- Κοινωνικός Ξενώνας Αστέγων του ΕΕΣ σε συνεργασία με το ΥΥΚΑ.

Θεσμική Υπόσταση: ΜΚΟ

Ιστοσελίδα: <http://www.redcross.gr/default.asp?pid=123>

Περιγραφή: Ο ΕΕΣ υποστηρίζει τις πιο αδύναμες πληθυσμιακές ομάδες αναπτύσσοντας αδιάκοπο και σύνθετο έργο με στόχο τον άνθρωπο και με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο. Ειδικότερα, το πρόγραμμα του Κοινωνικού Ξενώνα Αστέγων στοχεύει στην παροχή υπηρεσιών στέγασης και φιλοξενίας, σίτισης, ψυχοκοινωνικής στήριξης, νοσηλευτικής φροντίδας, ασφάλειας και βοήθειας των αστέγων, με προοπτική την κοινωνική και επαγγελματική τους αποκατάσταση, ώστε να αποφευχθεί η μονιμότητα της παραμονής και η ασυλοποίησή τους. Για αυτό το σκοπό, εφαρμόζονται στοχευμένες υποστηρικτικές δράσεις από εξειδικευμένο προσωπικό, για την ανάπτυξη μηχανισμών πρόληψης, την άρση των εμποδίων και την αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού.

Αρμοδιότητες: Κοινωνικός Ξενώνας Αστέγων

Ομάδες παρέμβασης: Μακροχρόνια άνεργοι, μονογονεϊκές οικογένειες, άτομα με αναπηρίες, άστεγοι, μετανάστες, πρόσφυγες, ασυνόδευτα ανήλικα κλπ. Ειδικότερα, ωφελούμενοι από το πρόγραμμα Κοινωνικού Ξενώνα: Έλληνες / Ελληνίδες υπήκοοι που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, άνεργοι άνω των 45, πολυμελείς οικογένειες που βιώνουν σε πολλαπλά επίπεδα τον κοινωνικό αποκλεισμό, ειδικές κατηγορίες γυναικών που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό, παλινοστούντες - μετανάστες που βρίσκονται πολλά έτη στην Ελλάδα και πληρούν βασικές προϋποθέσεις κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης (άδεια παραμονής εργασίας).

Όνομασία: ΕΚΚΑ (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης)

Θεσμική Υπόσταση: ΝΠΔΔ

Ιστοσελίδα: <http://www.ekka.org.gr/EKKA!show.action>

Περιγραφή: Το ΕΚΚΑ αναπτύσσει πλήθος δραστηριοτήτων μεταξύ των οποίων η τηλεφωνική γραμμή άμεσης κοινωνικής βοήθειας 197, η Υπηρεσία Διαχείρισης Αιτημάτων Στέγασης Αιτούντων Άσυλο, η τηλεφωνική γραμμή άμεσης κοινωνικής βοήθειας 197 και Υπηρεσία Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης και λειτουργεί τους Ξενώνες Υποδοχής και στα καταφύγια Προστατευμένης Φιλοξενίας όπου παρέχεται επείγουσα βραχύχρονη προστατευμένη φιλοξενία, φροντίδα και συμβουλευτική, ψυχολογική και κοινωνική στήριξη από ειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό. Οι Ξενώνες και για την Υπηρεσία Διαχείρισης Αιτημάτων Στέγασης Αιτούντων Άσυλο όπου το ΕΚΚΑ είναι συντονιστικός φορέας των δομών συνεργάζονται με ένα δίκτυο δημόσιων, ιδιωτικών και εθελοντικών φορέων με στόχο την υποστήριξη των φιλοξενούμενων και την κοινωνική τους αποκατάσταση.

Ομάδες παρέμβασης: Ευάλωτα άτομα και ομάδες πληθυσμού όπως είναι παιδιά, έφηβοι, γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας, παράνομης εμπορίας και διακίνησης, ευρύτερα ενήλικες σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, αιτούντες άσυλο, παλλινოსτούντες ομογενείς και ασυνόδευτα ανήλικα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Τροπολογία του Υπουργείου Υγείας στο νομοσχέδιο του Υπουργείου Οικονομικών με θέμα «Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας - δημόσιο λογιστικό».

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Στο πλαίσιο του κράτους πρόνοιας κρίνεται ως επείγουσα η κάλυψη της φαρμακευτικής περίθαλψης των ανασφάλιστων πολιτών, δεδομένης της δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας που έχει συντελέσει στην αύξηση του αριθμού τους. Πλην όμως στους σκοπούς του ΕΟΠΥΥ, ως αυτοί περιγράφονται στο άρθρο 8 του ν. 4238/2014, δεν περιλαμβάνεται η φαρμακευτική περίθαλψη ανασφάλιστων πολιτών κι έτσι καθίσταται επιβεβλημένη η προτεινόμενη προσθήκη.

Στο άρθρο 8 παρ. 1 του ν. 4238/2014 προστίθεται εδάφιο έως ακολούθως:

«ε. Η παροχή φαρμακευτικής περίθαλψης σε ασφαλισμένους που έχουν απολέσει την ασφαλιστική τους ικανότητα και δε δικαιούνται υπηρεσιών φαρμακευτικής περίθαλψης από οποιονδήποτε Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΦΚΑ). Με κοινή Απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Υγείας καθορίζονται οι όροι, οι προϋποθέσεις και κάθε σχετική λεπτομέρεια».